

bij hen geen enkel bezwaar opgeleverd, zoodat de vier classen van Zuid-Holland (noord. deel) thans samenwerken in haren veelomvattenden Zendingsarbeid, evenals de vier classen van het zuidelijk gedeelte.¹⁾

9. De drie provinciën Groningen, Drente en Overijsel. (Soemba)

Het verzoek van de kerken der provinciën Groningen, Drente en Overijsel aan de synode van Utrecht, om eenige tegemoetkoming uit de generale Zendingskas ter bestrijding der onkosten veroorzaakt door de Soemba-ramp, vond een zeer welwillend gehoor. Aan de generale Zendingsdeputaten werd machtiging verleend om steun te verleen tot een maximum van f 4000, mits de drie provinciën ook van alles wat bij hen inkwam voor genoemde ramp, de gewone 10% afdroegen aan de generale kas²⁾.

Aan die conditie is zeer stipt voldaan — de kerken in de drie provinciën zijn steeds zeer getrouw in het betalen van 10% van al hare inkomsten voor de zending — en uwe deputaten hebben toen, in overleg en na samenspreking met br. DUURSEMA, den wakkeren zendingspenningmeester uit het Noorden, hem ter verlichting van de lasten van de Soemba-ramp uit de Generale Kas f 2500 uitgekeerd³⁾.

Behalve in dit ééne geval hebben uwe deputaten zich nog slechts eenmaal met de kerken in de drie provinciën behoeven in te laten. Door de kerk van Appingedam is nl. voor enkele maanden, ten behoeve van den arbeid op Soemba tot haren 2en predikant — echter de 3e die naar Soemba gaat, wyl de broeders DE BRUIN en WIELINGA daar reeds zijn — beroepen ds. J. F. COLENBRANDER te Vijfhuizen. Deze broeder is geboren in 1877 en dus even over de 30 jaar. Uwe deputaten moesten daarom, naar art. 7 der Zendingsorde, evenals bij het jongste beroep door Rotterdam (B) uitgebracht, verklaren in dien leeftijd geen bezwaar te hebben. Gehoord de omstandigheid, dat br. COLENBRANDER reeds *ten vorigen jare* zou zijn beroepen, als een andere broeder, op wien eerst het oog gevestigd was, eerder verklaard had zich te moeten terugtrekken, hebben Uwe deputaten de gevraagde verklaring gaarne gegeven⁴⁾.

10. Midden-Celébes.

Op de April-vergadering van 1907, kwam, na vooraf daarom verzocht te hebben, dr. F. G. VAN MARLE, arts, thans te Leiden, vroeger een tijdlang 2e geneesheer aan het Petronella-hospitaal te Djogja. Deze deelde aan deputaten mede, dat hij, nog op Java zijnde, den Heer ENGELBERG, ass.-resident op Midden-Celébes had ontmoet. Genoemde ass.-resident had christelijke aspiraties; wilde niet gaarne dat Midden-Celébes aan het Mohammedanisme werd overgeleverd; begeerde daarom in contact te komen met elke missie, mits zij niet Roomsche was; er moesten komen predikanten, onderwijzers, dokters en helpsters. Dr. VAN MARLE had hem beloofd in Nederland zoo mogelijk iets voor hem te zullen doen. Hij kwam daarom aan deputaten vragen: zouden de Gereformeerde kerken in Nederland ook hulp kunnen bieden? Hij kon er bij mededeelen, dat de Heer ENGELBERG verzekerd had voor de kosten te zullen zorgen: hij mocht daarvoor gebruik maken van de inlandsche belasting, ten minste van een deel er van.

Deputaten hebben toen nog enkele vragen gedaan aan dr. VAN MARLE, die ze zooveel mogelijk beantwoordde.

Bij de verdere overweging van dit punt was het oordeel van uwe deputaten, dat de plannen en wenschen van den Heer ENGELBERG, hoe goed zeker ook bedoeld, toch wel wat onbelijnd en vaag waren.

Had hij er zich genoeg rekenschap van gegeven hoe veel duizenden en duizenden het kosten zou als derwaarts zouden gaan enkele onderwijzers, artsen en predikanten? Hoeveel er noodig was voor uitrusting, overtocht, eerste inrichting op Celébes, voor kerkelijke gebouwen, schoollocalen, een hospitaal — ook al was het klein — en woonhuizen?

Men vond het beste, dat dr. VAN MARLE — deze was hiertoe zeer bereid — eens uit zijn naam enkele vragen aan den Heer ENGELBERG deed en dan wel deze vier:

¹⁾ Notulen van deputaten, d.d. 13 Dec. 1905, art. 5 sub. e, d.d. 25/26 April 1906, art. 22 en d.d. 11/12 Sept. 1906, art. 5 sub. j. Vgl. Brief van de partic. Synode van Zuid-Holland (noordel. deel) d.d. 25 Juni 1906.

²⁾ Acta Utr. Synode, art. 37

³⁾ Notulen van deputaten, d.d. 4 Oct. 1905, art. 8 en d.d. 25/26 April 1906, art. 13.

⁴⁾ Brief van deputaten, d.d. 26 Feb. 1908. Vgl. Notulen van deputaten, d.d. 5/6 Maart 1908 art. 27

- a. „Welke *wettelijke* en *schriftelijke* zekerheid kan u geven, niet uit eigen naam, maar namens het Ind. Gouvernement, dat voor de kosten van overtocht, uitrusting, eerste inrichting op Celébes, tractement, leermiddelen, geneesmiddelen, en gebouwen zal worden gezorgd?
- b. Welke *wettelijke* en *schriftelijke* zekerheid kan worden gegeven voor de kosten van repatriëring, pensioen en vacantie-reizen, in geval die noodig zijn?
- c. Op hoeveel geld kan bij het begin in eens worden gerekend? en
- d. welke waarborg kan worden gegeven in zake vrijheid van optreden en handelen wat betreft de wijze van prediking, belijdenis, „inrichting van kerkelijke gebouwen, scholen en hospitalen?”

Terwijl deputaten op antwoord wachtten, vernamen zij intusschen dat ook anderen de plannen van den Heer ENGELBERG wel wat fantastisch vonden, alsmede dat hij reeds begonnen was te arbeiden met heils-leger soldaten, door hem van Java gehaald of verkregen.

Het later ingekomen antwoord, d.d. 28 Aug. 1907 — ons door welwillende tusschenkomst van dr. VAN MARLE verstrekt — houdt kortweg in, dat de Heer ENGELBERG, misschien een weinig verrast door en verlegen met de hem gestelde vragen, eene kleine bestraffing toedient aan hen, die zulke vragen stellen: die zoo vraagt „vertrouwt (z. i.) niet onbepert op God”; en voorts wel van eenige subsidie spreekt, door de Inlandsche zelfbesturen te geven, doch geene enkele officieele verbintenis namens het Indisch Gouvernement kan of wil aangaan.

Deputaten hebben daarom gemeend te moeten besluiten dat zij vooreerst op deze zaak niet verder konden ingaan. Aan dr. VAN MARLE gaven zij daarvan kennis en bedankten hem nogmaals voor zijne hulp.

Zij hopen dat uwe vergadering deze handelwijze en beslissing zal goedkeuren¹⁾.

11. J. van Alphen.

Met den Heer J. VAN ALPHEN hebben uwe deputaten eenige correspondentie gehad, helaas, niet van aangenamen aard.

Wat was het geval? Uit een door hem „ingezonden stuk” in „de kerkelijke bladen”,¹⁾ d.d. 17 Nov. 1905, is gebleken, dat de Heer J. VAN ALPHEN zich met de besluiten der Utr. Synode in zake zijn, bij haar door hem ingediend protest, niet vereenigen kon.

Vijf dagen later, 22 Nov. d.a.v., wendde hij zich ook met een brief tot deputaten. Hij meende na de Synode, in het Zendingsblad beschuldigd te zijn door een der Redacteuren van een „lui leventje”; wilde daarvan eene „wederlegging” leveren, als die vermeende „beledigende woorden” niet „opentlijk” werden teruggenomen: en omdat hij voor die „wederlegging” „het Soembaneesch taalwerk” dat hij — reeds vóór 1896 — aan de toenmalige Zendingsdeputaten had gezonden, noodig had, vroeg hij om terugzending van die „Soembaneesche woordenlijst”.

Uwe deputaten hebben daarop geantwoord²⁾, dat bedoelde woordenlijst niet in het archief aanwezig was, doch door hen onderzocht zou worden waar ze zich bevond.

De Heer VAN ALPHEN zond kort daarna een schrijven, d.d. 3 Mei 1906, waarin hij eerst, met terugslag op het antwoord van deputaten aan hem mededeelde, „waar bewust geschrift” moet zijn en „met welk doel” het „uit het archief was gelicht”; doch dan voorts begint uit te varen tegen de kerken, omdat zij hem vroeger hebben ontslagen om „onkennis” en „onwil”; omdat die „beschuldigingen” „onwaar en leugenachtig” zijn; omdat nog op de Utr. Synode „met verkrachting van waarheid en recht” die „beschuldiging is gehandhaafd”.

Zulke kerken verbeuren z. i. „van een zuiver moreel standpunt” uit, het recht om zijn geschrift in hun archief te hebben.

Voorts schreef hij, in de eerste helft van Juni d.a.v., een brief aan deputaten, waarin hij nogmaals terugkwam op de „belediging”, zooals hij meent, in het Zendingsblad, door hem in zijn eersten brief van Nov. '05 voor 't eerst genoemd.

Hij had gehoopt, dat deputaten op die klacht zouden zijn uitgegaan en „spijt” betuigd zouden hebben over het gedrag van den Redacteur van het Zendingsblad, die hem „diep” had „gekrenkt”; omdat deputaten dat niet gedaan hadden was *hun* gedrag „beneden het broederlijke, laag en gemeen”. „Alles wat geschied is

¹⁾ Notulen van deputaten d.d. 18/19 April 1907 art. 9. d.d. 10/11 Sept. 1907, art. 7 en d.d. 5/6 Maart 1908, art. 31. Voorts den Brief van deputaten d.d. 24 April 1907; aan deputaten — waarin copie van den brief van den Heer ENGELBERG — d.d. 11 Oct. 1907.

²⁾ Zie o.a. De Heraut, d.d. 3 Dec. 1905, no. 1457.

³⁾ Brief van deputaten, d.d. 30 April 1906.

vóór maar ook na 1896 moet nu openbaar worden" roept hij o.a. verder schrijvende uit: „de tijd van sparen is voorbij: de kronkelwegen door de Broeders bewandeld hebben het samengaan onmogelijk gemaakt" — „tenzij deputaten hun gedrag veranderden"; waartoe hun dan eerst nog „gelegenheid" wordt gegeven ¹⁾).

In antwoord daarop hebben deputaten bericht, dat zij na ernstig beraad gemeend hebben op dien brief geen ander antwoord te mogen geven, dan dit eene: Als de Heer VAN ALPHEN zoo correspondeeren wil, zijn wij genoodzaakt, hoe zeer dit ons ook leed doet, de correspondentie af te breken. Deputaten — zoo vervolgen zij — zouden gaarne verder met u hebben willen correspondeeren, als uw schrijftoon — om niet meer te zeggen — wat kalmer geweest ware: zij meenen nu echter de correspondentie te moeten afbreken ²⁾).

Sinds hebben deputaten weinig meer van den Heer VAN ALPHEN vernomen. Zij hebben nog eens een' brief van hem gehad, d.d. 30 Nov. 1907, waarin hij zijne ergernis uitspreekt over een stuk dat door ds. D. K. WIELENGA, miss. pred. van Hoogeveen op Soemba, is geschreven over de „keuze van Pajeti" in antwoord op opmerkingen daarover door den Heer VAN ALPHEN gemaakt; welk stuk in het zendingsblad is opgenomen en waarin VAN ALPHEN, naar hij meent, geblameerd is. Aan deputaten vraagt hij nu om te willen voorkomen dat een door hem aan de Redactie van het Zendingsblad gezonden antwoord niet geplaatst worde en er toe te willen mede-werken dat hij van zijne „blaam gezuiverd worde".

De vergadering heeft hem geantwoord dat er h.i. geene termen waren om aan zijn verzoek te voldoen ³⁾).

12. Het contract met br. R. J. HORSTMAN.

Met betrekking tot het contract met br. R. J. HORSTMAN, volgens besluit der Arnh. Synode met hem aangegaan, bepaalde de Synode van Utrecht dat de door haar te benoemen generale deputaten voor de zending, „in betrekking tot br. R. J. HORSTMAN en diens school, zouden handelen naar bevind van zaken, doch met inachtneming van de richting, die in 1902 door de Synode van Arnhem is aangegeven" ⁴⁾).

Aan die opdracht hebben uwe deputaten voldaan op deze wijze, dat zij kort na de Utr. Synode aan br. HORSTMAN officiële mededeeling hebben gedaan van gemelde synodale beslissing en hem geregeld, na bekomen inlichtingen en ontvangen verzoek, dezelfde subsidie hebben toegekend, die hij in 1905 genoot, t.w. 100 gulden per maand. Br. HORSTMAN heeft in 1906 wel om verhooging gevraagd, doch met het oog op den nood der kas hebben deputaten die niet durven toekennen. ⁵⁾

Verder is nu de vraag of deze synode het contract met br. R. J. HORSTMAN zal bestendigen, ja dan neen. Bij de overweging daarvan moge het volgende van dienst kunnen zijn;

1°. Naar het oordeel van deputaten verdient de school van br. HORSTMAN wel verderen steun. Ten bewijze daarvoor deelen zij mede het rapport dat door eene commissie uit den Raad van Toezicht op de Keuchenius-school te Djogja — onder welks toezicht zich ook br. HORSTMAN met zijne school stelde — omtrent het instituut-HORSTMAN is uitgebracht in het najaar van 1907. Het luidt aldus: ⁶⁾

„Aan den Raad van Toezicht op de Keuchenius-school te Djogjakarta.

Waarde Broeders,

Hierbij hebben ondergeteekenden, H. PH. INGWERSEN, miss.-pred. te Poerworedjo en D. KOELEWIJN, directeur v. d. Keuchenius-school te Djogja, de eer u mede te deelen, dat zij gedurende den 6en en 7en October [1907] de school van den Heer HORSTMAN te Temanggoeng bezocht hebben, waartoe hun opdracht gegeven was bij besluit van de vorige vergadering, gehouden in de maand Augustus l.l. te Djogja.

¹⁾ Deze brief is in zeer fellen toon gezet. Ook de kerkeraad van Nijmegen wordt hierin van onkerkelijke handeling beschuldigd. Van terugkeeren tot de gemeenschap met de gereformeerde kerken is mede daarom zeker niet gekomen.

²⁾ Zie brieven van deputaten, d.d. 22 Juni en 13 Sept. 1906.

³⁾ Notulen van depntaten, d.d. 2/6 Maart 1908, art. 28.

⁴⁾ Acta Utr. Synode, art. 43.

⁵⁾ Brieven van deputaten, d.d. 8 Nov. 1905, 13 Sept. 1906 en 24 April 1907; aan deputaten d.d. 28 Nov. 1906.

⁶⁾ Brief van den Raad van Toezicht, d.d. 5 Dec. 1

Gebouwen.

Het gebouw, waarin het Instituut-HORSTMAN — eene school ter opleiding van Jav.-jongens voor het Klein-Ambtenaars-examen, voor het toelatings-examen a/d school voor Inlandsche Hoofden te Magelang of voor het toelatings-examen a/d Wilhelmina-school te Batavia — gehouden wordt, is geschikt voor dat doel. Het is een groot huis, dat indertijd door den Heer HORSTMAN werd gekocht voor de som van achtduizend gulden, terwijl door hem aan reparatie-kosten de som van vierduizend besteed werd. Van de ruime kamers, waaruit het huis bestaat, zijn er twee tot schoollokalen ingericht en bieden genoegzame ruimte voor de leerlingen. Bij eventueele toename van het aantal leerlingen kan zonder bezwaar nog een derde vertrek als schoollokaal ingericht worden. De kamers, die niet als schoollokalen in gebruik zijn, worden bewoond door de familie HORSTMAN, die niettemin nog over voldoende ruimte beschikken kan. Achter het hoofdgebouw staan de bijgebouwen, waarvan eene op zich zelf staande woning is ingericht tot verblijf van de internen, die in 2 kamers gehuisvest zijn, met uitzondering van een paar meisjes, die meer direct in het gezin van den Heer HORSTMAN zijn opgenomen.

Terrein.

Het terrein, waarop het huis met de bijgebouwen geplaatst zijn, heeft in 't geheel eene uitgestrektheid van $3\frac{1}{2}$ ban (1 ban = 7000 M²). Een zeer groot deel van dit terrein is tot een vanilla-tuin aangelegd, waarvan de opbrengst mede dienen moet tot instandhouding van de school en den zendings-arbeid van den Heer HORSTMAN

Leerlingen.

Het aantal leerlingen bedraagt thans 45, waarvan 35 jongens en 10 meisjes. Van deze 45 leerlingen zijn 17 intern, de overige 28 wonen in- of in den omtrek van Temangoeng. De leerlingen zijn ingedeeld in 8 klassen, n.l. 1 fröbelklasse, 3 lagere klassen, 3 middelklassen en 1 hoogste klasse. De fröbelklasse en de 3 lagere klassen staan onder de leiding van mejuffrouw DÜMPEL, die de akte van bekwaamheid als onderwijzeres bezit, en die haar arbeid met voorbeeldigen ijver verricht

Personeel.

Wanneer in aanmerking genomen wordt, dat en de Heer HORSTMAN en Mej DÜMPEL ieder vier klassen voor hunne rekening hebben, zal 't u duidelijk zijn dat er minstens één leerkracht meer aan de school verbonden moest zijn, om meer vrucht van 't onderwijs te kunnen verwachten.

Dat de Heer HORSTMAN, niettegenstaande het schort aan leerkrachten op vrij goede resultaten wijzen kan, moet zeker toegeschreven worden aan den ijver, de toewijding en de takt, waarmede hij zijn werk verricht.

Opvoeding en Onderwijs.

Al het onderwijs wordt gegeven met behulp van de Nederlandsche taal als medium. Dit in aanmerking genomen, mag gerust verklaard worden, dat de resultaten lang niet onbevredigend genoemd mogen worden. Door de leerlingen bij alle vakken van onderwijs veel te laten spreken en hen voortdurend te corrigeren in zinsbouw, woordenkeus, uitspraak en accent, heeft de Heer HORSTMAN bereikt, dat verscheidene leerlingen hunne gedachten vrij goed in 't Nederlandsch weten uit te drukken, een enkele zelfs met eene beschaafde uitspraak; en dat zegt nog al iets voor een inlander, voor wien de uitspraak van sommige klinkers en medeklinkers een bijna onoverkomelijk bezwaar is.

Bij de keuze der leermiddelen heeft de Heer HORSTMAN voldoende rekening gehouden met de eischen, die in Indië gesteld worden aan jongens, die zich aanmelden voor toelatings- of andere examens als boven vermeld.

Bij het onderwijs in de Bijbelsche Geschiedenis wordt de Heer HORSTMAN in geen enkel opzicht door de ouders der leerlingen gebonden, schoon die allen Mohammedanen zijn. De waarheid, zooals die in Gods Woord tot zaligheid van zondaren geopenbaard is, wordt door den Heer HORSTMAN op eene bevattelijke wijze en onomwonden aan zijne leerlingen meegedeeld. De interne leerlingen zijn bovendien altijd bij iedere huiselijke godsdienstoefening van het huisgezin van den Heer HORSTMAN tegenwoordig.

In huis zoowel als op de school heerscht orde en netheid.

De invloed van de Christelijke opvoeding, die de leerlingen onder de leiding van den Heer HORSTMAN en zijne echtgenooten genieten, was in het gedrag der leerlingen onmiskenbaar.

Schoolgeld.

Het schoolgeld bedraagt voor externe leerlingen boven tien jaar *tien* gulden per maand, beneden dien leeftijd *vijf* gulden; de leermiddelen worden in rekening gebracht.

Het kost- en schoolgeld voor de interne leerlingen bedraagt *twintig* gulden per maand.

Resultaten.

Van de leerlingen der school van den Heer HORSTMAN slaagden in de laatste jaren : *zeven* leerlingen voor het klein-ambtenaarsexamen, één voor de Wilhelmina-school te Batavia, één voor de Ambachtsschool en één voor de opleidingsschool voor Inl. hoofden te Magelang.

Ziedaar het rapport. Er blijkt, naar uwe deputaten meenen, duidelijk uit, dat deze school van niet-geringe beteekenis kan zijn voor het koninkrijk Gods en dat daarom voor bestendiging van het contract met br. HORSTMAN veel te zeggen is.

2°. Uwe deputaten hebben echter ook bij herhaling overwogen of de zendingkas toch op den duur wel zou toelaten genoemde school geregeld te blijven steunen en of daarom misschien ook op eene andere en nog betere wijze voor het voortbestaan van de school-HORSTMAN kon worden gezorgd. De vraag kwam bij hen op of niet een comité te vinden of te vormen ware, dat zich bijzonder met zulke inrichtingen bezighoudt en ook op afdoende wijze de belangen van HORSTMANS-school kon behartigen. Uwe deputaten hebben zich daartoe zelfs eens in contact gesteld met een Dames-comité hier te lande, dat — met Prof. Dr. F. L. RUTGERS tot adviseur — zich wijdt aan de verzorging van de Chr. school voor meisjes uit den Javaanschen Adelstand te Djogja, onder leiding van de uitnemende onderwijzeres Mej. H. J. WELLEN-SIEK.¹⁾ Genoemd comité had echter de handen reeds zoo vol, dat het er niet aan denken kon om ook de school van HORSTMAN te steunen.

Intusschen was dezelfde gedachte — t. w. „zou een comité hier niet van grooten dienst kunnen zijn” — ook in het hart van de broeders op Java opgekomen.

Aan het zoeven meêgedeelde rapport wordt namelijk door den Raad van Toezicht op de Keuchenius-school een „advies” omtrent het instituut-HORSTMAN toegevoegd en onder de aandacht van uwe deputaten gebracht. Dat advies is van dezen inhoud:

- 1°. De Raad van Toezicht op de Keuchenius-school, vergaderd te Djogja den 20^{en} Nov. 1907, in dezen voorgelicht door eene tot dat einde door haar te voren benoemde commissie [d. z. de broeders INGWERSEN en KOELEWIJN] spreekt als zijn oordeel uit, dat de school van den Heer HORSTMAN te Temanggoeng, zich ten doel stellende de eerste opleiding van inlandsche ambtenaren, vanwege den beslist christelijken geest waarin het onderwijs aldaar gegeven, en aan de opvoeding van eenige zonen van Hoofden der Javaansche bevolking gearbeid wordt, óók uit een Zendingsoogpunt van groote beteekenis geacht moet worden, en derhalve alle recht heeft op waardeering en steun al dergenen, die belang stellen in de komst van Gods Koninkrijk op Midden-Java.
- 2°. Daar bij den huidige stand van zaken elke waarborg ontbreekt, dat genoemde inrichting in stand zou blijven, zoo de Heer HORSTMAN haar kwam te ontvallen, komt het ons wenschelijk voor, dat, waar dit niet rechtstreeks op den weg der kerken als zoodanig schijnt te liggen, in Holland een comité zich vorme, dat zich ten doel stelt het ondersteunen en in standhouden van gemelde school:
- 3°. Dergelijk comité zou zich voor zoover de overname der school betreft te verstaan hebben met den Heer HORSTMAN, die zich voor een dergelijke transactie gaarne zou laten vinden als het voortbestaan der inrichting en haar karakter als christelijke school voor inlanders daardoor behoorlijk werd gewaarborgd; en voorts zou het zich van den steun der regeering kunnen verzekeren door het onderwijzend personeel derwijze te vervangen of aan te vullen, dat daar-

¹⁾ Notulen van deputaten, d.d. ²⁹/₁₀ April 1907, art. 5 sub b, d.d. ³⁰/₁₁ Sept. 1907 art. 11 sub. b en c en d.d. ⁵/₆ Maart 1908 art. 19.

mede het voor de regeering gemaakte bezwaar¹⁾ tegen de subsidieering der inrichting kwam te vervallen." —

Zooals in dit stuk duidelijk uitkomt verwacht ook de Raad van Toezicht van een comité, dat de school van HORSTMAN zou kunnen overnemen, veel heil. Ook al viel dan de *persoon* van den Heer HORSTMAN weg, zijne *school* bleef.

Wat zal de Synode nu besluiten? Zij heeft te beslissen. Mogen de meegedeelde handelingen en inlichtingen het haar minder moeilijk maken bij het kiezen van een goeden weg voor eene goede toekomst van broeder HORSTMANS uitnemende inrichting. —

13. Een „Dienaar in reserve”.

Tot de merkwaardige besluiten van de Generale Synode, die vóór 3 jaar in de Dom-stad is gehouden, behoort ook een, dat handelt over een „dienaar in reserve” op het zendingsveld. Het is onder art. 87 in de Acta opgenomen en legt aan de deputaten der Generale Synode voor de zending op:

- a. zich te wenden tot de zendende kerken, die op Midden-Java arbeiden, en ééne dezer kerken uit te noodigen, eenen tweeden Dienaar te beroepen om hulp te verleen en op een vacant geworden Zendingsterrein, en overigens op haar eigen terrein te arbeiden; en de andere zendende kerken te verzoeken hare medewerking te verleen en;
- b. bijaldien de Zendende Kerken bereid zijn tot het sub a genoemde, onder medewerking met de kerk, die eenen tweeden Dienaar wil beroepen, en de andere zendende kerken, eene regeling voor de samenwerking ten deze te ontwerpen: en
- c. zoo de ontworpen regeling hunne goedkeuring wegdraagt, aan de kerk, die een Dienaar wil beroepen en uitzendt, steun te verleen en uit de Generale Kas tot een maximum van f 1500.”

Op hunne eerst-gehouden vergadering hebben uwe deputaten aanstonds deze zaak besproken. Bewonderaars werden ze niet; indien al geen *heet*, het was toch wel een *warm* hangijzer, dat moest worden aangevat. Niettemin hebben zij als dienaren der Synode met volvaardigheid ook dit punt ter hand genomen. Zij besloten daarom in Oct. 1905 aan de zendende kerken van Amsterdam, Delft, Heeg, Rotterdam en Utrecht te vragen:

- a. of zij ook bereid waren zoo'n predikant in reserve te beroepen: en
- b. of zij ook bereid waren — wanneer deputaten eene kerk uitnoodigden om zoo'n dienaar te beroepen, doch zich met die uitnoodiging niet allereerst tot haar wendden — om toch met de uitgenoodigde kerk samen te werken in zake het verkrijgen en verzorgen van een reserve-predikant.”

En voorts droegen zij aan eene commissie uit hun midden op om een *voorloopig* concept-accord van samenwerking in deze materie te ontwerpen²⁾.

De zendende kerken hebben zeer bereidwillig op de haar gedane vragen geantwoord: een paar zouden wel tot beroeping willen overgaan; de andere niet, doch *alle* zouden denkelijk wel willen meêwerken; eerst zouden zij echter de financiële regeling wel eens willen zien³⁾.

Uwe deputaten hebben toen in Mei 1906 een voorloopig concept-accord aan de genoemde zendende kerken toegezonden ter fine van advies.

In September daarop volgende waren nog niet van al die kerken adviezen ingekomen, zoodat deputaten met de vaststelling van hun concept nog moesten wachten. April 1907 waren echter alle adviezen binnen⁴⁾; en kon aan de „concept”-commissie worden opgedragen om de ingekomen beoordeelingen van de zendende kerken na te gaan; daaruit zooveel mogelijk op te nemen wat algemeen wenschelijk geacht werd en dan een definitief concept ter tafel te brengen.

In Sept. d.a.v. was de commissie met dien arbeid gereed en is een concept-accord van samenwerking tot tijdelijke voorziening in eene vacature op het zendingssterrein van de Geref. kerken in Nederland” op Midden-Java vastgesteld. Het gaat uit van de gedachte dat deze zaak, om zoo te zeggen, niet vastgemaakt moet worden aan een *persoon*, maar eene *kerk*; dat de naam van „Dienaar in reserve”, die in dit opzicht misverstand kon aanbrengen, daarom beter weggelaten bleef; *deze* dienaar is iemand, die als een van de dienaren eener zendende kerk „bij wijze van leening” door haar aan eene andere kerk wordt afgestaan. Het geheele concept is hierachter onder de Bijlagen (II) opgenomen, opdat kan worden gezien hoe

¹⁾ Dit bezwaar bestaat hoofdzakelijk hierin dat br. HORSTMAN wel de *bekwaamheid* heeft om aan het hoofd zijner school te staan, doch geene *officiële bevoegdheid*; daartoe ontbreken hem de noodige akten.

²⁾ Notulen van deputaten, d.d. 4 Oct. 1905, art. 12. Vgl. Brief van deputaten d.d. 1 Nov. 1905.

³⁾ Alle antwoorden zijn aanwezig in de enveloppe, „Een dienaar in reserve”.

⁴⁾ Zie de enveloppe in noot 3 genoemd.

deputaten zich voorstelden dat deze zaak, naar den eisch onzer beginselen kon worden geregeld.

Wel bleef zoo nog ééne bedenking over: dat namelijk zoo'n prekikant „bij leening”, die misschien in soms spoedig op elkaar volgende perioden, nu eens hier, dan weer daar op het zendingsterrein zou komen arbeiden, eene soort „reizend-predikant” zou schijnen te zijn en daardoor dan de „gelijkheid” van dienaren op Java in gevaar zou komen; doch die *schijn* zou ook van zeer tijdelijken aard kunnen wezen, als de zendingsterreinen niet al te onbezet zijn of spoedig, bij ontstane vacature, weer bezet werden; en bovendien wat zoo *schijnt*, is daarom nog niet zoo.

Alvorens nu met de zending kerken, naar synodaal besluit, verder te corresponderen en desnoods te overleggen, opdat het tot „goedkeuring” van het concept-accoord kwame, achtten deputaten van belang, het vastgestelde concept ter „beoordeeling” toe te zenden aan de „Algemeene Vergadering van miss. arbeiders op Java”. Namens die vergadering toch was. aan de kerk van Amsterdam, op haar verzoek, een „oordeel” toegezonden over het besluit der Utr. Synode omtrent een „dienaar in reserve; welk oordeel door de kerk van Amsterdam weer aan deputaten was meegedeeld¹⁾. Deputaten begrepen uit dat schrijven niet goed of de broeders op Java zich de zaak *wel* dan *niet* juist voorstelden, want wat in hun brief als de juiste beginselen werd aangewezen, had bijna geheel de volle instemming van deputaten²⁾; ofschoon terzelfder tijd de broeders *op Java* meenden dat men van zoo'n „reserve-dienaar” *niets* moest hebben, terwijl deputaten oordeelden dat in deze aangelegenheid wel eene goede regeling kon worden getroffen. Misschien was er dus misverstand in het spel³⁾.

Het concept-accoord werd daarom naar Java gezonden ter overweging. Bij schrijven van 25 Nov. 1907 is een antwoord ingekomen. Schijnbaar verpletterend voor het concept-accoord: het zou „principiëel en practisch” niet juist zijn, — het is „maakwerk”. Het geheele stuk kan hier niet in den breede besproken worden doch is mede onder de Bijlagen (III) opgenomen, opdat de Synode het geheel voor zich hebbe. Hier zij alleen opgemerkt dat deputaten, ook al wilden zij dat anders wel, er niet door overtuigd zijn van het „geheel onaannemelijke” van het Accoord. Als hier bv. als argument dienst kan doen, dat eene vacature, zooals de broeders schrijven, „goed kan werken” (— voorzichtigheidshalve wordt er echter bijgevoegd: „als zij niet te lang duurt”... hoe lang is dat? —) zoodat men *niet* behoeft te zorgen in Nederland, dat bij het ontstaan van eene vacature, daarin zoo spoedig mogelijk, indien het kan wel door een „predikant bij leening” moge worden voorzien, dan behoeft men natuurlijk aan eene regeling, zooals die in het concept wordt voorgesteld, niet te denken; doch zou door zoo'n argument de ijver van eene zending kerk om toch *spoedig* weer in de vacature te voorzien ook *gedóófd* kunnen worden? Kan men op die manier ook niet het heilzame (?) van het gemis van onderwijzers, artsen, helpers enz. aantoonen? Zoo'n argument heeft *eenige* waarde, naar het oordeel van Deputaten, in geval het *moeilijk* is om in eene vacature voor kerk of school of hospitaal te voorzien; dan kan het wellicht eenige bestiering geven; doch h.i. moeten dergelijke argumenten niet worden aangedragen als er toeleeg is om *spoedig* te helpen in den nood. Genoeg intusschen; een miss. predikant door eene kerk te leenen aan eene andere kerk, ten einde op het zendingsterrein te arbeiden, zou op Java zijn werk moeten verrichten; en omdat nu de broeders op *Java* daartegen bezwaar hebben wanneer dát geschied zou volgens het ontworpen accoord, adviseeren uwe deputaten er nu niet verder op in te gaan. Zij besloten daarom in hunne vergadering om — gelijk in het meegedeelde is geschied —

- a. „van al hun' arbeid te dezer zake verricht aan de Synode te rapporteeren; en voorts
- b. aan de Generale Synode over te leggen hun concept-accoord⁴⁾;
- c. eveneens aan haar het advies van de Algem. Vergadering van miss. arbeiders op Java mede te deelen⁵⁾; verder
- d. te verklaren dat de deputaten door de motiveering, in dit advies gegeven, niet overtuigd zijn geworden van de onuitvoerbaarheid van deze zaak; maar eindelijk toch

¹⁾ Brief aan deputaten, d.d. 11 April 1907.

²⁾ Het verschil bestaat alleen in dit ééne, dat deputaten bij „gewone vacaturen” aanstonds hulpe wilden bieden door een' predikant bij leening, terwijl de broeders op Java in zoo'n geval het vacante terrein willen laten verzorgen door den miss. dienaar van het naastbijgelegen terrein en alleen in buitengewone langdurige vacaturen [— hóé lang is dat? —] van éen predikant bij leening willen gebruik maken. Zij willen hem dus eigenlijk ook nog wel, doch niet zoo spoedig als deputaten.

³⁾ Brief van deputaten, dd. 12 Sept. 1907.

⁴⁾ Zie Bijlage II.

⁵⁾ Zie Bijlage III.

- e. de generale Synode te adviseeren haar voorloopig te laten rusten, wyl aan de uitvoering bezwaren zijn verbonden, die wel hadden kunnen overwonnen worden, indien het voorstel met algemeene sympathie, ook van de broeders op Java ware ontvangen, maar die, nu dit niet het geval is, de uitvoering ongeraden doen achten¹⁾.

14. De Zending-consul.

Wat onder dit punt wordt vermeld is eene geheel nieuwe zaak, die na de Utr. synode is opgekomen en daarom nu voor het eerst op eene generale synode aan de orde komt. Deputaten hebben er het volgende over te rapporteeren.

In Maart 1906 zijn twee deputaten, daartoe uitgenoodigd, tegenwoordig geweest op eene bijeenkomst van een groot aantal vertegenwoordigers van onderscheidene Zendingen-vereeningingen en Zendingen-genootschappen hier te lande en elders. Die samenkomst had ten doel middelen te beramen ten einde tot stand te brengen eene collectieve vertegenwoordiging in Indië van de verschillende Zendingen en het Ned. Bijbelgenootschap. Daartoe zou dan van groot belang zijn dat een daarvoor geschikte persoon zich te Batavia vestigde als zending-consul en de belangen van de onderscheidene „Zendingen” bij de Indische regeering behartigde; op het oog had men dr. E. W. TH. VAN BOETZELAER VAN DUBBELDAM, die in die dagen promoveerde tot Doctor in de Godgeleerdheid op een proefschrift, dat tot titel draagt: „de Gereformeerde kerken in Nederland en de zending in Oost-Indië in de dagen der Oost-Indische Compagnie”.

Deze conferentie was niet anders dan broederlijke samenspreking, die niemand nog tot iets bond.

Van deze gehouden samenkomst brachten de beide deputaten, die er geweest waren, een kort verslag uit op de in April 1906 gehouden vergadering van deputaten; er bijvoegende dat gedrukte stukken over deze zaak weldra aan deputaten, zouden worden toegezonden door het Ned. Bijbelgenootschap.

Niet lang daarna heeft de scriba de stukken ontvangen; het eene bevattende een verslag van de bijeenkomst in Maart gehouden, verzeld van een Concept-Instructie voor den Consul, waarmee men door onderteekening zijne instemming kon betuigen; het andere de vraag inhoudende of deputaten op den grondslag van die Instructie wilden medewerken bij de uitzending van een Zending-consul en de kosten mede wilden helpen betalen; i. e. w. of deputaten zich wilden aansluiten bij het Zending-consulaat²⁾.

Omdat deputaten — die in Mei 1906 die stukken ontvingen, en pas in April waren bijeen geweest — dadelijk niet weer konden bijeen komen om deze ééne zaak, hebben hun Voorzitter en Scriba bericht dat de stukken ontvangen waren en op de e. k. vergadering in Sept. zouden worden behandeld; en er als hun *persoonlijk gevoelen* bijgevoegd, „dat een man met de gaven en met de liefde voor de zending als dr. VAN BOETZELAER en dan in Batavia wonende, van groot nut en van grooten invloed voor de zending zou kunnen zijn; doch dat, naar het hun toescheen, de deputaten [der Generale Synode voor de zending] *wellicht zouden kunnen meenen geene bevoegdheid* te hebben om aan dr. VAN BOETZELAER namens hen een bepaald mandaat te geven, krachtens hetwelk hij als hun „vertegenwoordiger” bij het Indisch Gouvernement zou kunnen optreden³⁾.

Met dat gevoelen waren alle deputaten het op de deputaten-vergadering eens, hoewel zij gaarne bij voorkomende gelegenheid van de hulp van dr. van BOETZELAER zouden willen profiteeren⁴⁾. Dies schreven zij dan ook aan den Heer Secretaris van het Ned. Bijbelgenootschap, d.d. 13 Sept. 1906;

- a. dat zij van de Synode van Utrecht geene bevoegdheid hadden ontvangen om tot de „aanstelling” van den Zending-consul mede te werken;
- b. dat zij daarom ook geen besluit konden nemen tot „aansluiting” bij het Zending-consulaat; en
- c. dat zij evenwel hoopten, bij voorkomende gelegenheid en desgewenscht, op de hulp van dr. v. BOETZELAER te mogen rekenen en bereid waren om de kosten, die alsdan door hem gemaakt mochten worden, geheel te vergoeden.

En op denzelfden datum richtten zij ook een schrijven aan den Heer dr. VAN BOETZELAER VAN DUBBELDAM zelf, die intusschen reeds afgevaardigd was, waarin zij ook aan hem mededeelden van de Synode geene „bevoegdheid” te hebben ontvangen om zich aan te sluiten bij het Zending-consulaat; doch meteen van

¹⁾ Notulen van deputaten, d.d. 5/6 Maart 1906, blz. 14.

²⁾ Zie deze stukken in de enveloppe: „De Zending-consul.” —

³⁾ Brief van deputaten, d.d. 11 Juni 1906. —

⁴⁾ Notulen van deputaten, d.d. 11/12 Sept. 1906, art. 19.

deze gelegenheid gebruik maakten om hunne hoogachting uit te spreken voor zijn persoon en zijn omvattenden arbeid en eindelijk de hoop uitspraken bij voorkomende gelegenheid niet te vergeefs op hem te zullen mogen rekenen, maar van zijne kennis en ervaring en van zijn invloed gebruik te zullen mogen maken¹⁾.

En in die verwachting zijn deputaten niet bedrogen. Zij vernamen in het najaar van 1907, uit een brief van br. D. KOELEWIJN, Directeur van de Keuchenius-school te Djogja dat dr. VAN BOETZELAER reeds hielp, in overleg met br. ds. D. BAKKER, om van de Indische regeering de nog niet ontvangen subsidie voor het bouwen van de Keuchenius-school te ontvangen.

Tevens bleek uit toegezonden brieven van dr. VAN BOETZELAER wel, dat hij het zich ook nu nog wel zou laten welgevalven als hij namens de Gereformeerde kerken eene aanstelling ontving als Zendings-consul; als hij, om dezen technischen term te gebruiken, namens haar werd geaccrediteerd.

Zoodra zij dit bericht ontvingen, hebben deputaten zich gehaast aan dr. VAN BOETZELAER te schrijven:

- a. dat zij hem hartelijk dank zeiden voor zijne betoonde hulpvaardigheid in zake de subsidie;
- b. dat zij hem vriendelijk verzochten — zooals hij trouwens in zijne brieven reeds toezei — om verder zijn hooggewaardeerden invloed te blijven aanwenden, opdat die subsidie nog verkregen mocht worden; en
- c. dat deputaten, die geene bevoegdheid hadden hem tot Zendings-consul aan te stellen, hem toch verzekerden — en met nadruk — dat zij het punt van de accrediteering bij de a.s. Generale Synode aan de orde zouden stellen, opdat de Synode aan de nieuwe deputaten die bevoegdheid gave of zelve handelend optrade²⁾.

Mitsdien besloten zij op hunne vergadering in Maart j.l. — waarop ook nog brieven³⁾ werden gelezen van de kerk van Utrecht, d.d. 29 Nov. 1907 en van de Algemeene Vergadering van miss.-arbeiders op Java, d.d. 27 Jan. 1908, eveneens op het belang van de accrediteering wijzende — :

- a. Aan de Generale Synode omstandig rapport te doen van al den arbeid der deputaten in deze zaak; en
- b. haar te adviseeren:
 - 1°. dat dr. BARON VAN BOETZELAER officieel worde benoemd tot consul van de Zending van de Gereformeerde kerken *met volmacht om elke zaak, die hem opgedragen wordt overeenkomstig die opdracht te behandelen*; en
 - 2°. om de uitvoering van het sub. 1 genoemde alsmede de bepaling van de bijdrage in de kosten aan hare deputaten voor de zending op te dragen⁴⁾.

Moge de Synode zich met dit advies kunnen vereenigen, zoodat het verheven worde tot een Synodaal besluit.

15. Het Petronella-hospitaal te Djogja.

Met deze welbekende en uitnemende inrichting, die nog steeds een sprekend getuigenis is van den zegen des Heeren en de gunst van vele goede menschen, zijn uwe deputaten alleen in zooverre in aanraking geweest, dat zij ten haren behoeve subsidie gaven aan de kerk van Amsterdam en de instructies goedkeurden van de geneesheeren die in 1906 en 1907 aan haar verbonden zijn. Onder punt 4 zijn deze beide zaken reeds apart vermeld, zoodat daarheen kan worden verwezen.

16. De Keuchenius-school.

De uitvoering van den arbeid, die krachtens Art. 11 der Zendingsorde aan uwe deputaten was toevertrouwd, vormde deze drie jaren een belangrijk deel van hunne besogne.

Met de opleidingsschool voor Inlandsche helpers, de Keuchenius-school, moest voortgegaan worden op den door de Gen. Synode van Arnhem aangewezen en ingeslagen weg. Daarbij is het steeds klaarder gebleken, dat de kerken met deze school op den goeden weg zijn, zij het ook, dat die weg moeilijk en kostbaar is.

In 't algemeen zij opgemerkt, dat het schoolwezen op ons Zendingsveld zich steeds meer uitbreidt. Inzonderheid was die uitbreiding te Djogja buitengewoon sterk.

¹⁾ Beide brieven zijn in de enveloppe: „De Zendingsconsul.”

²⁾ Brief van deputaten, d.d. 26 Oct. 1907. Aan br. BAKKER is de inhoud van dezen brief ook medegedeeld bij schrijven van 29 Oct. 1907.

³⁾ Aanwezig in de enveloppe: „De Zendings consul.” —

⁴⁾ Notulen van deputaten, d.d. 5/6 Maart 1908, art. 20.

Behalve de flink bezochte desso scholen, is te Djogja thans ook gevestigd een christelijke school voor Europeanen. Zij heeft ten doel om de kinderen van Europeanen en inzonderheid de kinderen der miss. arbeiders op Midden-Java christelijk onderwijs te geven. Deze school gaat uit van eene vereeniging, door de broeders op Java gevormd. Haar karakter is beslist Gereformeerd. Zij het niet direct, dan toch indirect heeft de Zending bij deze school groot belang.

¹⁾ Is daarom dat uwe deputaten bereidwillig hebben voldaan aan het verzoek van haar Bestuur ¹⁾ om eene circulaire, door hen verspreid tot verkrijging van hulp, met eene aanbeveling te steunen. Dit is geschied door middel van het Zendingsblad.

Bovendien verrees te Djogja eene Christelijke school voor meisjes uit den Javaanschen adel. Ook deze school, waarbij de Zending eveneens zeer groot belang heeft, gaat uit van eene vereeniging.

Die vereeniging wordt gesteund door een damescomité, dat hier te lande voor deze school werkt, terwijl Prof. Dr. F. L. RUTGERS daarvan de adviseur is.

Onder de bekwame leiding van Mej. WELLENSIEK als Directrice, mag deze school zich aanvankelijk in goeden bloei verheugen.

Het spreekt echter van zelf, dat onze Zending het meeste belang heeft bij de Keuch-school, die van de kerken zelf uitgaat.

In zake deze school en wat met haar in verband staat, wenschen de deputaten u het navolgende te rapporteren.

1. Wat betreft de Eerste Afdeling, die fungeert als kweekschool voor Inlandsche onderwijzers, mag getuigd, dat deze in de laatste drie jaren uitnemend op gang gekomen is.

a. Tot 30 Aug. 1906 stond de Eerste Afdeling onder leiding van br. J. ZUIDEMA als waarnemend Directeur. In 1905 telde de school 33 leerlingen, over vier klassen verdeeld. Bij het onderwijs werd br. ZUIDEMA slechts bijgestaan door één helper — de Inl. onderwijzer DAVID. Het spreekt vanzelf, dat de waarnemende Directeur ook bij de meeste krachtsinspanning de school nog onmogelijk kon opvoeren tot de hoogte, die in het reorganisatie-plan als doel was gesteld. Met bijzondere erkenning van de toewijding van br. ZUIDEMA, mag echter geconstateerd, dat, naar het getuigenis van den Raad van Toezicht, de resultaten van het onderwijs — de omstandigheden in aanmerking genomen — zeer bevredigend waren ²⁾

In 1906 moest de vierde klas vervallen. De leerlingen dier klas moesten worden afgestaan aan de Miss. Dienaren, wijl er anders geen helpers konden worden gemist om ingeschreven te worden als leerlingen in de tweede afdeling, die moest worden geopend. En wijl in het jaar 1904 geen nieuwe leerlingen waren aangenomen, wegens den bouw der school, ontbrak de derde klas, zoodat er in Sept. 1906 slechts drie klassen waren: de proefklas en de eerste en de tweede klas. In 1906 is het onderwijzend personeel versterkt met twee helpers. DANIEL en SAMUEL, twee jongelingen van goeden aanleg, die reeds geruimen tijd extra les hadden ontvangen, werden op voorstel van br. J. ZUIDEMA door den Raad van Toezicht, na goedkeuring door uw deputaten, tot helpers aan de Keucheniusschool aangesteld.

Nog zij in betrekking tot br. ZUIDEMA meegedeeld, dat de twee zoons, die hij bij zijn terugkeer naar Indië met goedvinden der toenmalige deputaten, ter wille van hun opvoeding hier te lande had achtergelaten, thans beiden naar Indië zijn teruggekeerd.

In Aug. 1906 moest wegens zeer ernstige krankheid op advies van Dr. J. G. SCHEURER de oudste zoon KAREL zoo spoedig mogelijk tot zijne ouders worden gezonden, wat gelukkig kon geschieden onder geleide van Dr. PRUYS. Wjl de kosten van terugkeer, indien hij tegelijk met zijn ouders ware vertrokken, voor rekening der Gen. Kas zouden zijn gekomen, oordeelden deputaten billijk, dat de Gen. Kas de passagekosten betaalde, zij het ook dat deze nu wegens toeneming van leeftijd bijna dubbel zoo hoog liepen.

Het volgende jaar, Juni 1907, liet br. ZUIDEMA ook zijn jongsten zoon naar Indië overkomen om daar zijn studie te voltooien. Uwe deputaten lieten de passagekosten als voorschot betalen door de Gen. Kas. Br. ZUIDEMA verzocht echter hem in deze kosten tegemoet te komen. Wjl br. ZUIDEMA bij zijn vertrek vier kinderen achterliet en hij voor een der kinderen zelf reeds de overtocht had bekostigd, terwijl voor den oudsten zoon de Gen. Kas de kosten had gedragen, besloten de deputaten aan zijn verzoek te voldoen door eene bijdrage

¹⁾ In brief van Dr. PRUYS d.d. 23 Nov. 1905.

²⁾ Zie de jaar-rapporten van den Raad van Toezicht van 1905 en 1906.

te geven tot omstreeks het bedrag, dat de passage zou hebben gekost, als br. ZUIDEMA zelf indertijd dezen zoon had meegenomen. Gedurende hun verblijf hier te lande heeft op verzoek van br. ZUIDEMA en in opdracht van uwe deputaten één der deputaten zich met de zorg voor deze beide zoons belast.

- b. Reeds in Oct. 1904 werd br. D. KOELEWIJN benoemd tot Direct. der Keuch.-school. Tot Juni 1906 heeft hij zich hier te lande voorbereid. Eerst heeft hij daartoe eenige maanden privaates genomen in 't Javaansch en Maleisch. Daarna heeft hij zich in Sept 1905 te Leiden gevestigd om aan de Universiteit aldaar de lessen van het tweede studiejaar te volgen in de Maleische en Javaansche talen en in de Land- en Volkenkunde van Ned.-Indië. Naar het oordeel zijner Hoogleeraren was het resultaat zijner studie ten hoogste bevredigend. Met bijzondere dank willen uwe deputaten hierbij memoreeren, dat Prof. TH. A. VAN OPHUIJSEN, geheel belangeloos niet alleen aan br. KOELEWIJN privaates in het Maleisch heeft gegeven, maar ook in alles hem en uwe deputaten met zijn zeer gewaardeerde adviezen bereidwillig heeft gediend. In Juni 1906 is br. D. KOELEWIJN met zijn gezin naar Java vertrokken. Hij deed de reis, niet met de eerste klas, zooals de Miss. Dienaren gewoon waren, maar met de tweede. Dr. PRUIJS had hierover gecorrespondeerd met uwe deputaten en op één van hunne vergaderingen de gronden aangegeven, waarom naar zijn oordeel wel van de tweede klas kon worden gebruik gemaakt ¹⁾. Het bleek, dat ook de Alg. Vergadering van de Zendingsarbeiders op Midden-Java geen bezwaar had om de Miss. arbeiders in 't vervolg met de tweede klas te laten reizen ²⁾. En wijl ook br. D. KOELEWIJN zelf dit begeerde, besloten uwe deputaten, dat hij met de tweede klas zou gaan, wat een aanzienlijke besparing gaf in de kosten der passage. Geconstateerd kon thans, dat de ervaring de bruikbaarheid der tweede klas heeft bewezen, wijl br. KOELEWIJN in alle opzichten zijne tevredenheid kon betuigen. Voor uitrusting en overtocht van hem en zijn gezin is f 3178.84¹/₂ betaald ³⁾.
- c. De 30 Aug. 1906 is een onvergetelijke dag voor de zending der Geref. Kerk op Midden-Java geweest. Op dien dag had de installatie plaats van br. D. KOELEWIJN als Directeur der Eerste Afdeeling en van br. D. BAKKER als Docent der Tweede Afdeeling, waarmede tegelijk de Tweede Afdeeling geopend werd. Van deze belangrijke plechtigheid, die door alle Miss. Arbeiders, onderscheiden vertegenwoordigers van andere zendingen en tal van belangstellenden werd bijgewoond en tot een blijden feestdag is gemaakt, is een breed verslag opgenomen in het Zendingsblad, zoodat hiervan in dit rapport geen nadere vermelding behoeft te geschieden ⁴⁾.
- d. Het lag voor de hand, dat br. D. KOELEWIJN na zijn installatie nog niet dadelijk al zijn tijd en kracht kon wijden aan den practischen arbeid in de school, maar eerst nog hoofdzakelijk met de studie zich moest bezig houden. Zal de Keuch.-school beantwoorden aan het doel, dat haar in het Reorganisatieplan is gesteld, dan behoort de Directeur de diploma's te bezitten, die het Gouvernement vereischt voor een Directeur eener Opleidingsschool, die aanspraak mag maken op de volle subsidie. Derhalve oordeelen uwe Deputaten dat br. KOELEWIJN zoo spoedig mogelijk deze diploma's moest zien te verkrijgen en keurde mitsdien goed, dat hij zijn tijd nog hoofdzakelijk aan de studie besteedde en voor rekening der zendingskas de noodige lessen nam. Reeds in Juli 1907 heeft de Directeur het gewaagd zich te onderwerpen aan het examen in het Maleisch en in de Land- en Volkenkunde van Ned.-Indië. Van de 10 examinandi slaagden er vier. Br. D. KOELEWIJN was één der geslaagden. Deze verrassende uitslag is een bewijs voor de uitnemende studie-gave en den loffelijken ijver van br. KOELEWIJN. Na dit examen, kon hij meer tijd geven voor den practischen arbeid en zelf meer lessen voor zijn rekening nemen. Intusschen zet de Directeur met ijver de studie voort in de Javaansche taal om zoo spoedig mogelijk ook voor deze taal het diploma te verwerven. Reeds mocht het hem gelukken van den Inspecteur van Onderwijs eene schriftelijke verklaring van bekwaamheid te ontvangen. Het zware examen tot verwerving van het diploma zal hij evenwel in geen geval eer dan in 1909 kunnen doen. De verkregen verklaring verleent hem echter al de bevoegdheid reeds, die hij als Directeur noodig heeft om voor de

¹⁾ Zie Brief van Dr. PRUIJS d.d. 1906.

²⁾ Zie de verklaring der Alg. Verg.

³⁾ Zie Rekening en Verantwoording d.d. 4 Sept. 1906.

⁴⁾ Zie Verslag der installatie. Zendingsblad Nov.-Dec. 1906.

- Keuch.-school op de volle subsidie aanspraak te maken, volgens de daarvoor door het Gouvernement gestelde regeling ¹⁾.
- e. Het onderwijzend personeel van de Eerste Afdeling der Keuch.-school bestaat thans uit vijf personen. D. KOELEWIJN als Directeur, J. ZUIDEMA als Eerste Leeraar en DAVID, DANIEL en SAMUEL als Inlandsche onderwijzers. Met blijdschap mag geconstateerd, dat br. J. ZUIDEMA niettegenstaande zijn reeds langdurig verblijf in Indië, nog steeds met lust en opgewektheid zijn arbeid verricht, terwijl alle brieven, die uwe deputaten ontvingen, getuigen van de goede samenwerking tusschen hem en den Directeur. Nu br. ZUIDEMA niet zoo verbazend bezet meer is als voorheen, maakt hij zijn vrijen tijd ten nutte om eene door br. JANSZ. Sr. geleverde Javaansche vertaling van de Bijbelsche Geschiedenis van ZAHN te herzien en voor de pers gereed te maken ²⁾.
- De drie helpers zijn nog niet in het bezit van het officiële diploma van bevoegdheid. Na een ingesteld onderzoek heeft echter de Inspecteur van Onderwijs aan alle drie een schriftelijke verklaring gegeven, dat hij hen bekwaam acht om voorloopig het onderwijs te geven in de vakken, die hun zijn opgedragen. Om echter duurzaam aan de Keuch.-school verbonden te blijven, behooren zij het examen te doen, dat het Gouvernement daarvoor heeft gesteld. Deze helpers zetten dan ook met ijver hunne studie voort, waarbij zij ook eenige lessen volgen, door den Docent br. D. BAKKER gegeven in de tweede Afdeling der school.
- f. Niet alleen door de uitbreiding van het onderwijzend personeel, maar ook door vermeerdering van het onderwijs heeft de reorganisatie der Keuch.-school steeds meer haar beslag verkregen. Om te voldoen aan de bepalingen, die het Gouvernement heeft gesteld in zijn regeling der subsidieering van bijzondere kweekscholen, moet het leerplan eenigszins worden gewijzigd, wat met goedvinding van uwe deputaten is geschied. Sedert Nov. 1907 wordt nu in alle vakken onderwijs gegeven, die in genoemde regeling worden vereischt. Afschrift van het gewijzigde leerplan is bij uwe deputaten nog niet ingekomen. De praktijk dringt trouwens nog gedurig tot het maken van verandering. Op voorstel van den Raad van Toezicht is in 1905 het onderwijs in de Holl. taal vervallen. Wijn echter de regeering prijs stelt op dit onderwijs, ofschoon het niet verplicht is, en ook wijn de leerlingen zelf gaarne iets van onze taal willen kennen is thans het Hollandsch weer ingevoerd als leervak. In de proefklas en in de eerste klas wordt vier uur in de week les gegeven in de Holl. taal ³⁾.
- In de drie volgende klassen zal daaraan slechts twee uur worden gewijd, terwijl dan de leerlingen, die voor het aanleeren onzer taal minder vatbaar zijn, hiervan worden vrijgesteld. Het doel is om de vlugste leerlingen zoo ver te brengen, dat zij een eenvoudig boek kunnen lezen. Voor hun Bijbelstudie is dit van veel belang. —
- In het schooljaar 1907 1908 ontbrak nog de vierde klas — het vijfde studiejaar — dat vooral aan praktische vorming is gewijd. Sinds de overgangsexamens in Mei j.l. gehouden is nu ook deze klas bezet, zoodat nu de eerste afdeling der school niet slechts in naam maar metterdaad vijf klassen heeft. Wijn de hoogste klas nog geen leerlingen telde, was er tot in het begin van dit jaar nog geen practische vormschool aan de Keuch.-school verbonden. Hierin moest bijtijds worden voorzien, ook omdat het Gouvernement dit vordert. In overeenstemming met de Broeders in Indië ⁴⁾, oordeelden deputaten niet noodig hiervoor een aparte dessa-school op het zendingserf der kerk van Amsterdam wel worden gebruikt. Uwe deputaten hebben derhalve de kerk van Amsterdam uitgenoodigd deze school, die in de onmiddellijke nabijheid is van de Keuch.-school, beschikbaar te stellen om de leerlingen der Keuch.-school te oefenen in het geven van onderwijs aan de kinderen. De kerkeraad van Amsterdam voldeed hieraan bereidwillig, terwijl een nadere regeling dezer zaak is overgelaten aan de B. D. Ds. ZWAAN en D. KOELEWIJN. Ofschoon in de door de Gen. Synode vastgestelde regeling voor de Keuch.-school een toelatingsexamen is bepaald, werden tot 1907 de leerlingen zonder

¹⁾ Zie Brieven van KOELEWIJN d.d. Aug. '07, April '08.

²⁾ Zie Br. v. ZUIDEMA d.d. 31 Dec. '07.

³⁾ Zie Brief van KOELEWIJN d.d. April 1908.

⁴⁾ Zie Brief KOELEWIJN, d.d. Aug. 1907.

examen aangenomen. Dit moest wel, omdat er zoo weinig geschikte jongens konden worden gevonden en het peil van het op de dessa-scholen genoten onderwijs nog zoo laag stond.

In 1907 is hierin echter verandering gebracht door invoering van het toelatingsexamen. —

- g. Het aantal leerlingen der Eerste afdeeling was natuurlijk afwisselend. In het schooljaar 1905—1906 waren 33 leerlingen ingeschreven; in 1906—1907 was het getal 31, en in 1907—1908 telden zij 41 leerlingen, 16 in het proefjaar 8 in de eerste klas 8 in de tweede en 9 in de derde. In den loop van het jaar daalde het getal echter tot 39.

Bij het overgangsexamen in Mei j.l. gehouden werden uit de proefklas 8 jongens toegelaten tot de eerste klas en 7 leerlingen afgewezen, die zijn teruggezonden.

Van de 8 leerlingen der 1e klas namen 7 aan het examen deel; een was door ziekte verhinderd, 4 werden onvoorwaardelijk, 1 voorwaardelijk toegelaten; één is wegens gebrek aan aanleg verwijderd.

De 8 leerlingen der 2e klas werden allen toegelaten tot de 3e klas, doch 2 voorwaardelijk. Uit de 3e klas deden 7 jongens examen, van wie 4 zijn toegelaten tot de 4e klas. Over 't algemeen was men over den ijver, het gedrag en de vorderingen der leerlingen wel tevreden; soms werd er een verwijderd.¹⁾ Het onderwijs is echter nog niet geheel op peil. De verscherping der eischen bij het examen werkt evenwel in dit opzicht gunstig. En niet minder de bepaling, dat in 't vervolg niemand meer als helper in dienst gesteld wordt, die geen diploma bezit.

Over de toelating van leerlingen tot de proefklas van dit jaar kwam nog geen bericht in. Ook in de leermiddelen kwam er verbetering. Toch zal hierin nog aanmerkelijke uitbreiding moeten worden gebracht. De aanschaffing van wat noodzakelijk bleek werd door uwe deputaten steeds toegestaan.

- h. Het Gouvernement heeft de Keuch.-school (eerste afdeeling) deze drie jaren gesteund met eene subsidie van f 2000 per jaar. Tot 1906 is de aanvraag daartoe steeds geschied door uwe deputaten. Zij werd bij het Indisch Gouvernement ingediend door tusschenkomst van Z. Exc. den Minister van Koloniën, die haar met zijne aanbeveling, op verzoek uwer deputaten, welwillend steunde.

Zonder voorafgaand overleg met uw deputaten is in 1907 de aanvraag door den Raad van Toezicht ingediend. Hij deed zulks hoofdzakelijk om de subsidie een paar maanden vroeger te ontvangen en omdat te Batavia de modellen voor de aanvraag waren te verkrijgen, waardoor enkele formaliteiten konden worden voorkomen. Ofschoon dit eigenmachtig optreden betreurende, hebben uwe deputaten zich hierbij toch neergelegd.²⁾ Voorts is door hen aan de broeders op Midden-Java overgelaten om zelf in 't vervolg de jaarlijksche subsidie aan te vragen, onder bepaling evenwel, dat, zoo er moeilijkheden mochten rijzen, zij daarvan direct bericht moeten zenden aan uwe deputaten, opdat deze gelegenheid mochten hebben om die moeilijkheden, zoo mogelijk, door tusschenkomst van Z. Exc. den Minister van Koloniën te overwinnen.

Omdat tot nu toe de school, wat betreft het onderwijzend personeel en de vakken, waarin onderwijs werd gegeven, nog niet geheel voldeed aan de bepalingen, die in de regeling voor de subsidieering van bijzondere kweekscholen zijn gesteld, kon naar die regeling nog geen subsidie worden aangevraagd. Wijl echter de school thans aan die bepalingen beantwoordt, is in dit jaar niet meer eene subsidie ad f 2000 aangevraagd, maar verzocht subsidie te mogen ontvangen naar den maatstaf yan genoemde regeling. Dienovereenkomstig is thans aangevraagd: a. voor elk der 39 leerlingen f 8 per maand. b. voor twee Inlandsche onderwijzers het door hen genoten bedrag aan salaris. c. voor één Europ. onderwijzer een bedrag van f 20 's maands. Wordt de subsidie aldus toegestaan, dan ontvangt de Keuch.-school het drievoudige van het tot nu toe genoten bedrag. Wijl echter vijf leerlingen niet voor den schooldienst maar voor het hospitaal worden opgeleid, zal wellicht slechts voor 34 leerlingen subsidie worden berekend.

2. Ook de Tweede Afdeeling der Keuch.-school, die hare kweekelingen vormt tot helpers bij den dienst des Woords, is tot stand gekomen.

De benoemde Docent Ds. D. BAKKER is 1 Maart 1906 uit den dienst der kerk van Heeg overgegaan in den dienst der Gezamenlijke Kerken. Uwe Deputaten

¹⁾ Zie rapporten van den Raad van Toezicht.

²⁾ Zie brief van Koelewijn d.d. Aug. 1907 en Br. van deputt. April copieboek fol. 463 en fol. 491.

waren met hem van oordeel, dat enkele maanden tot speciale voorbereiding niet ondienstig waren

In Juni 1906 is Ds. D. BAKKER met zijn gezin van Keboemen naar Jogja ver trokken. En 30 Aug. 1906 is hij plechtig geïnstalleerd als Docent der Keuch.-school, bij welke gelegenheid tevens de Tweede Afdeling der school is geopend.

Den 6 Sept. ving de Docent zijn lessen aan.

Met acht leerlingen is hij de lessen begonnen n.l. twee van het Hospitaal, één uit Poerbolingo, één uit Keboemen, één uit Wonosobo, twee uit Poerworedjo en één uit Djogja.

De twee leerlingen van het Hospitaal moesten echter de school weêr verlaten om in de practijk terug te keeren, zoodat er thans zes leerlingen zijn.

Het door den Docent ontworpen werkplan, waarvan uwe deputaten met instemming kennis namen, is aldus: Maandag 8 uur Inleiding, 9 uur Exegese O. T. 10 uur Kerkgeschiedenis. Dinsdag: 8 uur Exegese N. T. 9 uur Dogmatiek (Ethiek) 10 uur Archeologie. Woensdag 8 uur Bijbelkennis, 9 uur Kerkgesch. en Kerkrecht. Donderdag 8 uur Exegese O. T. 9 uur Dogmatiek (Ethiek) 10 uur Elenctiek. Vrijdag 8 uur Exegese N. T. 9 uur Ambtelijke vakken 10 uur, Voorbereiding voor het maken van een schets, catechisatie enz.

Zaterdag van 8—10 uur Behandeling schets of preek.

Enkele middaguren zijn gewijd aan practische oefening in het hospitaal en op het Zendingsveld, waarvoor met het hospitaal en met ds. C. ZWAAN de noodige regelingen zijn getroffen.

Omdat de Miss. Dienaren er prijs op stellen de dictaten van den Docent te bezitten om daarvan voor de andere helpers, die reeds in de practijk zijn, nog eenig gebruik te maken, is er voor rekening der zendende kerken een schrijver aangesteld, SOEDIKOEN, die de lessen van den Docent bijwoont en al de dictaten overschrijft.

Nog zij hierbij opgemerkt, dat de Docent van oordeel is, dat de helpers op den duur niet in „Kromo” maar in beleefd „ngoko” moeten spreken. Hij heeft hen derhalve van meet af in beleefd „ngoko” laten preeken en catechiseeren.

Over het gedrag, den ijver en de vorderingen der leerlingen is de Docent zeer tevreden. Ook de Raad van Toezicht betuigde hierover zijne ingenomenheid. Wijl echter de voorafgegane opleiding dezer leerlingen zeer onderscheiden was, heeft het onderwijs niet bij allen gelijk resultaat.

Voor al twee leerlingen blinken door bijzondere gaven uit.

Het was de bedoeling van den Docent het onderwijs der Tweede Afdeling in een cursus van twee jaren te omvatten. De eerste maal zal echter de cursus wat langer moeten duren. De ongenoegzame voorbereiding, die de leerlingen hebben genoten, alsmede de noodzakelijkheid, dat de eerste maal alles moet gedictieerd worden, maakt dit noodzakelijk.

De Docent wil echter het leerplan aldus inrichten, dat het in twee jaren behoorlijk afgewerkt worden kan.

Elk half jaar zendt de Docent een breed rapport aan de deputaten, welke rapporten steeds met *b i z o n d e r e* instemming werden gelezen ¹⁾.

3. De gebouwen en het erf der Keuch.-school zijn nog niet alle voltooid. Nog steeds ontbreken de beide woningen voor den Docent en den Directeur. Bij het ontwerpen der bouwplannen was gerekend op eene subsidie van de Regeering voor bouw en eerste inrichting der school, zoodat het terugblijven dezer subsidie noodzaakte met den bouw der woningen te wachten.

Docent en Directeur behelpen zich tot nu toe door te wonen in eenige bijvertrekken van het schoolgebouw.

Hozeer uwe deputaten betreuren, dat nog niet tot den bouw der woningen kon worden overgegaan, meenden zij toch de bepaling te moeten handhaven, dat niet met dezen bouw mag worden begonnen, zoolang er geen subsidie is verkregen. De staat der Gen. Kas laat niet toe deze kosten voor haar rekening te brengen, terwijl bovendien van meet af aan de Algemeene Vergadering op Midden-Java is bericht, dat niet meer dan f 14000 uit de Gen. Kas kan worden toegestaan, welke som door de oprichtingskosten van het schoolgebouw reeds was overschreden. De Algemeene Vergadering is echter gemachtigd om oogenblikkelijk met den bouw der woningen aan te vangen, zoodra de subsidie is verkregen.

De aanvraag om subsidie voor bouw en eerste inrichting der school is reeds enkele jaren in behandeling, maar is nog niet tot beslissing gekomen. De begonnen Vergadering is evenwel diligent in haar pogen om alle hindernissen te overwinnen, die het verkrijgen dezer subsidie in den weg staan.

¹⁾ Zie Envelopp. Brieven en rapporten van D. BAKKER Docent der K.-School.

Op haar verzoek ¹⁾ is door uwe deputaten aan br. D. KOELEWIJN een gezegelde verklaring verstrekt, waarbij uwe deputaten uitspreken:

„dat zij zonder voorbehoud zich verbinden om bij toekenning van subsidie uit 's Lands Kas voor bouw en eerste inrichting dezer school, te zullen voldoen aan de bepaling in art. 9 van de regeling voor de toekenning van subsidie uit 's Lands Kas aan particuliere Inlandsche scholen op Java-Madoera, vervat, en dat zij den Directeur dezer school, den Heer D. KOELEWIJN machtigen om in dezen namens hen te handelen” ²⁾.

Een dergelijke verklaring wordt door het Gouvernement gevorderd bij toekenning van subsidie. Genoemd Art. 9 der regelen voor toekenning van subsidie luidt aldus: „De aanvrager van de in het eerste lid van Art. 3 bedoelde subsidie voor bouw en eerste inrichting verbindt zich om, in geval de school binnen den tijd van vijf jaren na hare opening, ophoudt te bestaan, de uit hoofde van deze subsidie genoten gelden te restitueeren en om, bij gebreke daarvan, het schoolgebouw met alles wat daartoe behoort, onbezwaard aan het Gouvernement over te dragen” ³⁾.

In verband hiermee zij nog meêgedeeld, dat de Regeling, waarvan Art. 9 werd genoemd, niet voorziet in de pensionneering der Europeesche onderwijzers en onderwijzeressen van bijzondere scholen. Dit heeft het Bestuur van het Ned. Zendingsgenootschap aanleiding gegeven een gemotiveerd verzoek te richten tot Hare Majesteit de Koningin, om het daarheen te leiden:

- a. „dat het Reglement op het verlenen van pensioen aan Europeesche burgerlijke ambtenaren in Ned. Indië, en
- b. dat het Reglement op het weduwen- en weezenfonds van burgerlijke ambtenaren in Ned. Indië van toepassing verklaard worden op Europeesche onderwijzers en onderwijzeressen in het bezit der onderwijzersacte L. O., verbonden aan particuliere scholen of kweekscholen in Ned. Indië” ⁴⁾.

Tevens verzocht genoemd Bestuur o.a. ook uwe deputaten om dit request door eene betuiging van adhesie te steunen, aan welk verzoek is voldaan.

In zake de gebouwen, te Poerworedjo, die weleer ten behoeve der Keuch.-school zijn gebruikt, toen het erf Rotterdam, hebben uwe deputaten getracht het daarheen te leiden, dat deze ten bate der Keuch.-school mochten worden verkocht. Wjl deze gebouwen in waarde achteruitgaan, en niet onbelangrijke uitgaven vorderen voor kosten van onderhoud, verponding en assurantie en veelal moeilijk verhuurd kunnen worden, zoodat de opbrengst niet veel beduidde, oordeelden uwe deputaten, dat verkoop gewenscht zou zijn.

Deze gebouwen staan echter ten name der Ned. Geref. Zendingvereiniging. Uwe Deputaten hebben zich derhalve tot het Bestuur dezer vereeniging gewend met verzoek deze gebouwen van de hand te doen. De kerk van Utrecht op wier terrein deze gebouwen zijn gelegen, begeerde ze niet. Op advies uwer deputaten is daarna aan Ds. INGWERSEN machtiging verleend om het erf Rotterdam publiek te verkoopen, zoo spoedig zulks mogelijk bleek. Uwe deputaten ontvingen nog geen bericht, dat deze zaak haar beslag verkreeg ⁵⁾.

Ook de nieuwe gebouwen te Jogja eischten een aanmerkelijke uitgave voor onderhoud, daar alles opnieuw moest worden geveerd. Tengevolge van een misverstand heeft de Directeur — zonder voorafgaand advies der Alg. Verg. of van den Raad van Toezicht — zonder besluit uwer deputaten dit werk laten verrichten, waarvoor hij echter zijn verontschuldiging aanbod, die des te gemakkelijker te aanvaarden was, wjl de zaak zelf beslist noodzakelijk was.

4. In betrekking tot den arbeid van den Raad van Toezicht, de Alg. Vergadering en de Afzonderlijke Vergadering van Onderwijzers wenschen uwe deputaten in dit verband mee te deelen:

- a. De Raad van Toezicht heeft deze drie jaren met ijver zijn taak vervuld. In zijne samenstelling kwam gedurig verandering doordat Dr. J. G. SCHEURER en Dr. F. G. v. MARLE repatrieerden, Ds. D. BAKKER als docent in functie trad en Ds. G. J. RUYSSENAERS door den dood ontviel, terwijl als nieuwe leden toetraden de Dienaren L. NETELNBOS, H. Ph. INGWERSEN, K. v. DIJK en de doctoren H. T. PRUYS en L. W. VOGELANG. De Raad van Toezicht heeft geregeld de school bezocht, de examens bijgewoond en op den gang der zaken toezicht gehouden en de administratie gecontroleerd. Telken jare diende hij rapport bij uwe deputaten in. ⁶⁾

¹⁾ Zie brief Algemeene Vergadering 10 Sept. 1906.

²⁾ Zie copie der verklaring. Copieboek fol. 483.

³⁾ Zie brief van de Alg. Verg. 10 Sept. 1906.

⁴⁾ Zie brief van het Ned. Zend. Genootschap d.d. 16 Aug. 1906.

⁵⁾ Zie correspondentie met het Best. der Ned. Ger. Z. Ver.

⁶⁾ Zie de jaarrapporten van den Raad van Toezicht.

Steeds kon de Raad zijn tevredenheid betuigen niet alleen wat betreft het onderwijs, maar ook over de bereikte resultaten.

Op verzoek van den Raad is art. 11 van het Reglement van den Raad van Toezicht eenigszins gewijzigd.

De woorden in alinea 1 „tenminste eenmaal in de maand” zijn vervangen door de woorden „zoo dikwijls mogelijk”. Deze verandering is niet geschied om het toezicht te verzwakken, maar om dit meer in overeenstemming te brengen met de gebleken eischen der practijk ¹⁾.

- b. Ook de Algemeene Vergadering heeft zich regelmatig met de zaken der Keuch-school bemoeid voor zoover dit door de bepalingen der Generale Synode aan haar was opgedragen ²⁾ Elk jaar gaf zij aan uwe deputaten een breed verslag van haar arbeid. ³⁾ Hare bemoeienissen tot verkrijging van subsidie voor bouw en eerste inrichting slaagden nog niet, gelijk reeds werd opgemerkt. Een voorstel door haar bij uw deputaten ingediend, om gelden te leenen voor den bouw der woningen voor Docent en Directeur, is niet aangenomen. Uwe deputaten meenden voor dit doel geen leening te mogen sluiten. In de bepalingen betreffende de vergoeding voor kost en inwoning der leerlingen is op voorstel der Alg. Vergadering eenige wijziging gebracht. Ofschoon dit niet zoo was bedoeld werd het aangewezen bedrag als een maximum opgevat. De betaling geschiedde in dier voege, dat de gemaakte kosten over de leerlingen werden verdeeld, weshalve het bedrag der vergoeding varieerde. Uwe deputaten hadden hiertegen wel wat bezwaar, ook wijl dit de controle der administratie bemoeilijkte en het voor de kerken aangenamer is het bedrag dezer kosten te weten. Thans is — de Alg. Verg. gehoord — het bedrag der vergoeding vastgesteld op f 4.25. De vergoeding voor leermiddelen kon nog niet in vast bedrag worden bepaald. ⁴⁾
- c. Naar Art. 15 der Zendingsorde wordt door de Europeesche onderwijzers op geregelde tijden afzonderlijke vergadering gehouden. Deze vergaderingen zijn voor alle Miss. arbeiders met adviseerende stem toegankelijk. Bij toerbeurt fungeert een der drie onderwijzers als Praeses. De vergadering, die gewoonlijk eens in de maand wordt gehouden, houdt zich bezig met bespreking van onderwerpen, die in onmiddellijk verband staan met het onderwijs op de Keuch-school als b.v. leerplan, methode, leermiddelen enz. ⁵⁾
5. Telken jare werd bij uwe deputaten de Rekening en Verantwoording der Keuch-school ingediend. In deze Rekening en Verantwoording is alleen opgenomen wat in Indië werd ontvangen en uitgegeven. Wat hier te lande werd betaald is verantwoord in de Rekening der Gen. kas.

De kas der Keuch-school heeft in 1905 ontvangen.

Per bijdrage uit de Gen. Kas	f 3056.25
„ Huishuur der gebouwen te Poerworedjo	„ 195.—
„ Giften in Indië	„ 20.—
„ Gouvernmentssubsidie	„ 2000.—
„ Saldo Inventarisfonds	„ 6.24 ⁵
„ Voorschot kostgeld	„ 100.—
„ Saldo over 1904	„ 222.54 ⁵

Samen f 5600.04

De uitgaven over 1905 waren :

Aan kostgeld over drie leerlingen ⁶⁾	f 129.75
„ Privaatlessen aan twee leerlingen	„ 150.—
„ Leermiddelen	„ 17.14
„ Huishuur te Djogja	„ 300.—
„ Salaris van den helper DAVID	„ 192.—
„ Salaris van br. J. ZUIDEMA ⁷⁾	„ 2306.25
„ Voorschot huishouding der internen	„ 94.45
„ Onderhoud	„ 138,96 ⁵
„ Geleend voor den bouw	„ 2000.—
„ Diversen	„ 145.93 ⁵

Samen f 5474.49

¹⁾ Zie Brief v/d. R. v. T. d.d. Sept. 1906.

²⁾ Zie Art. 6. Reglement voor de Keuch.-school.

³⁾ Zie jaarrapporten. Alg. Verg.

⁴⁾ Zie copieboek fol. 470.

⁵⁾ Zie Brief van de afzonderlijke verg. van Onderwijzers d.d. 2 Oct. 1906.

⁶⁾ Deze leerlingen werden opgeleid voor rekening der Gen. Kas.

⁷⁾ Ten behoeve zijner kinderen werd een deel van zijn salaris in Nederland uitbetaald, wat niet in dezen post is begrepen. Evenzoo is geschied in 1906—1907.

Voordeelig saldo op 31 Dec. 1905 f 125,55.
 Hierbij zij opgemerkt dat voor inventaris werd uitgegeven f 212,75⁵. Voor dit doel werd echter van vrienden op Java f 219 ontvangen.
 De huishouding der internen kostte f 1356,34⁵, welk bedrag echter is betaald door de kerken, voor wier rekening de leerlingen werden opgeleid. Voor leermiddelen werd ontvangen f 192,91⁵ en uitgegeven f 113,17.

In 1906 werd ontvangen voor de Eerste Afdeling	
Per Bijdrage uit de Gen. Kas	f 3412.08
„ Huishuur te Poerworedjo	„ 60.—
„ Gouvernements-subsidie	„ 2000.—
„ Voorschot van ds. D. BAKKER	„ 500.—
„ Gilten	„ 35.—
„ Saldo 1905	„ 125.55
	f 6132.63

De uitgaven waren	
Aan kostgeld twee internen	f 93.68
„ Privaatlessen aan twee helpers	„ 100.—
„ Leermiddelen van twee helpers	„ 20.05
„ Toelagen en reisgeld twee helpers	„ 81.50
„ Salaris helper David	„ 192.—
„ Huishuur te Djogja	„ 307.50
„ Salaris br. J. ZUIDEMA	„ 2662.08
„ Porto's enz.	„ 27.60
„ Assurantie en verponding der gebouwen te Poerworedjo	„ 111.80
„ Restitutie voorschot overtochtskosten van den Directeur en zijn gezin	„ 103.84 ⁵
„ Voorschot aan den Directeur dezer inrichting	„ 461,10
„ Restitutie voorschot ds. D. BAKKER	f 500.—
„ Assurantie Keuch.-School	„ 37,60
„ Privaatlessen genomen door de Directeuren	„ 52,50
„ Inventaris	„ 190,31 ⁵
„ Bouw en onderhoud	„ 1148,35 ⁵
„ Restitutie voorschot van dr. J. G. SCHEURER	„ 88,15
„ Diversen	„ 21,27
	Samen f 6199.34 ⁵

Nadeelig Saldo 31 Dec. 1906 f 66.71⁵

Ter toelichting hierbij diene:

- dat in den post voor bouw en onderhoud zijn begrepen de bouwkosten van vier woningen voor de leerlingen der Tweede Afdeling ad f 573,56⁵; de betaling van een partij materiaal in 1904 reeds geleverd ad f 377,79, en voor het gewone onderhoud f 197;
- dat het salaris van den Directeur in deze verantwoording nog niet is opgenomen. Dit salaris bedroeg van Aug. tot Dec. 1906 f 1375;
- dat de huishouding der internen dit jaar heeft gekost f 1757,25⁵;
- dat het drukkfonds als cijfers aanwees, in ontvangst f 496,04 en in uitgaaf f 250,28 en
- dat voor leermiddelen werd ontvangen f 517 en uitgegeven f 523,21⁵

In 1907 waren de ontvangsten voor de Eerste Afdeling als volgt:

Per Bijdrage uit de Gen. Kas	f 6785.—
„ Collecte Bidstond	„ 8.—
„ Renteloos voorschot van ds. D. BAKKER	„ 200.—
„ Restitutie reiskosten	„ 25.97
„ Restitutie Assurantie en verponding der gebouwen te Poerworedjo	„ 111.80
„ Gouvernements-subsidie	„ 2000.—
„ Saldo Inventaris	„ 6.50
	Samen f 9137.27

De uitgaven waren:

Aan nadeelig saldo over 1906	f	66.71 ⁵
„ Huishuur te Djogja	„	465.—
„ Kostgeld twee internen	„	99.47
„ Salaris helpers	„	312.—
„ Salaris Leeraar	„	2760.—
„ Salaris Directeuren	„	3300.—
„ Privaat-lessen genomen door den Direct.	„	121.25
„ Porto's, wissels enz.	„	26.27
„ Assurantie Keuch.-School	„	37 50
„ Inventaris	„	689.27 ⁵
„ Bouw en onderhoud	„	921.38 ⁵
„ Restitutie voorschot van dr. J. G. SCHEURER	„	150.—
„ Diversen	„	129.03 ⁵
		<hr/>
	Samen f	9077.80

Saldo op 31 Dec. 1907 f 59.47.

Wijl al de gebouwen moesten worden geveerd, loopt de post voor dit jaar tot een vrij hoog bedrag.

Voor leermiddelen werd ontvangen f 235.60⁵ en uitgegeven f 224.87⁵. Wegens vermeerdering der leerlingen kostte de huishouding der internen dit jaar f 2173.67.

Wat de Tweede Afdeeling betreft is als regel gesteld dat alleen voor de exploitatie afzonderlijke administratie wordt gevoerd. Wijl deze Afdeeling in dezelfde gebouwen als de eerste Afdeeling is gevestigd, kan voor onderhoud enz. moeilijk eene afzonderlijke verantwoording worden gegeven.

De Kas der Tweede Afdeeling ontving in 1906:

Per Bijdrage uit de Gen. Kas	f	3100.—
„ „ uit de kas der Eerste Afdeeling	„	596.30
„ Gifft	„	7.50
		<hr/>
	Samen f	3703.80

De uitgaven waren:

Aan salaris voor den Docent	f	3000.—
„ Bouw van vier woningen	„	573.56 ⁵
„ Verhuizing naar Djogja	„	79.56
„ Diversen	„	50.67 ⁵
		<hr/>

Samen f 3703.80

In 1907 bedroeg de ontvangst:

Per Bijdrage uit de Gen. Kas	„	3600.—
„ „ uit de Kas der Eerste Afdeeling	„	29.67
		<hr/>

Samen f 3629.67

De uitgaven waren:

Aan Traktament Docent	f	3600.—
„ Diversen	„	29.67

Telken jare is de rekening en verantwoording van beide Afdeelingen door den Raad van Toezicht nagezien, in orde bevonden en geteekend. Ook uw deputaten hadden geen aanmerking, weshalve zij de rekening en verantwoording hebben goedgekeurd. De specifieke rekeningen en verantwoordingen met de noodige bescheiden zijn als bijlage toegevoegd aan dit rapport.

17. Het Zendingsblad.

Met het Zendingsblad — onder de goede en zorgzame redactie van de brs. ds H. DIJKSTRA te Smilde en ds. H. HOEKSTRA te Arnhem — gaat het ook sinds 1905 weer *best*, doch kan en moge het in de komende jaren nog weer beter gaan.

In hun rapport kunnen uwe deputaten omtrent dit orgaan het volgende vermelden.

1. Omtrent de uitgave over de jaren 1906—1908. De vorige deputaten der generale Synode voor de Zending boden aan de Synode van Utrecht een voorstel aan omtrent de uitgave van het Zendingsblad van 1 Jan. 1906 af. Op dat voorstel ging de Synode in en besloot:

- a. aan hare nieuwe deputaten voor de Zending op te dragen het blad ook in de komende jaren in den vorm, dien het toen had, te doen verschijnen; en
- b. hen te machtigen een contract met een uitgever te sluiten, zoo mogelijk, met den laagsten inschrijver ¹⁾).

In Oct. 1905 hebben deputaten toen den laagsten inschrijver de uitgave gegund. Die moest echter, zoo luidde ééne der voorwaarden, vóór of op 1 Nov. 1905 eene waarborgsom, groot f 3000, storten; deed hij dat niet, dan konden deputaten het contract als verbroken beschouwen ²⁾, 1 Nov. was het geld niet gestort. Er werd over geschreven; tot 2 maal toe. Het geld werd toen *in uitzicht* gesteld. Daarop heeft eene commissie uit de deputaten bedoelden inschrijver *bezocht*. Vóór 15 Dec. zou het geld komen, was toen het zeggen. Hoe toen te doen? Over eene maand moest het eerste nummer van den nieuwen jaargang reeds verschijnen en men had er nog geen uitgever voor. Had men toen maar de borgstelling, die bedoelde inschrijver intusschen aanbood, voldoende kunnen achten, doch dat durfden deputaten niet.

Het einde is geweest, dat deputaten, na in buitengewone vergadering bijeen te zijn gekomen, de zaak zoo geregeld hebben, dat aan de firma Donner, die ook de uitgave over 1902—1905 had bezorgd, bij behoorlijk contract, de uitgave alleen over 1906, is opgedragen op de oude voorwaarden. ³⁾

Later zijn twee maatregelen genomen voor het verschijnen van het blad in 1907 en 1908. De uitgave over die beide jaren is na gehouden inschrijving opgedragen aan de drukkerij „Vada” te Wageningen. ⁴⁾

2. Omtrent het aantal exx.

Heidenbode en Mosterdzaad, de beide Zendingsbladen vóór de Arnhemsche Synode, kwamen samen op zijn hoogst tot 16.755 exx. per maand; het Zendingsblad kwam in 1905 reeds tot eene oplage van 24250 exx. in de maand. En sedert is het aantal nog weer vooruitgegaan, zoodat nu elke maand reeds 30.000 exx. worden gedrukt. Het batig saldo bedroeg dan ook over 1906 reeds ruim f 3500.

3. De uitgave van 1 Jan. 1908 af. Dienaangaande namen uwe deputaten reeds weer de noodige maatregelen; kunnen die door de nieuw te benoemen deputaten worden overgenomen, dan kan dit punt spoedig in orde worden gebracht ⁵⁾).

18. De Zendings-bibliotheek.

Gelijk bekend is, bevindt zich de Zendings-bibliotheek te Kampen. Aan deputaten werd vroeger het toezicht en beheer opgedragen en die hadden daarom een zendings-bibliothecaris benoemd.

Bij het optreden van uwe deputaten in 1905 bleek hun dat genoemde Bibliothecaris had bedankt. Zij hebben toen aan Prof. dr. H. BOUWMAN gevraagd of die bereid zou zijn de zorg voor de Zendings-bibliotheek namens deputaten op zich te nemen. Deze berichtte gaarne aan dat verzoek te willen voldoen en zich wel van assistentie te zullen voorzien.

Eenigen tijd geleden hebben deputaten, op hun verzoek, bericht ontvangen, dat sinds 1905 circa 30 werken zijn uitgeleend en terugontvangen; alsmede dat de Bibliotheek in goeden toestand verkeert ⁶⁾).

¹⁾ Acta Utr. Synode, art. 86.

²⁾ Het stuk, waarin bedoelde uitgever dit zelf verklaart, en met onderteekening bevestigt is gedateerd „3 Oct. 1905”. Zie de enveloppe: „Het Zendings-blad”. Vgl. Notulen van deputaten, d.d. 4 Oct. 1905, art. 21.

³⁾ Notulen van deputaten, d.d. 13 Dec. 1905, art. 4.

⁴⁾ Notulen van Deputaten, d.d. 25/26 April 1906, art. 12 en d.d. 11/12 Sept. 1906, art. 10. Zie voorts de enveloppe: „Het Zendingsblad.”

De firma DONNER zou het ook niet meer hebben kunnen doen, omdat zij, na het sterven van hunnen chef, den Heer G. O. DONNER in 1906, heeft opgehouden te bestaan. Met erkentelijkheid mag hier vermeld dat zij aan deputaten altijd *net* en accuraat werk leverde.

⁵⁾ Notulen van deputaten, d.d. 10/11 Sept. 1907, art. 14 en d.d. 5/6 Maart 1908, art. 16.

Wat in de September-notulen van 1907 onder art. 18 wordt genoemd is het Zendingstijdschrift De Macedoniër, dat met 1 Jan. 1908 verscheen onder Redactie van de brs. ds. H. DIJKSTRA te Smilde, ds. D. BAKKER te Djogja en ds. D. K. WIELENGA te Pajeti op Soemba.

Voorts geeft ds. DIJKSTRA sinds 1904 den Zendingskalender uit, die sinds de vorige Synode een *atig saldo* voor de Generale Kas afwierp ten bedrage van meer dan f 1000; voor 1908 alleen werden ijna 40.000 exx. gedrukt.

⁶⁾ Notulen van deputaten, d.d. 4 Oct. 1905, art. 9.

Schrijven aan deputaten, d.d. 4 Nov. 1905 en 27 Maart 1908.

19. *Vertaling van de drie Formulieren van Eenigheid en van sommige der liturgische Formulieren in het Javaansch.*

Omtrent de vertaling van onze Belijdenisschriften en liturgische Formulieren in de Javaansche taal kunnen deputaten het volgende aan uwe vergadering mededeelen.

10. De drie Formulieren van Eenigheid.

Op eene van hunne vergaderingen in 1906 werd door deputaten besproken, van hoe groot belang het zou zijn voor de „volmaking” van de Javaansche christenen als zij de drie Formulieren van Eenigheid in hunne eigene taal konden lezen. Zoo kwam de vraag op, hoe zullen wij die geschriften op de beste wijze in het Javaansch vertaald krijgen. Men was er algemeen over eens dat men hierover toegezonden schrijven, uitvoerig en zakelijk geantwoord. Hem kwam het beste voor,

- a. dat deputaten dien arbeid opdroegen aan de afzonderlijke vergadering van miss. predikanten. Deze waren daartoe z. i. het meest geschikt. Wel was niemand hunner reeds Javanicus genoeg om zelfstandig eene dergelijke vertaling te leveren, „doch zij zouden zich van de hulp van bevoegde Europeanen en Javanen kunnen trachten te voorzien”; terwijl het „goed zou zijn bij de vaststelling van de eindredactie de vertaling te lezen *met* of althans te laten lezen *door* alle Europeesche arbeiders van het Zendings-terrein op Midden-Java.
- b. „Men vertale en verspreide eerst den Heidelbergschen catechismus, daarna de 37 Geloofsartikelen en eindelijk de 5 artikelen tegen de Remonstranten.”

En ter toelichting van dit punt merkt hij dan op: „Het komt mij niet gewenscht voor de drie Formulieren van Eenigheid te gelijk te vertalen. Eene vertaling van den Catechismus is, zooals u bekend, bijna gereed². Wanneer gewacht wordt met de uitgave van den Catechismus tot de twee andere stukken [ook] gereed zijn, zal de Catechismus nog geruimen tijd blijven liggen, terwijl 't hoog noodig tijd is, dat hij algemeen in gebruik komt, evenals het Kort Begrip, dat zijn weg reeds begint te vinden. Het is ook m. i. niet practisch den Javaan dadelijk alle drie stukken te gelijk in handen te geven. Later kan dat wel. Maar nu kan hij de 37 Artikelen en de 5 Artikelen tegen de Remonstranten nog niet met vrucht lezen, omdat het recht verstaan dezer geschriften nog niet genoegzaam voorbereid is door het onderwijs in den Catechismus en de voldoende theolog. vorming van de helpers bij den dienst des Woords, die in de dessa als uitleggers der belijdenisschriften zullen moeten kunnen optreden. Daerom komt het mij het beste voor eerst den catechismus af te maken, uit te geven en te verspreiden, daarna de 37 artikelen te vertalen en te laten drukken en eindelijk hetzelfde te doen met de 5 Artikelen tegen de Remonstranten.

Bovendien heeft deze wijze van werken nog het volgende voor. Voor allerle. telkens wederkerende begrippen als rechtvaardigheid, rechtvaardigmaking enz. bestaan nog geen constante Jav. uitdrukkingen. In de Bijbelvertaling, die wij gebruiken, wordt hetzelfde woord, ook waar het dezelfde beteekenis heeft, dikwijls op verschillende wijzen vertaald. Nu wordt er in overleg met andere Zendingen onder de Javanen gearbeid om in dit gebrek te voorzien. Men zal trachten te komen tot eene vaste terminologie in 't bijbelsch spraakgebruik. Van zelf kan men dan dit spraakgebruik, waar het juist is, overnemen in de 37 Artikelen en in de 5 Artikelen tegen de Remonstranten. Onze Catechismus-vertaling kan daar nu nog niet van profiteeren, maar wanneer de 37 Artikelen en de 5 Artikelen tegen de Remonstranten gereed zijn, zal wel eene tweede uitgave van den Catechismus noodig zijn en kan ook daarin dan het vaststaand spraakgebruik zooveel mogelijk worden aangebracht. Hoofdzaak is echter dat onze Javanen in de belijdenisschriften (en wij in de vertaling daarvan,) moeten ingroeien, waarom deze geleidelijke weg mij de aangewezen toeschijnt³).

Deze paedagogische opmerkingen kwamen uwen deputaten veelszins uitnemend voer.

Zij hebben toen aan br. BAKKER nog nadere inlichtingen gevraagd omtrent den omvang der kosten, aan het vragen van hulp bij de vertaling verbonden, zooals sub a is genoemd; omtrent het aantal exx. dat z. i. van den Catechismus gedrukt

¹) Notulen van deputaten, d.d. 11/12 Sept, 1906, art. 20.

²) De broeders op Java konden hierbij gebruik maken van de Jav.-vertaling van den Catechismus, vroeger aan deputaten bezorgd door P. JANSZ. SR.

³) Brief aan deputaten, d.d. 20 Oct. 1906.

moest worden, omtrent de kosten daarvan en omtrent de plaats, waar zij het beste gedrukt zouden kunnen worden. Daarop werd ten antwoord verkregen:

- 1°. Hulp bij de vertaling zullen wij wel gratis kunnen krijgen;
- 2°. 't Aantal te drukken exx. zij 500; 280 daarvan kunnen dadelijk geplaatst worden.
- 3°. Als de Generale Kas f 10⁰ geeft, zal de overige f 50 — 't geheel kost nl. f 150 — wel uit het drukfonds van de broeders op Java komen; en
- 4°. Drukken te Djogja is het beste ¹⁾.

Uwe deputaten hebben toen, mede ter voldoening aan hetgeen ter Utrechtsche Synode is besloten ²⁾ geen oogenblik gearzeld om f 100 toe te staan voor het drukken van den Catechismus; voorts aan br. BAKKER verzocht om voor dat drukken verder te willen zorgen; en bovendien *hem* bedankt voor zijn moeite in deze aangelegenheid en ook de andere broeders voor hunne hulp bij de vertaling van den Catechismus ³⁾.

Wat de vertaling en de uitgave van de beide andere Formulieren aangaat, hebben uwe deputaten toen verder geen nader verzoek gericht tot de Bijzondere Vergadering van Miss. dienaren. Mocht de Synode besluiten dat dit nog wel apart geschieden mag, dan zullen hare nieuw te benoemen deputaten zich daarmede zeker gaarne belasten.

2°. De liturgische Formulieren.

Op de Synode van Utrecht waren enkele voorstellen van de Afzonderlijke Vergadering van Dienaren des Woords op het Zendingsterrein, om te komen tot uitvoering van het bepaalde in art. 16 der Zendingsorde. Dienaangaande werd besloten ⁴⁾:

- a. dat de synode op heden niet in staat is, over al deze punten een genoegzaam voorbereid oordeel te vellen;
- b. dat zij echter in het algemeen, voor zoover zij daarover oordeelen kan, instemming betuigt met de gedane voorstellen;
- c. dat zij aan de Afzonderlijke Vergadering overlaat, deze voorstellen uit te werken en van vertaling vergezeld, in te zenden bij de deputaten voor de Zending, die ze met hun advies aan de volgende Generale Synode voorleggen.

De Afzonderlijke Vergadering heeft in dezen niet stil gezeten. Zij heeft in het laatst van het vorige jaar aan deputaten bericht dat zij de volgende Liturg. Formulieren in het Javaansch had vertaald:

- 1°. Formulier voor den bejaarden-doop;
- 2°. Formulier voor den kinder-doop;
- 3°. Avondmaals-formulier;
- 4°. Huwelijks-formulier;
- 5°. Formulier van den Ban.
- 6°. Formulier van de wederopneming in de gemeente.

Omtrent ieder van die zes Formulieren wordt dan nog weer eene nadere toelichting gegeven terwijl bij punt 4 nog een concept-formule voor echtscheiding wordt gevoegd. Deputaten meenden daarom niet beter te kunnen doen dan het geheele stuk, dat zich kenmerkt door eenvoudigheid en duidelijkheid en zakelijkheid, onder de Bijlagen ⁵⁾ op te nemen.

Ter voldoening aan de beslissing van de Utr. Synode hebben uwe deputaten de eer als „hun advies” omtrent deze voorstellen, hier bij te voegen:

dat de Generale Synode de voorgestelde redactie dezer liturgische Formulieren en de veranderingen goedkeure, behalve:

- a. de weglating der woorden „genomen heeft” uit de vragen van het Huwelijks-formulier, welke woorden de deputaten wenschen te behouden; en
- b. het voorstel tot invoering van een Formulier voor Echtscheiding. De goedkeuring en vaststelling van het hiervoor aangeboden concept meenen de deputaten te moeten ontraden, omdat de regeling van echtscheiding op Midden-Java niet rijp (genoeg) is om nu reeds een formulier voor echtscheiding vast te stellen, afgedacht nog van de vraag of hiervoor een formulier noodig is ⁶⁾.

20. Overzichten van de Zending.

Bij herhaling kwamen sinds 1905 verzoeken bij uwe deputaten in, van drukkers en uitgevers en Bureaux of mission om opgaven of overzichten omtrent de zending

¹⁾ Brief van deputaten, d.d. 24 April 1907: aan deputaten, d.d. 28 Mei 1907.

²⁾ Acta, art. 143 sub. d.

³⁾ Notulen van deputaten, d.d. 10/11 Sept. 1907, art. 10.

⁴⁾ Acta, art. 143 a—c.

⁵⁾ Bijlage IV.

⁶⁾ Notulen van deputaten, d.d. 5/6 Maart 1908, art. 15.

van de gereformeerde kerken. Uwe deputaten hebben steeds, zooveel mogelijk, de gevraagde inlichtingen gegeven.

Omgekeerd ontvingen deputaten op hun verzoek van de zendende kerken en van de Soemba-deputaten geregeld statistische opgaven van hun arbeid en arbeiders op Midden-Java en Soemba; en evenzoo van de afzonderlijke vergadering van dienaren des Woords een overzicht van de zendingsposten ¹⁾.

21. Bijwonen van Conferenties.

Meermalen zijn uwe deputaten tot bijwoning van conferenties en jaarvergaderingen of jaarfeesten uitgenoodigd. En ook meer dan eens hebben zij aan die uitnodigingen voldaan door het zenden van eene deputatie: o.a. op het jaarfeest van het Zeister-Zendingsgenootschap en op de jaarvergadering van het Java-comité. Konden zij niet tegenwoordig zijn, dan lieten zij van hunne belangstelling blijken door een schrijven.

Omtrent ééne uitnodiging t.w. die tot bijwoning van eene oecumenische miss. conferentie te Edinburg namen uwe deputaten geene beslissing, omdat die eerst in 1910 zal worden gehouden, dus in de periode die *na* de Synode van Amsterdam komt en voor die jaren hebben deputaten geen mandaat. De Synode beslisse over deze uitnodiging dus zelve of drage aan de nieuw te benoemen deputaten op hieromtrent een gewenscht besluit te nemen.

22. De Finantiën.

In zake de finantieele aangelegenheden wenschen uwe deputaten u het navolgende te rapporteeren:

1e. Blijkens Art. 145 der Acta van de Generale Synode te Utrecht was aan de deputaten voor de Zending opgedragen: „voor ditmaal naar Art. 27 der Zendingsorde namens de Generale Synode quaestoren te benoemen.”

Ter uitvoering dezer opdracht zijn door de deputaten benoemd de b.b. B. J. C. G. DE MOEN te Doesburg, L. G. WEISZ te Amsterdam en F. D. THEIJSE eveneens te Amsterdam, resp. tot 1e, 2e en 3e quaestor.

De benoeming is met bereidwilligheid door al deze Broeders aanvaard.

2e. De instructie, die naar Art. 27 der Zendingsorde aan deze quaestoren is verstrekt, is gelijkkluidend als de vorige instructie. Zij is ingegaan den 1n Jan. 1906. Copie dezer instructie is als bijlage toegevoegd aan dit rapport.

3e. Behalve de betaling der vaststaande uitgaven, krachtens vroeger gegeven mandaat, is aan de quaestoren opgedragen de navolgende betalingen te doen:

12 Sept. 1905. ²⁾ 1. Aan br. D. KOELEWIJN voor overtocht naar een inrichting te Leiden f 200.

2. Aan idem voor collegegelden f 200.

3. Aan den huishoudelijken quaestor der deputaten voor kosten van deputaten f 300. 20 Oct. 1905. ³⁾ Aan br. D. KOELEWIJN voor door Dr. J. G. H. GUNNING aan hem gegeven lessen in het Javaansch f 57.50.

5 Dec. 1905. ⁴⁾ Aan de Geref. Kerk van Heeg voor uitrusting en overtocht van Ds. K. v. DIJK f 4000, onder aftrek van f 2580,87 zijnde de 10 ⁰/₁₀₀ harer inkomsten over 1903, 1904 en 1905.

6 Febr. 1906. ⁵⁾ Aan de Firma KIRBERGER en KESPER hare Rekening aan de Zendingsbibliotheek op Midden-Java f 108.45.

21 Febr. 1906 ⁶⁾. Aan br. D. KOELEWIJN zijn nota voor reiskosten ad f 5.40.

21 Maart 1906 ⁷⁾. Aan ds. D. BAKKER te Keboemen voor tractement vanaf 1 April f 300 per maand.

17 April 1906 ⁸⁾. Aan den huishoudelijken quaestor voor kosten van deput. f 400.

1 Mei 1906 ⁹⁾. 1. Aan Ds. J. DUURSEMA te Uithuizen, quaestor van de deputaten

¹⁾ Notulen van deputaten, d.d. ¹¹/₁₂ Sept. 1906, art. 5 sub. d. en d.d. ¹⁰/₁₁ Sept. 1907, art. 6 sub a vgl. Het Zendingsblad, 1906, blz. 108—111 en 1907, blz. 151—155. Alleen van de finant, opgaven kwam niet heel veel in.

²⁾ Zie copieboek fol. 376.
³⁾ „ „ „ 384.
⁴⁾ „ „ „ 390.
⁵⁾ „ „ „ 392.
⁶⁾ „ „ „ 402.
⁷⁾ „ „ „ 406.
⁸⁾ „ „ „ 407.
⁹⁾ „ „ „ 408.

voor de Zending van de Geref. Kerken in Groningen, Drenthe en Overijssel f 2500 voor de ramp op Soemba ¹⁾).

2. Aan ds. D. BAKKER te Jogja voor woninghuur vanaf 1 Juni f 25 per maand. Bovendien nog voor traktement over de maand Maart f 300.

3. Aan br. D. KOELEWIJN voor uitrusting als eerste termijn f 500.

4. Aan den Heer K. v. D. VEER op verzoek van br. J. ZUIDEMA en in korting op diens salaris f 150.

14 Juni 1906 ²⁾). 1. Aan br. R. HORSTMAN te Temanggoeng per subsidie voor zijne school over 1906, f 1200 op zijn verzoek aldus te voldoen:

a. aan hem zelf f 500.

b. aan Mej. J. WALLEs einde Oct. f 450.

c. aan den heer J. KRUIHOF einde Dec. f 250.

2. Aan br. D. KOELEWIJN:

a. voor Medisch onderzoek van Dr. v. D. SCHEER f 10.

b. reiskosten f 3.80.

c. Rekening Firma A. A. RENSINK f 25.05.

20 Juni 1906 ³⁾). 1. Voor Passage van br. D. KOELEWIJN en zijn gezin aan DIENSKETEE en GOSLINGA te Rotterdam f 1575.

2. Aan br. D. KOELEWIJN voor uitrusting f 1000.

2 Juli 1906 ⁴⁾). Aan br. D. KOELEWIJN te Djogja voor diensttraktement vanaf 1 Augustus f 275 per maand.

29 Juni 1906 ⁵⁾). Aan Mevr. H. BIJLEVELD de nota voor de kleederen van de kinderen van br. J. ZUIDEMA in korting op diens tractement.

24 Aug. 1906 ⁶⁾). 1. Intrekking van het mandaat van 1 Mei 1906 2a.

2. Aan F. L. v. D. BOM voor repatrieringskosten van F. L. BAKKER, zoon van ds. D. BAKKER, f 402.87.

3. Aan den huishoudelijken quaestor der deputaten voor kosten van deput. f 400.

31 Aug. 1906 ⁷⁾). 1. Aan DE VRIES & Co. de passagegelden voor K. ZUIDEMA.

2. Aan Mevr. H. BIJLEVELD de nota voor uitrusting.

29 Sept. 1906 ⁸⁾). Aan ds. G. J. RUIJSSENAERS voor de zendingsbibliotheek op Midden-Java f 80.

5 Dec. 1906 ⁹⁾). Aan DE VRIES & Co. voor kosten van vracht eener zending voor de Christ. School te Djogja, te verrekenen met het traktement van br. D. KOELEWIJN f 14.68.

14 Jan. 1907 ¹⁰⁾). Aan ds. W. BREUKELAAR voor door hem gekochte en betaalde schoolbanken voor de Christ. School te Djogja, te korten op het tractement van br. D. KOELEWIJN f 180.

21 Jan. 1907 ¹¹⁾). Aan de Firma KIRBERGER en KESPER hare rekening aan de Zendingsbibliotheek op Midden-Java f 66.80.

8 Mei 1907 ¹²⁾). Per subsidie voor de school van br. R. HORSTMAN over 1907 f 1200 te voldoen op zijn verzoek:

1. Einde Mei aan R. HORSTMAN f 500.

2. Einde Oct. aan Mej. WALLEs f 450.

3. Einde Dec. aan den Heer J. KRUIHOF f 250.

8 Mei 1907 ¹³⁾). Aan J. C. BEKKER te Leiden voor belasting, door br. D. KOELEWIJN verzuimd te betalen, f 12.14 te korten op diens traktement.

10 Juni 1907 ¹⁴⁾). 1. Aan DE VRIES & Co. te Amsterdam voor passage van P. ZUIDEMA in voorschot aan br. J. ZUIDEMA f 382.50.

2. Aan Mevr. H. BIJLEVELD de nota van uitrusting eveneens als voorschot.

3 Juli 1907 ¹⁵⁾). 1. Aan Mevr. RUTGERS-GUYE een voorschot voor kosten van vracht eener zending voor de Keuchenius-school f 5.53.

2. Aan ds. D. BAKKER. Voor de zendingsbibliotheek op Midden Java f 200 en voor kosten der Alg. Verg. f 100.

¹⁾ Zie Acta Syn. Utr. Art. 37.

²⁾ Zie Copieboek fol. 426.

³⁾ " " " 427.

⁴⁾ " " " 428.

⁵⁾ " " " 429.

⁶⁾ " " " 432.

⁷⁾ " " " 433.

⁸⁾ " " " 450.

⁹⁾ " " " 456.

¹⁰⁾ " " " 458.

¹¹⁾ " " " 454.

¹²⁾ " " " 478.

¹³⁾ " " " 478.

¹⁴⁾ " " " 484.

¹⁵⁾ " " " 485.

3. Aan Ds. W. BREUKELAAR van door hem betaalde reiskosten van P. ZUIDEMA tot Genua in korting op het in het mandaat van 10 Juni genoemd bedrag f 55.—. 9 Sept. 1907 ¹⁾). Aan den huishoudelijken Quaestor der deputaten voor kosten van deputaten f 400

22 Sept. 1907 ²⁾). 1. Met intrekking van alle vorige mandaten tot betaling aan br. J. ZUIDEMA, van nu aan voor traktement f 275 per maand en zulks met f 25 korting per maand tot dekking van het voor de passage van zijn zoon verstrekte voorschot.

2. Aan br. D. KOELEWIJN behalve zijn tractement f 25 per maand voor de helpers.

14 Dec. 1907. ³⁾) Aan DE VRIES & Co. te Amsterdam de passagekosten van Mej. v D. BORN in korting op het traktement van br. J. ZUIDEMA.

2 Maart 1908. ⁴⁾) Aan den huishoudelijken Quaestor voor kosten van deputaten f 300 18 Maart 1908. ⁵⁾) 1. Aan de firma KIRBERGER & KESPER hare rekening voor de zendingsbibliotheek op Midden Java f 86.07³⁾.

2. Aan br. J. ZUIDEMA van nu aan f 275 per maand zonder korting voor dekking van het nog resteerend voorschot.

18 Juni 1908. Per subsidie aan de school van br. HORSTMAN f 1200; te voldoen:

a. thans f 500 aan br. HORSTMAN te Temangoeng;

b. einde Dec. aan Mej. WALLER te den Haag f 700.

4. De administratie der Quaestores is telken jare — in overeenstemming met de bepaling der zendingsorde ⁶⁾) — door drie deskundigen nagezien. Op verzoek uwer deputaten hebben zich de Heeren J. C. v. SCHAICK, D. VAN EIJK en H. VAN MEIJENFELDT, allen te Amsterdam, bereidwillig en geheel belangeloos ieder jaar met dezen onvangrijken arbeid belast.

Telkenmale werd de rekening en verantwoording en de gevoerde administratie volkomen in orde bevonden en adviseerden „de deskundigen” tot goedkeuring der boeking.

Dienovereenkomstig hebben uwe deputaten de rekening en verantwoording goedgekeurd en aan de Quaestores decharge verleend, terwijl aan de „deskundigen” dank is betuigd voor hunnen arbeid.

De adviezen der „deskundigen” zijn als bijlage toe gevoegd aan dit rapport. ⁷⁾)

5. De Gen. Syn. van Utrecht droeg de deputaten voor de Zending op: „namens de Gen. Synode eene krachtige opwekking te richten tot alle zendende kerken om naar vasten regel en getrouw de 10% van al hunne inkomsten te storten in de Gen. Kas — en tot de Kerken, die nog geen eigen Zending hebben, om alles wat bij haar voor de Zending inkomt aan de Gen. Kas af te dragen.”

Uwe deputaten hebben aan deze opdrachten in dezer voege uitvoering gegeven, dat elk der deputaten in zijne Provincie aan deze zaak zijne aandacht wijdde, en dat de Kerken, die nalatig bleken, door de deputaten zijn opgewekt tot getrouwheid. Met blijdschap mag geconstateerd dat dit tot bevredigende resultaten leidde.

6. Tengevolge van den nood der Generale Kas zagen de deputaten zich gedrongen — naar art. 145^{d3} der Acta van de Gen. Synode van Utrecht — tot tweemaal toe, eene Extra-collecte uit te schrijven; de eerste in Oct. 1905 en de tweede in Aug. 1907. Ofschoon over 't algemeen de Kerken met veel bereidwilligheid deze collecten hebben gehouden, bleven toch beide malen onderscheidene Kerken in gebreke eene collecte te zenden. Dit drong uwe deputaten om tot deze nalatige Kerken eene herhaalde aanvraag te richten, wat bij sommige Kerken een gunstig gevolg had. Een aantal bleef echter tot nu toe nog nalatig. De opbrengst der eerste Extra-collecte bedroeg f 11.698,15 en die der tweede tot 1 April 1908 f 12.542,38³⁾.

7. De bijzondere uitgaven, die de Gen. Kas krachtens de besluiten der Gen. Syn. moest doen, noodzaakten uwe deputaten gebruik te maken van de bepaling, vervat in de opdracht, die de Gen. Synode hun gaf om „in geval van uiterste noodzakelijkheid, ter voorkoming van stagnatie in den gang der zaken, zoo mogelijk voorschot op te nemen voor rekening der gezamenlijke Kerken tot een maximum van f 10.000. ⁸⁾) De pogingen om een renteloos voorschot te verkrijgen, zijn niet geslaagd. Met dankbaarheid mag echter worden vermeld, dat de WelEdegeb. Heer W. HOVY te Amsterdam effecten beschikbaar stelde, die tot een bedrag van f 5000 konden

¹⁾ Zie Copieboek fol. 490.

²⁾ „ ” 500.

³⁾ Zie 2de Copieboek fol. 17.

⁴⁾ Zie copieboek fol. 17.

⁵⁾ Zie 2e copieboek fol. 42.

⁶⁾ Zie Art. 28 zending sorde.

⁷⁾ Zie Enveloppe: „Adviezen der deskundigen over de administratie der Quaestores.

⁸⁾ Zie Acta der Gen. Syn. van Utrecht Art. 45d4.

worden beleend en waarvoor schuldbekentenis is afgegeven¹⁾. Later heeft nog een der deputaten eenige effecten in leen afgestaan, die eveneens in prolongatie zijn gebracht. Telkens is slechts zoo veel beleend als tot voorziening in de behoefte strikt noodig was. In Sept. 1907 beliep het geleende bedrag bijna f 10000. Door de inkomst der 2e Extra-collecte en van eenige legaten konden later echter de door den Weldegeb. Heer W. HOVY geleende waarden weder ingelost en teruggegeven worden.

8. Onderscheidene malen vielen aan de Gen. Kas meer of minder aanzienlijke legaten en schenkingen ten deel. Steeds werden deze zonder koninklijke machtiging in ontvangst genomen.

Bezwaren, die enkele malen tegen de uitbetaling werden ingebracht, zijn steeds door correspondentie met de betrokken executeurs overwonnen²⁾.

9. De huishoudelijke uitgaven van uwe deputaten zijn over deze drie jaren geloopt tot een bedrag van circa f 1000. Hierin zijn begrepen: reis- en verblijfkosten; vergaderingskosten; uitgaven voor den Zendingsbibliotheek; Redactiekosten van het Zendingsblad; Drukloonen voor rapporten, circulaires enz., papier en porto's enz. enz.

De quaestores zijn gemachtigd tot betaling dezer kosten. Het kasboek van ontvangst en uitgaven, dat telken jare is nagezien en in orde bevonden, wordt met de noodige bescheiden overgelegd bij dit rapport.

10. De administratie der Gen. Kas geeft voor deze drie jaren de navolgende cijfers

In 1905 werd ontvangen:

Per Bijdrage Ned. Geref. Zendingsver	f 1250.—
„ Pinkstercollecte	„ 3007.80 ⁵
„ Zendingsblad	„ 1000.—
„ Giften en schenkingen	„ 4571.76 ⁵
„ Bijdrage zendende Kerken	„ 6230.35
„ Extra-collecte	„ 5553.58 ⁵
„ Interest	„ 17.56 ⁵

Samen f 21631.07

De post Zendingsblad bedroeg slechts f 1000, wijl door uitstel van betaling een deel der opbrengst eerst in 1906 is gestort en geboekt. Onder het bedrag der opbrengst van de bijdragen der Zedende Kerken is van de Kerken van Friesland 10% der opbrengst over drie jaren begrepen ad f 2580.87.

De uitgaven in 1905 waren:

Aan de kerk van Heeg	f 4000.—
„ de Zending op Midden-Java ten N.	„ 20.—
„ Zendingsbibliotheek op M. Java	„ 180.40
„ kosten der Alg. Verg. op M. Java.	„ 100.—
„ Pensioenen en Wachtgelden	„ 2649.96
„ Traktementen	„ 4500.—
„ de Kerk van Batavia.	„ 2400.—
„ Kosten van Deputaten	„ 738.10 ⁵
„ Administratie en Beheer	„ 629.90
„ de Kerk van Amsterdam voor den Med. dienst	„ 3000.—
„ de Keuch.-school	„ 8044.66 ⁵
„ subsidie school van br. HORSTMAN	„ 1200.—

Tezamen f 27463.03

In den post „Kosten van deputaten” is f 438.10⁵ begrepen die door de vorige deputaten der Synode zijn gemaakt en die reeds zijn verantwoord in de door de Synode van Utrecht goedgekeurde rekening hunner huishoudelijke uitgaven.

De uitgaven overschreden dit jaar de inkomsten met een bedrag van f 5831.96.

¹⁾ Zie Copieboek fol. 396.

²⁾ Zie Enveloppe . correspondentie over legaten enz.

De ontvangsten waren in 1906:

Per Bijdrage Ned. Geref. Zendingsver.	f 900.—
„ Pinkstercollecte.	„ 2593.17
„ Restitutie Zending M. Java ten N.	„ 160.—
„ Extra collecte	„ 6266.57 ⁵
„ Zendingsblad	„ 5077.90
„ Bijdrage Zendende Kerken	„ 5720.80
„ Giften en Schenkingen	„ 4058.94 ⁵
„ Opbrengst „Praatjes”	„ 47.03 ⁵
	<u>f 24824.42⁵</u>

In den post „Zendingsblad” is het restant van het vorige jaar begrepen. Het bedrag van f 160 werd door de Kerk van Rotterdam, bij de afrekening van de kosten der Zending op Midden Java, ten Noorden, terugbetaald.

In 1906 werd uitgegeven:

Aan de Zending op Soemba.	f 2500.—
„ Zendingsbibliotheek op M. Java ten N.	„ 188.45
„ Subsidie school v. br. HORSTMAN.	„ 1200.—
„ Tractementen	„ 4500.—
„ Kosten van deputaten	„ 800.—
„ Administratie en Beheer	„ 584.52
„ de Kerk van Amsterdam voor den M. dienst.	„ 3000.—
„ de Keuch.-school	„ 22941.97
„ Pensioen en wachtgeld.	„ 2649.96
„ de kerk van Batavia.	„ 2400.—
„ Interest.	„ 41.92
	<u>Samen f 40806.82⁵</u>

Hierbij moet worden opgemerkt, dat de kosten voor den bouw der Keuch.-school, die eerst als belegging waren geboekt, na aftrek der afschrijving in de rekening van dit jaar onder de gewone uitgaven voor de Keuch.-school zijn opgenomen. Het bedrag dier kosten moet derhalve van dezen post afgetrokken om het zuiver bedrag der uitgaven voor de Keuch.-school te verkrijgen. Dit zuivere bedrag is f 13253.17⁵ waarin ook de kosten voor uitrusting en overtocht van den Directeur en zijn gezin zijn begrepen.

Het nadeelig saldo beliep f 15982.40.

In 1907 waren de ontvangsten:

Per Bijdragen Ned. Ger. Zendingsvereniging	f 1800.—
„ Erfenissen en Legaten	„ 5707.09
„ Pinkstercollecten	„ 2018.57
„ Zendingsblad.	„ 3536.22
„ Giften en Schenkingen	„ 6844.08
„ Voor „Praatjes”	„ 13.02 ⁵
„ Bijdragen Zendende Kerken	„ 5030.38
„ Extra collecte.	„ 10658.87 ⁵
	<u>Samen f 35608.34</u>

Onder de post Erfenissen en legaten is begrepen een legaat aan Effecten, bestaande uit incurante fondsen nominaal ter waarde van f 1000, maar in reële waarde geschat op f 526.90 en aldus geboekt.

De uitgaven in 1907 waren:

Aan Zendingsbibliotheek Midden-Java	f 266.80
„ Subsidie school van br. HORSTMAN	„ 1200.—
„ Kosten der Alg. Verg. op M.-Java	„ 100.—
„ Kosten van Deputaten	„ 400.—
„ Administratie en Beheer	„ 58.40
„ de kerk van Amsterdam voor den Med. Dienst	„ 3000.—
„ de Kerk van Batavia.	„ 2400.—
„ Traktementen	„ 4500.—
„ Wachtgeld. en Pensioenen.	„ 2649.96
„ Interest.	„ 497.64 ⁵
„ de Keuch.-school	„ 10878.73
	<u>Tezamen f 26478.78⁵</u>

Voor de Zendingsbibliotheek op M.-Java is een rekening ad f 66.80 betaald, die liep over 1903, maar eerst in 1907 is voldaan.

Wijl de extra-collecte eerst tegen het einde van het jaar begon te vloeien en ook de ontvangen legaten en schenkingen eerst in de laatste maanden inkwamen, moest er gedurende een groot deel van het jaar een aanmerkelijke som worden geleend, tengevolge waarvan bij den hoogen prolongatie-koers, een niet gering bedrag aan interest verloren ging. Het voordeelig saldo was f 9129.55.

De reserve bedroeg 1 Jan. 1905 f 23175.98⁵.

Hierin was begrepen een renteloos voorschot aan de Kerk van Soerabaja ad f 6562.75 alsmede f 10000 voor den bouw van de Keuch.-school.

Door het nadeelig saldo over 1905 ad f 5831.96 daalde de reserve tot f 17344.02⁵.

Het nadeelig saldo over 1906 ad f 15982.40 deed de reserve krimpen tot f 1361.62⁵.

Het voordeelig saldo over 1907 ad f 9129.55 deed de reserve weer stijgen tot f 10491.18, waarbij echter in 't oog moet gehouden worden dat hierin is begrepen het renteloos voorschot aan de Kerk van Soerabaja, dat op 1 Jan. 1908 door aflossingen met f 800 was verminderd en dus nog bedroeg f 5762.75.

De specificceering der genoemde cijfers is te vinden in de boeken der administratie, die met dit rapport worden overgelegd.

Alleen wenschen de deputaten u nog mede te deelen :

- a. dat de speciale rekening en verantwoording voor de Zendingsbibliotheek en de kosten der Alg. Vergadering op Midden-Java telkenjare bij hen is ingezonden en door hen is nagezien en goedgekeurd als sluitend met de in bovengenoemde rekening verantwoorde bedragen, terwijl die speciale rekeningen als bijlage dit rapport vergezellen;
- b. dat het uwen deputaten nog niet is gelukt voor de gebouwen in Indië een reëel waarde-cijfer op den Balans te brengen, zoodat zij daar nog steeds voor komen als „pro memorie”;
- c. dat uwe deputaten de kosten van administratie slechts weinig hebben kunnen verlagen, omdat met historische toestanden rekening moest worden gehouden en ook omdat de administratie metterdaad veel arbeid heeft gevorderd. De tweede en derde quaestor hebben evenals „de deskundigen” hun arbeid steeds geheel belangeloos verricht.

11. Wijl het boekjaar loopt van 1 Jan. tot 31 Dec. kon over het loopende jaar nog geen rekening en verantwoording worden gedaan.

Van 1 Jan. tot 30 Juni werd ontvangen f 10320.31⁵.

De uitgaven waren f 12764.76.

De reserve bedroeg f 2174.65 plus het „renteloos voorschot” aan de kerk van Soerabaja, waarop in den loop van dit jaar weer f 600 is afbetaald.

23. *Oprachten van de Synode van Utrecht.*

Met betrekking tot de opdrachten, door de Synode van Utrecht aan uwe deputaten gegeven, kunnen zij het volgende rapporteeren :

- 1° dat van het uitvoeren van de meeste van die mandaten reeds bij de desbetreffende punten van het rapport is gewaagd. Hiertoe behooren : het mandaat in zake subsidie aan de Kerken van Soerabaja en Batavia; in zake de afrekening met de zendende Kerk van Rotterdam (B); in zake het toekennen van subsidie ten behoeve van het Petronella-hospitaal aan de Kerk van Amsterdam; in zake de verrekening met de zendende Kerk van Heeg; in zake het goedkeuren van het medisch attest van ds. INGWERSEN, miss.-predikant van Utrecht; in zake het bieden van finant. hulp voor de ramp door de Soemba-zending geleden; en voorts in zake br. HORSTMAN en diens school, een dienaar in reserve, het zendingsblad, het opmaken van een advies omtrent de inkomende voorstellen in zake de vertaling van de liturgische formulieren in het Javaansch; het instrueeren van de Quaestores en het uitschrijven van de extra-collecten ten behoeve van de Generale Kas.
- 2° dat zij de opdracht inzake het storten van de 10% van al de inkomsten enz. in de Generale Kas enz.¹⁾ aldus hebben uitgevoerd, dat iedere deputaat in zijn eigen provincie daaraan zooveel mogelijk zijn aandacht heeft gewijd.
- 3° dat zij zich, inzake eene regeling van visitatie der Zendings-posten op Midden-Java, door hen te ontwerpen en bij deze Synode in te dienen, om advies

¹⁾ Actà Utr. Syn. Art. 145d sub 2. Vgl. Notulen van deputaten, d.d. 11/12 Sept. 1906, art. 14 sub 10 en d.d. 18/19 April 1907, art. 14.

hebben gewend — gelijk de Synode van Utrecht ook had aangegeven — tot de zendende Kerken en de afzonderlijke vergadering van dienaren des Woords op Java. Enkele Kerken lieten het opmaken van eene concept-regeling gaarne aan uwe deputaten over; een paar zonden aan de deputaten eenige beschouwingen van algemeenen aard omtrent uitgangspunt enz. toe, terwijl van de Afzonderlijke Vergadering een stuk inkwam, waarin vele punten werden genoemd, die in de regeling konden worden opgenomen. Uwe deputaten hebben toen het concept vastgesteld, dat onder Bijlage V hierachter is opgenomen en aan de Synode ter beoordeeling wordt voorgelegd ¹⁾

24. Voorstellen aan de Synode van Amsterdam.

1. De Synode beslisse omtrent het geven van subsidie aan de Kerk van Soerabaja.
2. Zij beslisse over het bieden van steun aan de Kerk van Batavia.
 - a. in zake den Kerkedienst in het algemeen.
 - b. omtrent het verlof en het emeritaats-tractement van haren predikant.
3. Zij wijze sommige plaatsen aan naar art. 2 der Zendingssorde. Deputaten adviseeren dezelfde plaatsen aan te wijzen, die de Synode van Utrecht heeft aangewezen en waarvan sinds 1905 niet ééne is bezet ²⁾.
4. Zij beslisse in zake finant. steun aan Mevr. de Wed. ds. D. HUIJSING, die voor de jaren 1908—1911 om dezelfde subsidie heeft gevraagd, als de Synode van Utrecht haar toekende over de jaren 1905 - 1908. Deputaten steunen haar verzoek zeer. Mevr. HUIJSING heeft 7 kinderen, van wie nog geen een in eigen onderhoud kan voorzien ³⁾.
5. Zij beslisse inzake het contract met br. R. J. HORSTMAN.
6. Zij beslisse inzake het voorstel van deput. omtrent een „dienaar in reserve”.
7. Zij beslisse inzake den „Zendingssconsul”.
8. Zij beslisse over de concept-regeling van visitatie der Zendingss-posten op Midden-Java ⁴⁾.
9. Zij beslisse over subsidie ten behoeve van het Petronella-hospitaal, aan de Kerk van Amsterdam.
10. Zij beslisse omtrent het bijwonen van de oecumen-conferentie in 1910 te Edinburg ⁵⁾.
11. Zij beslisse omtrent de vertaling van de Ned. Geloofsbelijdenis en de 5 artt. tegen de Remonstranten in het Javaansch en evenzoo over de vertaling in het Javaansch van sommige liturg. Formulieren.
12. Zij beslisse omtrent het instrueeren van de te benoemen quaestores en het uitschrijven — indien onverhoopt noodig — van extra-collecten.
13. Zij beslisse in zake het toestaan van gelden ten behoeve van eene Bijb. Geschiedenis in het Javaansch.
14. Zij beslisse omtrent het regelen van de „loopende zaken der Zending” tot dat de nieuw te benoemen deputaten hebben vergaderd ⁶⁾.

Namens de deputaten der Gen. Synode voor de Zending:

Ds. H. DIJKSTRA, h. t. *Voorzitter*.
Dr. J. HANIA, h. t. *Secretaris*,

BIJLAGEN.

- I. Advies in zake de toelating tot het H. Avondmaal te Djokjakarta, wanneer die voor eenmaal gevraagd wordt door iemand, die er tijdelijk vertoeft. Zie hoofd 4 sub c. van het rapport.
- II. Concept-accoord van samenwerking tot tijdelijke voorziening in eene vacature op het Zendingsterrein van de Ger. kerken in Nederland. Zie hoofd 13 van het rapport.
- III. Advies der Algem. Vergadering van Zendingarbeiders op Midden-Java, in zake het concept-accoord van samenwerking tot tijdelijke voorziening in

¹⁾ Notulen van deputaten, d.d. 4 Oct. 1905, art. 15 en d.d. 10/11 Sept. 1907, art. 16.

²⁾ Acta Utr. Synode, blz. 129. Vgl. Notulen van deputaten, d.d. 5/6 Maart 1908, art. 7.

³⁾ Brief aan deputaten, d.d. 11 Maart 1908.

⁴⁾ Zie onder hoofd 23 sub 3.

⁵⁾ Zie onder hoofd 21.

⁶⁾ Vgl. Acta Utr. Synode, art. 177.

- een vacature op het Zendingsterrein der Geref. kerken in Nederland. Zie hoofd 13 van het rapport.
- IV. Concept-voorstellen in zake de Liturgische Formulieren ten gebruike bij de Zending. Zie hoofd 19 van het rapport.
- V. Concept-regeling van visitatie der Zendingsposten op Midden-Java. Zie hoofd 23 sub. 3 van het rapport.

BIJLAGE I.

(Zie onder hoofd. 4
sub. c van het
rapport).

Advies inzake de toelating tot het H. Avondmaal te Djokjakarta, wanneer die voor eenmaal gevraagd wordt door iemand die er tijdelijk vertoeft.

De Kerkeraad der Gereformeerde Kerk te Amsterdam heeft van haren missionairen predikant te Djokjakarta een schrijven ontvangen, waarin o.a. het volgende voorkwam:

„Gaarne zou ik ook van u advies hebben omtrent het toelaten van gasten tot het H. Avondmaal. In Jogja zijn dikwijls logé's en dan komt gedurig de vraag, of zij mede mogen aangaan aan het H. Avondmaal of niet. Gewoonlijk liet ik zendingen en hunne echtgenooten toe; maar hoe b.v. te handelen met degenen, die tot het Leger des Heils behooren? Ook voor die gevallen kom ik wel eens te staan; en hoewel zij noch den H. Doop noch het H. Avondmaal in hun eigen organisatie bedienen, gebeurt het toch wel, dat zij soms tot het H. Avondmaal willen toegaan. Ik zou daarom gaarne door den Kerkeraad die zaak geregeld zien, opdat ik kan zeggen: zoo en zoo is het oordeel van den Kerkeraad. Het heeft anders altijd den schijn, alsof ik dit maar uitmaak, en misschien de Kerkeraad wel anders zou oordeelen. Volgens sommigen zou alleen maar moeten gevraagd worden, of iemand een Christen is, zonder verder te letten op verschil in belijdenis, organisatie enz. Ik hoop dus, dat de Kerkeraad mij in dezen een vaste gedragslijn kan voorschrijven, overeenkomstig Gods Woord, opdat ik in voorkomende gevallen daarnaar kan handelen”.

Uitgenoodigd, een advies te geven over het geen de Kerkeraad op die vraag moet antwoorden, geef ik te dien einde het volgende in overweging.

De vraag, die in het schrijven uit Jogja gesteld wordt, betreft gevallen, die uit den aard der zaak ook hier te lande gedurig voorkomen. Wanneer in eenige Kerk het H. Avondmaal aan leden der gemeente zal bediend worden, dan is lang niet zeldzaam, dat er voor die ééne maal toegang gevraagd wordt door personen van elders, die juist op dien tijd ter zelfder plaats vertoeven, en die drang en behoefte gevoelen aan die viering deel te nemen.

Voor zulke gevallen is in onze Kerken nooit als regel gesteld, dat men alle aanzoeken van dien aard eenvoudig afwijst, en dus buiten den kring dergenen, die als leden der plaatselijke Kerk bij den Kerkeraad bekend zijn, niemand anders ooit toelaat. Dat zou ook inderdaad liefdeloos zijn en onbroederlijk; en het zou ook in strijd zijn met de Christelijke belijdenis van de eenheid der Kerk en van de gemeenschap der heiligen. Wel wordt door die belijdenis zonder twijfel geëischt, dat een geloovige niet in kerkelijk opzicht op zichzelf mag blijven staan, maar zich voegen bij de Kerk zijner woonplaats; zoodat zulke aansluiting als lid dan ook onveranderlijke voorwaarde is voor de toelating van hen, die ter plaatse wonen of zich komen vestigen. Maar tevens wordt door diezelfde belijdenis ook geëischt, dat men eene geloovige, die elders woont, niet reeds enkel daarom als eenen vreemdeling aanmerke en behandelde, maar integendeel bereid zij, hem als broeder te erkennen, en hem bij zijn tijdelijk verblijf in de gemeente ook in de voorrechten der Christelijke gemeenschap te doen deelen.

Dus, eenerzijds, niet alle vreemdelingen, onvoorwaardelijk afwijzen. Maar, anderzijds (en dit is van niet minder beteekenis), ook niet alle vreemdelingen onvoorwaardelijk toelaten, enkel en alleen op hunne eigene verantwoordelijkheid. Dat te willen stellen, zou eigenlijk beteekenen, dat men feitelijk en zelfs principieel de kerkelijke discipline ter zijde stelt, en dat men juist op het gebied der kerk, voor welke de scheiding tusschen heilig en onheilig eene levensvoorwaarde is, de grenslijn tusschen die beide niet meer rekent. Naar den eisch van Gods Woord en van de daarop gegronde belijdenis onzer Kerken, moet er bij viering van het H. Avondmaal kerkelijk toezicht zijn op de belijdenis en den wandel van degenen die tot deelneming aan die viering worden toegelaten, opdat ontheiliging van het heilige zooveel mogelijk voorkomen worde, en althans de gemeente zelve daaraan

niet mede schuldig sta door nalatigheid of verzuim. En daarom hebben de kerken hier te lande, wanneer zij geloovigen van elders, die tijdelijk in haar midden vertoefden, voor éénmaal tot de Avondmaalsviering toelieten, dan ook altijd gezorgd, dat het noodige toezicht daarbij zooveel mogelijk tot zijn recht kwam.

Dit heeft kunnen geschieden, en het geschiedt nog, zonder dat de kerken te dien aanzien opzettelijk en formeel iets geregeld hebben. Eene algemeene regeling is hier inderdaad ook niet noodig, daar het doorgaans voor de hand ligt, hoe het vereischte toezicht in de bedoelde gevallen is uit te oefenen. Het betreft bijna altijd personen, die wel elders gevestigd zijn, maar dan toch in Nederland zelf, waar men overal gelegenheid heeft zich bij eene der Gereformeerde Kerken aan te sluiten. Wie dit naliet, of wie in de Kerk waar hij toe behoort, van het H. Avondmaal is afgehouden, zou namelijk elders niet tijdelijk kunnen worden toegelaten. Maar anders wordt voor de tijdelijke toelating voldoende geacht, dat genoegzaam blijke, dat de aanvrager bij de Gereformeerde Kerk, binnen wier ressort hij woont, als een onbesproken lid der gemeente tot het H. Avondmaal is toegelaten; waarvan iedere kerkeraad zich gemakkelijk vergewissen kan, door te verlangen, dat er te dien aanzien een schriftelijk of mondeling getuigenis zij, hetzij van de Kerk waar de aanvrager thuis hoort, of wel van een opziener of betrouwbaar gemeentelid uit de Kerk waar hij tijdelijk vertoeft.

Moeilijkheid kan er hier te lande bij dit punt slechts voorkomen in het betrekkelijk zeldzame geval, dat tijdelijke toelating gevraagd wordt door eenen hier vertoevenden vreemdeling uit het buitenland. Ook in zoodanig geval moet er van tevoren voldoende zekerheid zijn dat hij in de Kerk, waar hij toe behoort, tot het H. Avondmaal is toegelaten, en dat hij met betrekking tot belijdenis en wandel genoegzaam voldoet aan hetgeen onze kerken, naar den eisch van Gods Woord, voor de deelneming aan de Avondmaalsviering noodig achten. Waar dit een en ander blijkt uit betrouwbaar getuigenis, en voor zooveel noodig ook uit verklaringen van den aanvrager zelven, pleegt men tegen de toelating geen bezwaar te maken. Maar gemakkelijk is het zeker niet, om zoodanig getuigenis te verkrijgen, en evenmin om het te beoordeelen. Hiervoor regelen op te stellen die voor alle mogelijke gevallen eene formeele beslissing zouden aangeven, is ook niet wel doenlijk; zoowel om het groote aantal en de groote verscheidenheid van de buitenlandsche Kerken, als ook om haar zeer verschillend karakter met betrekking tot de Christelijke belijdenis en tot hare kerkelijke handhaving. En daarom was en is de kerkelijke praktijk, ieder voorkomend geval op zichzelf te beoordeelen; altijd met vasthouding van hetgeen als hoofdzaak te stellen is, nl. dat genoegzaam blijken moet: 1°. dat de aanvrager in zijn eigene Kerk tot het H. Avondmaal is toegelaten; 2°. dat zijn levenswandel onbesproken is; en 3°. dat zijne persoonlijke geloofsovertuiging overeenkomt met de Christelijke geloofsbelijdenis, gelijk die voor toelating tot het H. Avondmaal in den Catechismus onzer Kerken nader ontwikkeld is; voor welk laatste wel niet noodig is, dat hij eerst dien Catechismus onderzoeke, daar er nog een aantal andere Catechismussen en Confessies zijn van Kerken, die reeds in de 16e eeuw door de Gereformeerde Kerken als zusterkerken erkend werden, en het dan zeker voldoende is, als de aanvrager verklaart, dat hij met eene van deze, die hem bekend is, van harte instemt.

Zoo wordt hier te lande doorgaans gehandeld; en op soortgelijke wijze zullen onze Kerken zeker ook op Midden-Java hebben te handelen.

Aldaar zijn de moeilijke gevallen zonder twijfel veel grooter in aantal. Wat hier zeer gewoon is, nl. dat toelating gevraagd wordt door dezulken, die lid zijn van een Gereformeerde Kerk in hetzelfde kerkverband, is aldaar betrekkelijk zeldzaam; en wat hier eene uitzondering is, nl. dat de aanvraag komt van dezulken, die buiten onze Gereformeerde Kerken staan, komt aldaar telkens voor; en dan niet slechts met betrekking tot Europeanen, maar ook met betrekking tot inlandsche Christenen. Er zijn in heel Indië slechts een paar Gereformeerde Kerken. Het genootschap, dat onder den naam van „Protestansch Kerkgenootschap” door de Regeering gesticht is, geeft voor hen, die daarin tot lid zijn aangenomen, op het punt van Christelijke belijdenis, geenerlei waarborg; nog veel minder dan de Hervormde Kerk in Nederland. En te dien aanzien zijn de onderscheidene Zendinggenootschappen, die in Indië hunne zendelingen hebben, zóó uiteenlopend, dat over hunne toelating tot het H. Avondmaal zeer onderscheidelijk moet geoordeeld worden.

Maar juist daarom is het ook niet mogelijk, voor Java nog veel minder dan voor Nederland, om formeel vast te stellen, van wie een getuigenis omtrent iemands Christelijke belijdenis zou zijn aan te nemen. Ook aldaar zal ieder geval op zichzelf moeten beoordeeld worden. En dan naar dezelfde beginselen, als die hier te lande worden toegepast, en die in het bovenstaande, met name in de drie

punten die als hoofdzaak genoemd zijn, met een enkel woord zijn aangegeven. Intusschen zou ik nog niet voldoende achten dat de Kerkeraad dit aan ds. ZWAAN ten antwoord gaf. Immers, daardoor zou wel in het algemeen een gedragslijn hem zijn aangegeven; maar in menig geval zou dan zijn bezwaar toch blijven, dat door hem persoonlijk over de al of niet toelating werd beslist.

Om ook daaraan zooveel mogelijk tegemoet te komen, zou de Kerkeraad hem nog twee dingen kunnen opdragen.

Het eene is, dat hij in de Vergadering der missionaire dienaren op Midden-Java eenige vragen ter sprake brenge, die juist op Java bij elken Zendingspost telkens voorkomen; als b.v. hoe te handelen, wanneer toelating tot het H. Avondmaal voor eenmaal gevraagd wordt of zal gevraagd worden door dezen of genen hun reeds bekenden zendeling, of door inlandsche Christenen die van den zoodanige een bewijs van toelating vertoonen, of door personen die, terwijl zij voor het overige aan de bovengenoemde vereischten voldoen, medewerken met het Leger des Heils gelijk dit op Java optreedt; en meer dergelijke vragen, die door de Kerken hier te lande wel niet kunnen beantwoord worden, maar die bij genoegzame kennis van personen en toestanden, op Java zelf wel voor beantwoording vatbaar zijn. en waarbij het zelfs, wenschelijk is, dat op alle onze Zendingsposten dezelfde gedragslijn gevolgd worde.

En het andere is, dat Ds. ZWAAN worde gemachtigd, om, in overleg met de Vergadering der missionaire dienaren op Midden-Java en onder hare goedkeuring, eenige leden der gemeente, die te Jogja reeds vergaderd is, aan den Amsterdamschen Kerkeraad voor te dragen ter benoeming tot mede-opzieners; niet alsof nu reeds werd overgegaan tot de institueering van eene zelfstandige kerk te Djokjakarta, waarvan nog in langen tijd wel geen sprake kan zijn, althans niet voordat men aldaar tevens in staat zij, werkelijk op zichzelf te bestaan en eenen eigen Dienaar des Woords te hebben; maar om aan Ds. ZWAAN eenige broeders toe te voegen als medehelpers in het werk der Zending, die, om het zoo eens uit te drukken, missionaire ouderlingen zouden zijn van de Amsterdamsche Kerk, evenals Ds. ZWAAN zelf haar missionaire predikant is; en die dus met hem zouden beaardslagen en beslissen, niet slechts over de boven behandelde quaestiën, maar ook over alle andere toepassing van kerkelijk opzicht en tucht, en over andere aangelegenheden, die in de gemeente voorkomen en die door den Amsterdamschen Kerkeraad niet kunnen geregeld worden, maar aan de prudentie der broeders die ter plaatse zijn, moeten worden overgelaten; voor zooveel noodig met advies van de Vergadering der missionaire dienaren.

Voor eene dergelijke functie is te Djokjakarta thans het noodige personeel wel beschikbaar; ook voor periodieke aftreding en vervanging; en dan zoowel onder de Javanen als onder de Hollanders; zoodat zeker raadzaam zou zijn, uit ieder van die twee kringen b.v. een tweetal te kiezen. Maar dan niet, alsof iedere mede-opziener slechts zijn zou voor de leden van zijn eigene nationaliteit, of de Javaansche alleen voor de Javanen. Van meet af zal bij onze zending wel moeten gelden, dat, waar Christus door het geloof is aangedaan, „daarin is noch Jood noch Griek, daarin is noch dienstbare noch vrije, daarin is geen man en vrouw, want gij allen zijt één in Christus Jezus“. In den aanvang kan dat vereenigd zijn van Hollander en Javaan en Chinees in ééne gemeente misschien voor sommigen nog wat vreemd zijn. Maar toch zeker niet zoo vreemd, als het in den tijd der Apostelen voor een Christen uit de Joden was om met een Christen uit de heidenen geheel te worden gelijkgesteld, en ook omgekeerd; of als het voor een Romeinsch burger was om met slaven in ééne gemeente als broeders te verkeerem. En toch leert de Schrift zoo beslist en zoo duidelijk als maar mogelijk is, dat hier voor bedenkingen, die in ras of kleur of stand haren grond hebben, nooit mag worden uit den weg gegaan. Wie te dien aanzien nog onschriftuurlijk en onchristelijk denkt, moet door christelijke onderwijzing en practijk dan maar leeren, dat er althans één gebied is, waarop allen, die burgerlijk en maatschappelijk zeer onderscheiden zijn, toch als broeders bijeenwonen. Een verschil in taal kan dan zeker noodig maken, dat er tweeërlei samenkomst der gemeente worde ingesteld. Maar daarvoor behoeft de gemeente zelve toch niet in tweeën gedeeld te worden. En bij de samenkomst van opzieners zal de taal ook in zeer langen tijd nog geen bezwaar zijn. Het zal nog vele jaren duren, eer er eene Javaansche Christelijke lectuur is, groot genoeg om aan de behoeften van opzieners der gemeente te voldoen; en tot zoo lang zal daarvoor wel niemand in aanmerking kunnen komen, die de Hollandsche taal niet genoegzaam machtig is.

Uit den aard der zaak kan ik dit punt, dat ook voor de toekomst van groote beteekenis is, hier slechts met een enkel woord aanstippen, daar het met de vraag, waarover mijn advies verlangd werd, slechts bij consequentie in verband

taat. En omdat het eene zaak geldt, die onze gansche Zending betreft, zou ik den Kerkeraad niet aanraden, over dit punt een definitief besluit te nemen, zonder eerst overleg te plegen, niet slechts door middel van Ds. ZWAAN met de Vergadering der missionaire dienaren op Midden-Java, maar ook met de twaalf Generaie deputaten voor de Zending hier te lande. Het duurt dan wel wat langer, eer Ds. ZWAAN een volledig antwoord van hier ontvangt; maar de zaak, die het geldt, wordt daardoor te beter bevorderd.

Moge dat, door des Heeren zegen, ook de vrucht zijn van hetgeen in dezen door den Kerkeraad zal overwogen en besloten worden.

F. L. RUTGERS.

BIJLAGE II.

(Zie onder hoofd 13 van het rapport).

CONCEPT.

ACCOORD van samenwerking tot tijdelijke voorziening in eene vacature op het Zendingsterrein van de Ger. Kerken in Nederland.

Art. 1.

De Geref. kerk te X. als Zendende kerk, verbindt zich tegenover de Geref. kerken te A., B., C., D., als Medewerkende Kerken, en de Geref. Kerken in Nederland, ten dezen vertegenwoordigd door de Deputaten der Generale Synode voor de Zending onder Heidenen en Mohammedanen, tot de uitzending van een tweeden missionaire Dienaar des Woords, om, wanneer het Zendingsterrein van eene der Medewerkende kerken onbezet mocht raken, aan deze kerk een van hare beide Dienaren bij wijze van leening af te staan, teneinde hij op het onbezette terrein arbeide; en zulks onder de navolgende bepalingen.

Art. 2.

De beroeping naar dit Accoord geschiedt door de Zendende kerk, met inachtneming van het bepaalde in de artt. 3—7 der Zendingsorde, en nadat zij vooraf advies ingewonnen en medebewilliging tot beroeping verkregen heeft van de Medewerkende Kerken en van de Deputaten der Generale Synode voor de Zending.

Art. 3.

Wanneer het Zendingsterrein van eene der Medewerkende Kerken door krankheid overlijder, verlof, schorsing of ontslag van haren missionaire Dienaar onbezet mocht raken, zal de Kerk van X. onmiddellijk, doch niet langer dan voor twee jaar, een van hare mission. Dienaren aan deze Kerk leenen.

Deze verplichting vervalt echter, wanneer door deze leening het eigen Zendingssterrein der Kerk van X. geheel onbezet zou geraken.

Wanneer meer dan één Zendingsterrein onbezet raakt, zal de hiervoor aangevozen Dienaar ook die meerdere terreinen zooveel mogelijk als Consulent verzorgen.

Art. 4.

De Dienaar, die in leendienst arbeidt, blijft ambtelijk verbonden aan, en dus onder opzicht en tucht van de Kerk van X., doch ontvangt alsdan zijne instructie van de Kerk, die hem leent.

Deze instructie moet worden goedgekeurd door de Deputaten der Generale Synode voor de Zending.

Art. 5.

Ter tegemoetkoming in de uitgaven voor het tractement van een tweeden mission. Dienaar ontvangt de Kerk van X.:

- a. wanneer deze Dienaar arbeidt op haar eigen Zendingsterrein: f 1200.— 's jaars uit de Generale kas voor de Zending, en f 1200.— 's jaars van de Medewerkende Kerken, van elke Kerk een gelijk deel.
- b. wanneer een van hare Dienaren in leendienst arbeidt: f 600.— 's jaars uit de Generale kas voor de Zending; f 1200.— 's jaars van de Medewerkende Kerken, van elke Kerk een gelijk deel; en bovendien f 1200.— 's jaars van de Kerk, die hem leent; of, wanneer hij tevens als Consulent werkzaam is, van elke Kerk, op wier terrein hij arbeidt, een gelijk deel van f 1200.— De Medewerkende Kerken verbinden zich het door haar verschuldigde bedrag in driemaandelijksche termijnen aan de Zendende Kerk uit te keeren.

(Wanneer de Kerk van X. op haar Zendingsterrein slechts één Dienaar heeft, zoodat de verplichting tot afstand in leendienst vervalt, ontvangt zij geenerlei tegemoetkoming, noch uit de Generale kas voor de Zending, noch van de Medewerkende Kerken.)

Art. 6.

Van de kosten voor de uitrusting en den overtocht van dezen tweeden Dienaar ontvangt de Zending de Kerk $\frac{1}{3}$ uit de Generale kas voor de Zending en $\frac{1}{8}$ van de Medewerkende Kerken, van elke Kerk een gelijk deel. Het gezamenlijk bedrag der tegemoetkoming mag echter de f 2000.— niet te boven gaan.

Art. 7.

Van de kosten van repatriëering, buitenlandsch verlof en emeriteering van dezen zelfden Dienaar ontvangt de Zending de Kerk het halve bedrag uit de Generale kas voor de Zending, terwijl de andere helft ten laste komt van de Kerken, in wier dienst de Dienaar arbeidde, en wel van elke Kerk naar verhouding van het aantal jaren, dat hij op haar Zendingsterrein den dienst heeft vervuld.

Art. 8.

De zorg voor een vrije woning of de vergoeding voor woninghuur komt steeds ten laste van de kerk, op wier terrein de Dienaar werkt.

Alle meerdere kosten, als voor reis en verblijf, worden eveneens gedragen door de kerk, op wier terrein leen- of Consulentsdienst wordt verricht.

Evenzoo komen de kosten van verhuizing van het eene terrein naar het andere ten laste van de kerk, te wier behoefte die verhuizing geschiedt.

Art. 9.

Indien de naar dit Accoord uitgezonden Dienaar een andere beroeping opvolgt, is de Kerk, die hem beriep, verplicht, de kosten voor zijne eerste uitrusting en overtocht gemaakt, te restituëeren; met dien verstande, dat het bedrag dezer kosten zal verminderd worden met $\frac{1}{10}$ voor elk dienstjaar, dat hij reeds in den dienst der Zending heeft vervuld.

Voor het gerestituëerde bedrag komt dan $\frac{1}{3}$ aan de Zende Kerk; $\frac{1}{3}$ aan de Generale kas voor de Zending en $\frac{1}{3}$ aan de Medewerkende Kerken, aan elke Kerk een gelijk aandeel.

Art. 10.

Wanneer op het Zendingsterrein der Kerk van X. een vacature ontstaat, en zij die vacature niet wenschte te vervullen of gedurende langer dan twee jaren geen poging tot vervulling doet, zal zij het vroeger ontvangen bedrag ter tegemoetkoming in de kosten van uitrusting en overtocht van haren tweeden mission. Dienaar restituëeren, voor de eene helft aan de Medewerkende Kerken en voor de andere helft aan de Generale kas voor de Zending; echter met dien verstande, dat dit bedrag wordt verminderd met $\frac{1}{10}$ voor elk dienstjaar, dat deze Dienaar in de Zending heeft vervuld.

Art. 11.

De correspondentie met den Dienaar, die in leendienst is, wordt zelfstandig gevoerd door de Kerken, op wier Zendingsterrein hij werkt.

Art. 12.

Bij onverhoopt conflict tusschen de Zending de Kerk en de Medewerkende Kerken zal de beslissing gevraagd worden van de Generale Synode der Geref. Kerken in Nederland; of zoo deze dat jaar niet meer vergadert, van hare Generale Deputaten voor de Zending.

Art. 13.

Indien een medewerkende Kerk zich aan de samenwerking naar dit Accoord wenschte te onttrekken, doet zij daarvan, met opgave van redenen, schriftelijke mededeeling aan de andere samenwerkende Kerken en aan de Deputaten der Generale Synode voor de Zending.

Zij blijft echter aansprakelijk voor alle kosten, die overeenkomstig dit Accoord mede door haar en voor haar zijn gemaakt.

Art. 14.

Wijzigingen in dit Accoord kunnen alleen aangebracht worden met medebewilling van de samenwerkende Kerken en van de Deputaten der Generale Synode voor de Zending.

Art. 15.

De vastgestelde tekst van dit Accoord wordt geteekend door Praeses en Scriba van den raad der Zendende Kerk; door Praeses en Scriba van den raad van elke Medewerkende kerk, en door Praeses en Scriba van Deputaten der Generale Synode voor de Zending.

Dit stuk blijft onder berusting van de Zendende kerk, die echter gewaarmerkte copie verstrekt aan de Medewerkende kerken en aan de Deputaten der Generale Synode voor de Zending.

Namens de deputaten der Generale Synode voor de Zending:

Ds. H. DIJKSTRA, *h. t. Voorz.*

Dr. J. HANIA, *h. t. Scriba.*

BIJLAGE III.

(Zie onder hoofd 13 van het rapport).

AAN DE GENERALE DEPUTATEN VOOR DE ZENDING.

ADVIES der Alg. Vergadering van Zendingarbeiders op Midden-Java, in zake het Concept-Accoord van samenwerking tot tijdelijke voorziening in een vacature op het Zendingsterrein der Geref. kerken in Nederland.

Vóór wij ons oordeel over dit Concept uitspreken, een paar opmerkingen.

1°. Dat de Alg. Verg. vóór de Synode van Utrecht in 1905, reeds over deze zaak heeft geadviseerd in ongunstigen zin aan degenen, die aldaar het voorstel brachten om een „Dienaar in reserve” te beroepen.

2°. Dat genoemde Synode nochtans dit voorstel heeft aangenomen, blijkens art. 87 harer Acta.

Wanneer wij dus in dit schrijven niet in de eerste plaats de regeling als zoodanig bespreken, maar terugkomen op de vraag, of het noodig en wenschelijk is een accoord te maken, als u ons toezond ter fine van advies, laden wij den schijn op ons, alsof wij willen napleiten.

Dat wij toch de vrijheid nemen, nog eenmaal onze gedachten te zeggen over de praealabele quaestie, geschiedt:

1°. Omdat uw verzoek om advies zeer algemeen is, en

2°. Omdat wij met u over de zaak nog niet hebben gecorrespondeerd.

Hoofdvraag toch is, of het maken van een dergelijk accoord principieel en practisch gezond is. Is men het daarover eens, dan levert het regelen van de onderdeelen weinig moeite op.

Wat nu de hoofdvraag aangaat, wij zijn nog steeds van oordeel „dat het Accoord niet geheel in overeenstemming is met de beginselen van ons Gereformeerd kerkrecht.” Wel werd daaruit weggelaten het woord „dienaar in reserve”, maar de zaak, die door dit woord wordt uitgedrukt, is toch feitelijk in uw Concept bewaard gebleven. En tegen die zaak blijven onze bezwaren onverzwakt bestaan, en wel op de volgende gronden:

1°. Het Accoord combineert twee ongelijksoortige dingen, n.l. de beroeping van een mission-dienaar des W. door één der zendende kerken (een zaak, die feitelijk reeds geregeld is) en een regeling der vacaturediensten op het Zendingsterrein.

Voor de Geref. kerken in Nederland denkt men er niet aan, deze twee zaken in één ontwerp te combineeren, en het kan ook feitelijk niet. Een dienaar des W. beroepen is het werk eener plaatselijke kerk; vacaturediensten regelen is het werk van een zeker aantal plaatselijke kerken, die samenleven in één kerkverband. Ook is het doel dezer beide handelingen gansch verschillend, gelijk niet verder behoeft te worden aangetoond. Gaat men nu deze twee vermengen, dan komt geen van beide tot zijn recht.

Een plaatselijke kerk kan een dienaar des W. beroepen of voor eigen behoeften

òf voor inwendige zending òf voor heidenzending. En zij kan dit doen met of zonder steun van genabuurde kerken. Maar wat *niet* kan is, dat een kerk een dienaar beroept (hetzij dan voor den arbeid in eigen kring, hetzij voor den arbeid naar buiten) gedeeltelijk voor zichzelf en gedeeltelijk voor de behoefte van een andere plaatselijke kerk. En dat wordt toch feitelijk het geval, wanneer het Concept wordt aangenomen. De kerk van X. verbindt zich daarin tot uitzending èn voor zichzelf, èn voor andere plaatselijke kerken. Zegt men nu, dat een zendende kerk, die uitzendt met behulp van een Classis, precies hetzelfde doet, dan is dat onjuist, omdat zulk een Classis nooit een eigen dienaar of eigen terrein heeft, gelijk de kerken te A., B., C. en D. dat wel hebben.

Wel is het denkbaar, dat 2, 3 of 4 genabuurde kerken gezamenlijk een predikant beroepen, omdat ieder afzonderlijk te zwak is om dit te doen; doch dan beroepen de gecombineerde kerken *samen*. In dat geval wordt het beroepingswerk niet verricht door ééne der gecombineerde kerken, daarvoor aangewezen, maar door allen. Er naast zal een dergelijke combinatie tot stand komen wanneer deze genabuurde kerken ieder hun eigen dienaar reeds bezitten. Hier zal zich nu echter het geval voordoen, dat niet-genabuurde kerken zich combineren om gezamenlijk een predikant te beroepen, dat nochtans een dier kerken zal beroepen en uitzenden; en dat, terwijl ieder dier kerken reeds haar eigen dienaar heeft. Altemaal onregelmatigheden, die in het Geref. kerkelijk leven waarschijnlijk nooit voorkwamen.

Wat in het Concept uitgewerkt wordt, is ook geen „leendienst”. Iemand leent in tijd van gebrek van een ander, die overvloed heeft; maar men leent niet gezamenlijk, terwijl er nog geen gebrek is. In het geheele Accoord zit iets gewrongens, dat niet overeenkomt met de normale ontwikkeling van het kerkelijk leven. Nu is het waar, dat op het Zendingsterrein nog geen normale ontwikkeling van het kerkelijke leven wordt gezien, maar wij hopen toch, dat het eene praeformatie is van zulk een kerkelijk leven. En daarom moet men dubbel voorzichtig zijn. Wordt de praeformatie in verkeerd spoor geleid, dan zal het moeilijk zijn, de formatie later in het goede spoor terug te brengen.

Zoals reeds is gezegd, door combinatie van twee ongelijksoortige belangen, komt geen van beide tot zijn recht. De beroeping van een dienaar des W. niet, gelijk boven reeds is aangetoond, maar ook de regeling der vacatuediensten niet.

Het Concept voorziet alleen in het geval, dat één terrein tijdelijk vacant is. Wel staat nog in Art. 4 dat wanneer meer dan één Zendingsterrein onbezet raakt, de hiervoor aangewezen dienaar ook die meerdere terreinen zooveel mogelijk als consulent zal verzorgen, maar dit is alleen uitvoerbaar indien de onbezette terreinen niet te ver van elkaar zijn gelegen. En indien een vacature langer dan twee jaren duurt, biedt het Concept in 't geheel geen voorziening; zoodat de beroeping van een dienaar des W. volgens het Accoord, niet alleen op onregelmatige wijze plaats heeft, maar ook de vacatuediensten slechts gebrekkig geregeld worden.

Het komt ons voor, dat ook hier, evenals in de „Conferentie der zendende kerken” een zekere organisatie in het leven wordt geroepen, buiten de regelen van het gewone kerkverband om; iets waartegen dient te worden gewaakt.

2°. Het Accoord gaat uit van een niet juiste voorstelling omtrent de behoefte van een vacant terrein.

De reden, waarom het voorstel, in het Concept uitgewerkt en op de Synode is gebracht, is vooral „de groote schade voor het Zendingswerk, wanneer een terrein lang vacant is.”

Zeker is een vacature schadelijk, evenals een vacature in Nederland. Maar toch niet zóó, dat daartegen buitengewone maatregelen behoeven genomen te worden. In Nederland heeft men overal een regeling van de vacatuediensten. Waarom dit ook niet eerst beproefd op het Zendingsterrein? Men neemt toch geen buitengewone maatregelen, voordat de gewone weg om ergens in te voorzien, beproefd is!

Men zal zeggen: „de afstanden maken verzorging door de naastbijzijnde mission-predikanten moeilijk of onmogelijk.” Dit hangt er van af, of het geheele terrein der Geref. kerken behoorlijk bezet is of niet, en of het behoorlijk van helpers voorzien is. Is het Zendingsterrein op Midden-Java behoorlijk bezet en van helpers voorzien, dan kan een tijdelijk vacant terrein zonder bezwaar verzorgd worden door een naburig mission. predikant.

3°. En daarmee komen we tot ons derde bezwaar.

Het Concept begint met de uitzending van een gemeenschappelijken Denaar, vóór dat het aantal arbeiders normaal is. Dat is geen gezonde weg. Eerst moet het terrein behoorlijk bezet zijn, vóór er buitengewone maatregelen genomen worden tegen een vacature. Het zou rationeel zijn, dat de zendende kerken, die samen f 1200 's jaars beschikbaar willen stellen voor voorziening in een vacature,

eerst de kerken steunden, die nog niet kunnen zenden. Wanneer de kerken van Zee and en Noord-Brabant óók zonden, dan was 't getal mission. arbeiders normaal en het gansche terrein bezet; voorzoover dit althans in dezen tijd mogelijk is. Bij een aantal van 6 Mission. dienaren des W. op het zendingsterrein, levert vacaturedienst geen bezwaar op. Zelfs kan een vacature, die niet te lang duurt, goed werken. Voor het terrein, dat vacant is, omdat men door het tijdelijk gemis, het bezit van een dienaar leert waardeeren. En voor de mission. predikanten, omdat zij daardoor met elkanders terrein en arbeid beter bekend raken.

4°. De dienaar, die uitgezonden zou worden, volgens het concept, zou geen behoorlijke positie verkrijgen.

Is er geen vacature als hij uitkomt, dan begint hij met een eigen werkkring. Maar in 't vooruitzicht, dat hij wellicht spoedig overgeplaatst zal worden na een ander terrein. Dit doodt de zoo noodige energie.

En moet hij een vacature gaan vervullen, dan staat zijn eigen terrein ledig en moet een ander dat bearbeiten, die reeds zijn werkkring heeft. Zoo scheidt deze dienaar een vacature door er zelf een te gaan vervullen.

En op het vacante terrein werkt hij weer in 't vooruitzicht, van spoedig te moeten verhuizen en doet één van beide, óf hij treedt krachtig en zelfstandig op, en loopt daardoor groot gevaar de continuïteit te breken; óf hij houdt slechts de zaken loopende, wat een consulent even goed kan. Het is juist goed, dat een consulent zijn eigen werkkring heeft. Daardoor is hij gedwongen eenvoudig de continuïteit te handhaven en kan hij geen nieuwigheden invoeren, wat steeds onraadzaam is op een terrein waar men tijdelijk werkt.

5°. Het bezit van zulk een predikant als door het Concept wordt bedoeld, werkt ongemerkt de verlenging van vacatures in de hand. Wanneer een vacature onmiddellijk tijdelijk bezet wordt, dan vervalt een sterke prikkeling om onmiddellijk het beroepswerk ter hand te nemen. Een zendende kerk krijgt twee jaren tijd om uit te zenden, en die gedachte kan niet anders dan schadelijk werken. De vacature houdt twee jaren feitelijk op vacature te zijn: en waarom dan haast gemaakt?

De schade, die hieruit zal voortvloeien voor het vacante terrein, is veel grooter dan wanneer het tijdelijk door een consulent verzorgd wordt.

6°. Het kan voorkomen, dat een vacature langer dan twee jaren duurt, bij alle pogingen om uit te zenden. In zulk een geval voorziet het Concept niet. Het gaat echter niet aan, een zendende kerk, die reeds zoo ongelukkig is haar terrein binnen twee jaar niet te kunnen bezetten, te straffen met algeheele overlating van haar terrein aan zichzelf.

Voor zulke buitengewone gevallen zou het zeker van groot belang zijn, dat er een zendende kerk was, die twee mission. dienaren had. Zij was dan in staat één harer dienaren tijdelijk in leen af te staan aan die zwaar beproefde kerk.

7°. De zendende kerken zijn krachtens het kerkverband zedelijk verplicht elkander bij te staan en te helpen ten tijde van eventuele vacatures. Aan dien eisch voldoet het Accoord niet, of liever het Accoord doet alsof die verplichting niet bestaat. Met dit Accoord kan een zendende kerk zich onttrekken aan de verplichting om een zusterkerk bij te staan, als haar zendingsterrein vacant is (zie Accoord art. 13). Een regeling van vacature-diensten, waarbij dat mogelijk is, is o.i. niet goed. Ook hier wreekt het zich, dat er een Accoord gemaakt wordt, buiten de bestaande regelen van kerkverband om.

In de Geref. Kerken bestaat een gezonde, schriftuurlijke gewoonte, om de vacature-diensten te regelen zóó, dat geen enkele Kerk zich kan onttrekken. Waarom die gewoonte niet gevolgd?

8°. Wij vestigen er de aandacht op, dat, voorzoover ons bekend, op geen Zendingsterrein ooit dienaren gereed gehouden worden, om in te vallen bij eventuele vacatures; maar dat men overal, in tijd van nood, elkander bijstaat.

9°. Regeling van de vacature-diensten volgens de regelen van het Kerkverband, is zeker de minst kostbare weg, om tijdelijk in een vacature te voorzien. Waar nu telkens de Kerken te worstelen hebben met geldgebrek en de mission.-dienaren geen bezwaren maken tegen het consulentschap, en allen het Accoord verwerpelijk achten, ofschoon de last daarvan op hen neerkomt, daar zouden wij het vreemd vinden, als de Zendende Kerken dezen weg opgingen.

10°. Eindelijk verstaan wij niet, waarom de Generale Kas moet bijdragen voor de voorziening van een vacature. Het is zeker voor alle kerken van belang, dat er in eene vacature voorzien wordt. Maar het is voor alle kerken niet minder van belang, dat de zendende kerken uitzenden. Steunt daarom de Generale Kas, als Amsterdam, Utrecht, enz. uitzenden? Immers neen! Maar waarom moet zij dan steunen, als Amsterdam, Utrecht enz. willen voorzien in eene bestaande vacature? Het eene is evenveel en even weinig algemeen belang als het andere.

Alles samen genomen, aarzelen wij niet het uit te spreken, dat het geheele Accoord en om principieele en om praktische redenen, ons geheel onaannemelijk voorkomt.

Het doel, dat het Accoord beoogt, en zeker voortreffelijk is, wordt o.i. veel beter bereikt, wanneer de kerken,

a. het terrein zoo goed mogelijk bezetten en van helpers voorzien, en

b. wanneer de vacature-diensten behoorlijk geregeld worden.

Het zou ons zeer wenschelijk voorkomen, dat de Synode terugkwam op het besluit van de Synode van Utrecht (Acta art. 87) in deze zaak, en het initiatief nam tot behoorlijke regeling der vacature-diensten.

Ten slotte voegen wij hieraan toe, dat wij er volkomen van overtuigd zijn, dat de voorstanders van dit Accoord volstrekt niet de bedoeling hebben af te wijken van de Gereformeerde paden. Wij verdenken hiervan niemand. Maar wij zijn er ook van overtuigd, dat het Accoord maakwerk is en zich niet aansluit aan de normale ontwikkeling van het kerkelijk leven op het Zendingsterrein.

Waarom het o.i. onverantwoordelijk zou zijn, indien de kerken in Nederland niet terugkwamen op het besluit der Synode van Utrecht, te dezer zake genomen.

Namens de Algemeene Vergadering van Zendingarbeiders op Midden-Java,
de Scriba,

H. TH. INGWERSEN.

POERWOREDJO, 25 November 1907.

BIJLAGE IV.

(Zie onder hoofd 19
van het rapport.)

Aan

de Deputaten der Generale Synode voor de
Zending onder Heidenen en Mahomedanen.

CONCEPT-VOORSTELLEN inzake de Liturgische Formulieren ten gebruike bij de Zending.

Volgens besluit der Generale Synode van Utrecht, gehouden in 1905, laat zij aan de Afzonderlijke Vergadering van missionaire dienaren des Woords over, hare voorstellen om te komen tot uitvoering van het bepaalde in Art. 16 Zendingsoordeel uit te werken en (wat de Liturgische Formulieren aangaat) „van vertaling vergezeld in te zenden bij de Deputaten voor de Zending, die ze met hun advies aan de volgende Generale Synode voorleggen”. (Acta Syn. van Utrecht, Art. 143).

Overeenkomstig dit besluit neemt de Afzonderlijke Vergadering de vrijheid met betrekking tot de Liturgische Formulieren het volgende onder uwe aandacht te brengen.

In de periode die verlopen is sedert de vorige Synode hebben de missionaire predikanten zich gezet tot de vertaling van de volgende liturgische Formulieren, die bij de Gereformeerde Kerken van Nederland in gebruik zijn:

1. Het Formulier voor den bejaarden-doop.
2. Het Formulier voor den kinderdoop.
3. Het Avondmaalsformulier.
4. Het Huwelijksformulier.
5. Het Formulier van den Ban.
6. Het Formulier van de Wederopneming in de gemeente.

Deze arbeid is gereed gekomen. Alleen in zooverre ontbreekt er iets aan, dat het onder 3, 4, 5 en 6 genoemde nog een revisie moet ondergaan, waarmee zoo spoedig mogelijk een aanvang zal worden gemaakt. Door de revisie van den Catechismus, die nu gereed is, maar moest voorgaan, werd de revisie der Formulieren opgehouden. Dit is dan ook de reden waarom we ze u in vertaling nog niet kunnen zenden.

Tocht meent de Afzonderlijke Vergadering, dat er een en ander is met betrekking tot dit punt, dat aan uw oordeel kan worden onderworpen en waarover de a.s. Synode van Amsterdam een beslissing kan nemen.

In de toelichting op de voorstellen der Afzond. Vergadering aan de Synode van Utrecht (Acta Synode van Utrecht, bijlage LXXIII), wordt de wenschelijkheid uitgesproken „nieuwe formulieren op te stellen, die zoo getrouw mogelijk weergeven den inhoud der Liturg. Formulieren die gebruikt worden in de Gereformeerde kerken in Nederland.”

De Afzonderl. Vergadering sprak daarmee niet uit, dat zij andere Formulieren wilde samenstellen, dan de Gereformeerde kerken in Nederland bezitten.

Nieuw is hier de tegenstelling van hetgeen tot nu toe gebruikt wordt op het zendingsterrein en wat niet aan de eischen voldoet. Tot het maken van andere Formulieren dan de Gereformeerde kerken bezitten is de Afzonderlijke Vergadering natuurlijk noch bevoegd, noch bekwaam. De Geref. kerken zelf zouden geheel nieuwe Formulieren kunnen opstellen. Later kunnen de Javaansche kerken voor zich zelf Lit. Formulieren samenstellen, wanneer het geestelijk leven daartoe dringt. Maar het kan niet liggen op den weg van enkele zendingsarbeiders dit te doen.

Zij begonnen daarom met de Formulieren, die in Nederland in gebruik zijn, naar hun beste weten, zoo getrouw mogelijk in het Javaansch over te zetten. Deze vertaling moet echter gebruikt worden in de zending en niet in Nederland, zoodat het wenschelijk is enkele wijzigingen en toevoegingen aan te brengen met het oog op Javaansche toestanden.

Veel zijn deze wijzigingen en toevoegingen niet. De Formulieren vertoonen over het algemeen zoo weinig nationale kleur en zijn zoo door en door schriftuurlijk, dat zij met kleine wijzigingen waarschijnlijk overal gebruikt zouden kunnen worden, waar een Gereformeerde kerk ontstaat of tot openbaring komt. Zoo bestaan b.v. de beide formulieren van den doop allerminst uit een aaneenschakeling van teksten en toch heeft de vertaler daarin circa 150 uitdrukkingen gevonden, die ontleend zijn aan Gods Woord. Vandaar dat de Liturg. Formulieren van de Geref. kerken in Nederland *bijna* ongewijzigd op Java kunnen gebruikt worden.

Maar toch *niet geheel* ongewijzigd. De Afzonderlijke Vergadering meent, dat tegen enkele wijzigingen met het oog op Javaansche toestanden geen bezwaar bestaat, omdat Liturg. Formulieren geen belijdenisschriften zijn. Belijdenisschriften laten zich niet wijzigen door omstandigheden, maar met Liturg. Formulieren, die een ander bestaansdoel hebben, is dit een ander geval. In Liturg. Formulieren kan iets zijn en is dikwijls iets, dat het essentieele van de uiteenzetting der waarheid niet raakt en dit mag ongetwijfeld en moet zelfs naar omstandigheden gewijzigd.

De vorige Synode heeft dan ook geen bezwaar gemaakt tegen de uitdrukkingen in de toelichting der Afzond. Vergadering, die op mogelijke wijzigingen wezen.

Onze bedoeling is nu de enkele wijzigingen en toevoegingen, die wij wenschelijk achten onder uwe aandacht te brengen, met verzoek uw advies daaraan te hechten, en te aan het oordeel der Synode te onderwerpen.

De door de Synode eventueel goedgekeurde wijzigingen enz. kunnen dan in de verschillende vertalingen worden aangebracht en deze kunnen dan later desverlangd in completo u worden toegezonden.

I. HET FORMULIER VOOR DEN BEJAARDEN-DOOP.

In de antwoorden op de vragen, die aan bejaarde Mahomedanen of Heidenen gedaan worden, wanneer zij zullen gedoopt worden, zou de Afzonderl. Vergadering iets willen invoegen omtrent de Heid. en Mahom. dwalingen en omtrent de zondige Heid. en Mahom. gewoonten.

In dezer voege:

Bij vraag 4.

„Ten vierde: of gij verder alle...; en tevens verzaakt alle *Heidensche* en *Mahomedaansche* dwalingen en alle Ketterijen, met deze leer strijdende; enz.

„Ten vijfde: of gij u van harte voorgenomen hebt, altijd Christelijk te wandelen, *de zondige gewoonten der Heidenen en Mahomedanen te laten varen* en de wereld en hare kwade begeerlijkheden te verzaken enz.

Deze toevoegingen hebben dit voor, dat zij tot de conscientie spreken van den Javaan (of Chinees) die zich laat doopen, dat zij slechts kort zijn en alles omvatten, wat verworpen wordt.

't Gaat niet aan alle dwalingen en zondige gewoonten op te sommen, ook gaat het niet sommige te noemen en andere weg te laten. Dit zou tot misverstand aanleiding kunnen geven. Geheel te zwijgen van de valsche religie en rede, waaraan de rug wordt toegekeerd mag ook niet. Daarom worde saamgevat wat de Inlander (of vreemde Oosterling) die Christen wordt, verwerpt.

Natuurlijk blijft het speciale onderzoek dat aan de openbare belijdenis voorafgaat niet bij deze algemeene termen staan.

II. HET FORMULIER VOOR DEN KINDERDOOP.

Dit Formulier is voor de kinderen der geloovigen, die de valsche religie en zeden reeds afgezworen hebben.

Eene toevoeging als in het Formulier voor den Bejaarden-doop kan hier dus overbodig worden geacht.

Het Formulier voor den Kinderdoop blijve ongewijzigd.

III. HET AVONDMAALSFORMULIER.

Ook het Avondmaalsformulier kan bijna in zijn geheel worden behouden. Alleen zou de Afz. Vergaderingen onder de opsomming van de zondaars, die zich van de tafel des Heeren hebben te onthouden, ook willen opnemen de opiumschiivers. Op deze wijze....: alle echtbrekers, hoereerders, dronkaards, *opiumschiivers*, dieven, woekeraars, , , ,

Alleen volge hier nog een opmerking over het Avondmaalsformulier in zijn geheel.

Het zou ons wenschelijk voorkomen het geheele formulier in twee deelen te splitsen. Om de volgende redenen:

1°. De Javaansche taal is dikwijls wijdloopig, zoodat de Javaansche vertaling nog grooter van omvang zal worden dan het Hollandsche formulier.

Moet het geheele Avondmaalsformulier voor de bediening van dit Sacrament gelezen, dan blijft er bijna geen tijd over voor den voorafgaanden dienst des Woords. Of deze laatste komt dan niet tot zijn recht of de dienst wordt te lang en de aandacht gaat verloren vóór het eigenlijke Avondmaal.

2°. Het eerste gedeelte van het Avondmaalsformulier verklaart waarin de waarachtige zelfbeproeving bestaat. Uit dat oogpunt beschouwd, zou dus dat eerste gedeelte zeer gevoegelijk na de voorbereidingspredikatie kunnen gelezen worden. Wanneer er dan waren, die voor het eerst aan het Avondmaal wenschten te worden toegelaten (en in hun jeugd gedoopt waren) zouden aan dit eerste gedeelte van het Avondmaalsformulier de belijdenis-vragen kunnen worden vastgehecht.

Op deze wijze:

Na de voorbereidingspredikatie worde het 1e gedeelte van het Avondmaalsformulier gelezen tot en met de woorden: „en alzoo deze hemelsche spijze en drank waardig en deelachtig maken.”

Alleen konden dan nog uitgelaten worden de woorden der 2e alinea: „ten andere, dat wij het tot dat einde richten, waartoe het de Heere Christus geordend heeft, namelijk, tot zijne gedachtenis”, omdat dit bij het 2e gedeelte hoort en deze woorden dan ook later letterlijk herhaald worden bij het begin van het tweede gedeelte.

In geval er waren, die, in hun jeugd gedoopt, voor het eerst tot het Avondmaal wenschten te worden toegelaten, zoo kon dan aan dit voorbereidingsformulier het volgende worden toegevoegd:

„Aangezien nu, gij N., die tevoren reeds door den doop in de Kerk van Christus zijt ingelijfd, ook begeert tot het gebruik des Avondmaals te worden toegelaten, opdat het blijke, dat gij openlijk den naam van Christus wilt belijden en uw leven, door Gods genade, naar die belijdenis wilt aanstellen, zoo zult gij op de volgende vragen ongeveinsd antwoorden:

ten eersten: of gij gelooft en belijdt de waarheid, die God geopenbaard heeft in de Heilige Schrift des Ouden en Nieuwen Testaments en die in de Christelijke Kerk alhier geleerd wordt?

ten tweede: of gij u zelf vanwege uwe zonden mishagt en u met schuldbelijdenis voor God verootmoedigt? Geloofst gij de vergeving der zonden door het bloed van Jezus Christus, Gods Zoon, uw Heer en Zaligmaker, en geeft gij u in leven en sterven aan Hem als zijn eigendom over?

ten derde: Vereenigt gij u ook, als geloovigen, met de Gemeente des Heeren, om toe te gaan tot het Heilig Avondmaal en de gemeenschap der Heiligen naar Gods Woord te onderhouden?

Hebt gij u ook ernstig voorgenomen, door Gods genade bij de zuivere leer te blijven, de wreedte te verzaken, een christelijk leven te leiden naar al de geboden des Heeren en u te onderwerpen aan de christelijke tucht?

Antw. ja.

De God aller genade, die ons geroepen heeft tot zijne eeuwige heerlijkheid in Christus Jezus, nadat wij een weinig tijds zullen geleden hebben, die volmake, bevestige, versterke en fundeere u (lieden).

Hem zij de kracht en de heerlijkheid in alle eeuwigheid! Amen.”

[Deze vragen met wat er aan voorafgaat en er op volgt, zijn bijna woordelijk ontleend aan Hollandia (Hollands Kerkblad?) redacteur Ds. SIKKEL.]

Vóór de viering van het H. Avondmaal kan dan gelezen worden het tweede gedeelte van ons Formulier. Het zou wellicht goed zijn daarbij de 1e alinea met de instellingswoorden (1 Cor. 11: 23—29) nog eens te herhalen en zich dan daaraan aan te sluiten met de woorden: „Laat ons *nu* overdenken, waartoe enz. (*ook*, weglaten).

Acht de Synode het minder gewenscht een massief stuk als het Avondmaalsformulier in tweeën te splitsen zoo kan het in zijn geheel gelaten worden, doch er kon vrijheid gegeven worden het eerste gedeelte reeds te lezen bij de voorbereidingspredikatie.

De belijdenisvragen met hetgeen er bij behoort, kan dan, indien de Synode ze goedkeurt, een afzonderlijk geheel blijven vormen.

Er is wel eens over gedacht van het Avondmaalsformulier een beknopt uittreksel te maken ten dienste van de Zending. Afgedacht van de vraag of het mogelijk is een dergelijk actestuk te excerpereen, is het hoofdbezwaar, dat het daardoor ongetwijfeld een groot deel van zijn kracht en schoonheid verliezen zou.

IV. HET HUWELIJSFORMULIER.

Zooals bekend is bestaat er voor den Inlander geen „burgerlijk” huwelijk; ook voor den christen-inlander niet. Zijn huwelijk wordt alleen gesloten in het midden der gemeente door den bevoegden voorganger.

Met het oog daarop is het gewenscht, dat er een formule worde vastgesteld voor de afkondiging van het huwelijk, te lezen minstens op twee Zondagen onmiddellijk vóór de huwelijksluiting, om de gemeente gelegenheid te geven mogelijke bezwaren in het midden te brengen.

Wij stellen de volgende formule voor:

„Aan de gemeente wordt bekend gemaakt, dat N. zoon van N. en N., wonende te A., zoo de Heere wil en er geene verhindering tusschen beide komt, in het huwelijk zal treden met N., dochter van N. en N. wonende te A.

Aan de gemeente wordt kennis gegeven van het voornemen van dezen Broeder en deze Zuster, opdat, wanneer er bezwaren mochten zijn tegen voltrekking van dit huwelijk, deze worden bekend gemaakt aan den dienaar des Woords (kerkeraad) om te worden onderzocht. Wanneer geene bezwaren worden ingebracht of de ingebrachte bezwaren ongegrond blijken en er overigens geen beletselen voorkomen, zal de huwelijksvoltrekking, zoo de Heere wil, plaats hebben den in de kerk te A.”

Wanneer een weduwnaar in het huwelijk treedt, moet bij de afkondiging de naam worden vermeld van, de overleden vrouw. Wanneer een weduwe trouwt, den naam van den overleden man.

Wanneer iemand, die vroeger gescheiden is, trouwt, moet de naam genoemd worden van den man of de vrouw van wie zij of hij gescheiden is.

De afkondigingen behooren te geschieden, zoowel in de gemeente waar de Bruid, als in die waar de Bruidegom thuis hoort.

In het Huwelijksformulier zelf zullen enkele veranderingen moeten worden aangebracht. 't Huwelijk der Javaansche christenen wordt immers in de kerk niet bevestigd, maar gesloten. 't Opschrift moet reeds gewijzigd worden. Op Java zou het eenvoudig kunnen heeten: *Huwelijksformulier*.

De eerste alinea van dit formulier kan ook niet onveranderd blijven. Daarin behoort reeds duidelijk uit te komen, dat hier geen huwelijksbevestiging maar huwelijksluiting plaats heeft.

De eerste alinea worde daarom aldus gelezen:

Onvermits het huwelijk eene ordening van God is, omdat gij N. en N., die u in Gods naam openlijk alhier in den echt wilt laten verbinden, zoudt weten wat u daarin van God bevolen is, zoo hoort uit den Woorde Gods. . . . enz.

Om dezelfde reden, dient ook de 1e alinea, die volgt op de eigenlijke uiteenzetting van de beteekenis van het huwelijk, in dien zin te worden gewijzigd. Aan het eind dezer alinea staat: „en begeert gij, dat deze uw huwelijken staat bevestigd worde?”

De geheele vraag zou b.v. aldus gelezen kunnen worden:

Daarom gij N. en N., nadat gij verstaan hebt dat God den huwelijken staat ingezet heeft en wat u daarin van Hem bevolen is, begeert gij met elkander in den echt verbonden te worden, en betuigt gij voor God en voor Zijne gemeente, dat gij des zins en willens zijt in den staat des huwelijks te leven naar het Woord Gods?

Antwoord: Ja.

In de vraag aan den Bruidegom staat: „N. Bekent gij hier voor God en zijne heilige gemeente dat gij genomen hebt en neemt, tot uwe wettige vrouw” enz. De woorden „genomen hebt” zouden o.i. weggelaten kunnen worden, alleen *neemt* is hier voldoende.

Hetzelfde geldt ook van de vraag aan de Bruid.

Sluit op Java de gemeente, door middel van de daartoe bevoegde personen, het huwelijk der Inlandsche Christenen, zoo volgt daaruit, dat ook alleen de gemeente door haar wettig orgaan het huwelijk kan ontbinden.

Daarom is het noodig een formule op te stellen voor het geval echtscheiding wordt aangevraagd en toegestaan.

B.v. in dezer voege:

„Aan de gemeente wordt bekend gemaakt, dat N., wonende te A. echtscheiding heeft aangevraagd en dat deze scheiding kan worden toegestaan omdat ^{zijn} ~~haar~~ echtgenoot(e) zich schuldig heeft gemaakt aan de zonde van echtbreuk en de scheiding dus geoorloofd is, naar het Woord des Heeren in Mattheus 19: 3-9: En de farizeën enz. Dientengevolge is van nu voortaan de huwelijksband tusschen N. en N. geheel verbroken.”

De minderheid der Vergadering wilde hieraan nog toevoegen deze woorden: „en zal het dus aan N. geoorloofd zijn weder in het huwelijk te treden, mits met inachtneming van de regelen, die daarvoor in de gemeente gesteld zijn, in overeenstemming met Gods Woord.”

Zij wilde er dit bijvoegen, opdat het goed duidelijk zou zijn voor de gemeente, dat de huwelijksband geheel verbroken wordt door echtscheiding. De meerderheid was tegen deze toevoeging, omdat zij daarin meende te zien een aansporing aan de(n) gescheidene om weder in het huwelijk te treden.

Het is zeker wenschelijk, dat hij, die de scheiding uitspreekt, aan deze of dergelijke formule eene vermaning verbindt aan de gemeente om haar te waarschuwen tegen ontheiliging van het huwelijk.

De vergadering acht zich echter niet bevoegd hiervoor een bepaald formulier op te stellen en wenscht den vorm der vermaning te laten in de vrijheid van den dienaar des Woords, die de scheiding uitspreekt.

V en VI. Het Formulier van den Ban en het Formulier van de Wederopneming in de gemeente.

Wat eindelijk deze beide Formulieren betreft, meent de Vergadering, dat zij onveranderd kunnen blijven en dus de eenvoudige vertaling voldoende is.

Alleen merken wij hierbij nog op, dat er een vertaling is gemaakt van de Artikelen der Dortsche Kerkenordening, die betrekking hebben op de tucht (Art. 71-82 en Art. 84) en dat deze vertaling verspreid wordt onder de helpers en in de gemeenten, opdat zij langzamerhand leeren begrijpen op welke wijze de tucht-oefening plaats heeft in de Gereformeerde Kerken. Op die wijze wordt het verstaan der Formulieren van Ban en Wederopneming voorbereid.

Wij verzoeken u deze voorstellen in ernstige overweging te nemen en met uw advies door te zenden aan de a.s. Synode, die te Amsterdam zal worden gehouden.

*Namens de Afzonderlijke Vergadering van missionaire dienaren
des Woords,*

D. BAKKER.
h. t. Scriba.

DJOGJAKARTA, Nov. 1907.

BIJLAGE V.

(Zie onder hoofd 23,
sub 3 van het
rapport.)

CONCEPT.

REGELING van visitatie der Zendingen op Midden-Java.

Art. 1.

De visitatie der Zendingen op Midden-Java omvat al den Zendingen-arbeid door de Gereformeerde Kerken in Nederland aldaar verricht.

Art. 2.

De visitatie zal geschieden door ten minste twee Dienaren des Woords, hetzij missionaire of van de kerken van Batavia of Soerabaja, met hunne secundi; aan te wijzen door de afzonderlijke vergadering. Zij worden, zoo noodig, voor de visitatie van de hulpdiensten bijgestaan door een miss. arts of onderwijzer, totdat voor deze hulpdiensten eene afzonderlijke inspectie zal zijn ingesteld.

Geldt de visitatie eigen Zendingsterrein zoo zal er vervanging door een secundus-visitator moeten plaats vinden.

Art. 3.

Minstens éénmaal in de drie jaren zal de visitatie plaats vinden, zóó tijdig, dat telkens rapport kan worden uitgebracht op de Generale Synode.

Art. 4.

Van elke visitatie zal worden gerapporteerd aan de Algemeene Vergadering, die weder twee rapporten inzendt: één, dat in bijzonderheden de antwoorden op de gestelde vragen bevat en gezonden moet worden aan de zending kerk, wier terrein is gevisiteerd, en één, beknopt maar volledig, dat wordt toegezonden aan de Generale Deputaten voor de Zending, en in hun rapport aan de Generale Synode moet worden opgenomen.

Art. 5.

De kosten van de visitatie zullen voor de ééne helft gedragen worden door de zending kerken en voor de andere helft voldaan worden uit de Generale Zendingenkas.

Art. 6.

Voor elke visitatie gelden als algemeene bepalingen:

1. De visitatie moet minstens veertien dagen te voren bekend gemaakt worden (in de gemeente) en ieder Christen heeft het recht zich met een vraag of een bezwaar tot de visitatoren te wenden.
2. De boeken van administratie moeten evenals de lidmaatboeken en doopboeken enz. ter tafel zijn en door de visitatoren nagezien en geteekend worden.
3. De vergadering, waarin de visitatie geschiedt, wordt geleid door een der visitatoren, terwijl de andere als scriba fungeert.
4. Bij het einde worden korte notulen gelezen en geteekend door de visitatoren en den miss. Dienaar des Woords of één zijner helpers.

Art. 7.

Bij de visitatie moeten o.a. de navolgende vragen worden gedaan:

1. Zijn de boeken in orde?
2. Wordt 's Zondags tweemaal het Woord bediend? Wordt ook de Catechismus reeds verklaard?
3. Geschiedt dit naar de behoefte der hoorders, en zoo, dat zij het verstaan?
4. Worden de 10 geboden en de 12 artikelen elken Zondag in de samenkomsten gelezen?
5. Worden goede liturgische formulieren gebruikt?
6. Hoevele leden telt de gemeente, hetzij door den Doop of door Belijdenis?
7. Wordt de H. Doop aan volwassenen bediend na voldoende onderwijs en onderzoek? Hoevele zijn sinds de laatste visitatie gedoopt of na belijdenis toegelaten tot het Heilig Avondmaal?
8. Wordt de H. Doop aan de kinderen der geloovigen tijdig bediend naar de instelling van Christus?

9. Wordt het H. Avondmaal minstens viermaal 's jaars bediend naar de instelling van Christus, na voorafgaand huisbezoek en proefpredicatie ?
10. Wordt de tucht getrouw geoefend ?
11. Wordt overleg gepleegd met Javaansche christenen, die door belijdenis en wandel uitmunten in kennis en godsvrucht, bij de toelating tot het Heilig Avondmaal en de tucht ?
12. Wordt er gearbeid onder hen, die verhinderd zijn den dienst des Woords en der Sacramenten bij te wonen ?
13. Wordt er geregeld gecatechiseerd, en welke boeken worden daarbij gebruikt ? Door hoevelen wordt geregeld gebruik gemaakt van het Catechisatie-onderwijs en hoevelen bereiden zich voor tot het ontvangen van den Heiligen Doop en tot de toelating tot het H. Avondmaal ?
14. Bezoeken de kinderen der Christenen getrouw de Christelijke School ? Hoeveel bedraagt het schoolgeld en wordt dit door de ouders geheel of gedeeltelijk betaald ?
15. Wordt aan de behoeftige leden der gemeente barmhartigheid bewezen ?
16. Wordt op offervaardigheid aangedrongen bij de Christenen ? Hoeveel is de gewone opbrengst der collectes ?
17. Is er in de gemeente(n) toenemen in kennis en geloof merkbaar ?
18. Is de wandel der Christenen meer en meer naar 't Woord Gods en verlaten zij geheel de afgoden ?
19. Worden de samenkomsten der gemeente en de catechisaties trouw bezocht ?
20. Wordt er getrouw gearbeid onder de heidenen en de Mahomedanen ?
21. Worden de scholen ook bezocht door kinderen van Mahomedanen en heidenen, en welken invloed heeft het Christelijk onderwijs op hen ?
22. Draagt de medische hulpdienst ook merkbaar vrucht ?
23. Doen de helpers hun werk met ijver en getrouwheid ?
24. Is er bij hen merkbaar een opwassen in kennis en godzaligheid ?
25. Gedragen zij zich onergerlijk, en zijn ze in alles een goed voorbeeld voor anderen ?
26. Worden zij voldoende geleid en onderwezen ?
27. Bestaat er verwachting, dat het spoedig zal komen tot instelling der ambten ?

Aan den miss. Dienaar des Woords en de helpers zal worden gevraagd :

1. Bestaat de goede verstandhouding tusschen den Miss. Dienaar des Woords en zijne helpers ?
 2. Bestaat de goede verstandhouding tusschen de helpers onderling ?
- Vragen te doen aan den Miss. Dienaar des Woords ?
1. Hebt Gij uw arbeid zóó geregeld, dat Gij regelmatig de verschillende posten op uw terrein kunt bezoeken en bearbeiten ?
 2. Hebt Ge ook bijzonderheden te melden aangaande den arbeid op uw terrein ?
 3. Hebt Gij ook hulp of advies noodig ?

Visitatie van de Zendingsposten op Soemba.

Enemaal in de zes jaar zullen de Zendingsposten op Soemba worden bezocht door een der Miss. Dienaren des Woords van Midden-Java. Voor deze visitatie zullen overigens de bepalingen gelden, vastgesteld voor de visitatie der Zendingsposten op Midden-Java.

Namens de deputaten der Generale Synode voor de Zending

Ds. H. DIJKSTRA, h. t. Voorz.

Dr. J. HANIA, h. t. Scriba.

BIJLAGE XIII.
(Art. 34.)

Advies in zake H.² van het agendum, handelende over een Verzoek van de Algemeene Vergadering van Zendingsarbeiders op Java om finant. steun ten behoeve van hare bibliotheek te Djocja en ter bestrijding van de onkosten harer samenkomsten.

Op de vorige Synode kwam een verzoek in van de Algem. Vergadering van Zendingsarbeiders op Midden-Java om finant. steun ten behoeve van de Zendingsbibliotheek op Midden-Java en ter bestrijding van de onkosten harer samenkomsten (Acta Utrecht, art. 22, 2e ged.)

De Synode heeft dat verzoek toen ingewilligd in dezen zin, dat is toegestaan :

- a. f 200 ten behoeve van de Zendingsbibliotheek ;
- b. f 100 ter tegemoetkoming in de kosten van de Algem. vergaderingen naar art. 15 der Zendingsorde ; en
- c. f 75 per jaar als crediet, aan den Raad van Toezicht ten einde hunne kosten te helpen dekken.

Dat verzoek om steun — doch alleen wat het sub. a en b genoemde aangaat — is ook nu weer bij de Synode ingekomen.

Uwe commissie heeft het overwogen, en was van oordeel, dat fin. steun uit de Gener. Kas ten behoeve van de Zendingsbibliotheek op Java, als zijnde van algemeen belang voor de Zending, ook nu nog wel gewenscht is ; en evenzoo, omdat ook daarbij het algemeen belang van de Zending betrokken is, het geven van eene bijdrage uit de Gen. Kas voor de kosten van de samenkomsten der Algem. Vergaderingen naar art. 15 der Zendingsorde aanbeveling verdient ; en stelt daarover aan de Synode voor: (volgen de conclusiën).

J. HANIA, *Rapporteur.*

BIJLAGE XIV.
(Art. 34.)

Advies in zake finant. steun aan Mevr. de Wed. Ds. D. Huysing over 1908—1911. (zie Zendingsrapport § 24 sub. 4.)

Aan Mevr. de Wed. Ds. D. Huysing is door de Synode van Utrecht eene jaarlijksche subsidie toegekend, ten einde mede daardoor in haar onderhoud en dat van hare 7 kinderen te kunnen voorzien.

Zij vraagt nu aan deze Synode, om haar over de jaren 1908—1911 weer subsidie te willen toekennen en wel dezelfde som, die zij over de jaren 1905—1908 heeft genoten.

Uwe commissie, die over dit punt van advies heeft te dienen, is van oordeel dat subsidie voor Mevr. Huysing ook nu nog zeer gewenscht is : en wijl een paar van de 7 kinderen wel iets verdienen, maar toch nog niet in eigen onderhoud kunnen voorzien, en Mevr. Huysing ook buitendien geene middelen heeft om van te leven, die subsidie nu ook nog niet verminderd moet worden.

Mitsdien stelt zij aan de Synode voor te besluiten dat, (volgt de conclusie.)

J. HANIA, *Rapporteur.*

BIJLAGE XV.
(Art. 34.)

Advies in zake H.³ van het agendum, d.i. het voorstel van de miss. arbeiders op Java in verband met de instelling van het Zendings-consulaat op Java.

Uwe commissie, die te rapporteeren heeft over de punten onder letter H. van het agendum heeft het verzoek van de miss. arbeiders op Java om te willen bevorderen, dat er officieel verband kome tusschen de Zending van de Ger. Kerken en het Consulaat overwogen

Tot voorlichting diende haar daarbij wat in het rapport van de deputaten der Gener. Synode van 1905 voor de Zending over deze zaak — zie hoofdst. 14 — is meêgedeeld.

In 1906 — zoo wordt daar breeder vermeld en kan daarom hier korter worden meêgedeeld — zijn in Amsterdam een groot aantal vertegenwoordigers van onderscheidene Zendings-vereëningen en -genootschappen hier te lande en elders bijeen geweest, ten einde middelen te beramen, opdat in Indië een officieele vertegenwoordiging bij de Regeering van de verschillende zendingen en van het Ned. Bijbelgenootschap te Amsterdam tot stand kwame. Daartoe zou dan van groot belang zijn, dat zich een geschikt persoon met den titel van Zendings-consul te Batavia vestigde, die belangen van de onderscheidene vereëningen of genootschappen, op hun verzoek, bij de Indische Regeering behartigde.

De deputaten der Gener. Synode voor de Zending zijn ook tot die samenkomst uitgenoodigd, en er ook, door middel van 2 hunner, tegenwoordig geweest. Zij waren echter op die samenkomst aan niets gebonden en hebben zich ook later niet tot iets verbonden, omdat de Generale Synode hun daartoe geene bevoegdheid had gegeven.

De zaak zelf scheen hun intusschen van groot belang toe; het zou h.i. ook voor de Gereformeerde Kerken zeer gewenscht zijn, als ook zij iemand op Java hadden tot wien zij zich zouden kunnen wenden, ten einde ook hare belangen bij de Indische Regeering te behartigen en van wien die Regeering wist dat hij daartoe officieel door de Kerken was benoemd.

En aangezien nu reeds te Batavia als Zendings-consul is gevestigd de Hoogwelgeboren Heer DR. E. W. TH. BARON VAN BOETZELAER VAN DUBBELDAM, een man van uitnemende gaven, met warmen ijver voor de Zending bezielde; wel geen lidmaat van de Geref. Kerk te Batavia, doch wel zeer genegen, naar deputaten uit brieven van de miss. arbeiders op Java vernamen, om als Zendings-consul ook de zendingsbelangen van de Ger. Kerken in Nederland bij de Indische Regeering te behartigen; vinden deputaten het wel zeer gewenscht dat DR. VAN BOETZELAER officieel worde benoemd tot consul van de Zending van de Geref. Kerken en daarvan ook kennis worde gegeven aan de Indische Regeering; m.a.w. wel gewenscht, hem als Zendings-consul te accrediteeren; altijd met dien verstande, dat bij het geven van eenige opdracht óók aangewezen kan worden op welke wijze de uitvoering er van wordt verlangd.

Blijkens schrijven van Jan. 1908 aan deze Synode, beveelt de Algem. Vergadering van miss. arbeiders op Java deze zaak ook met warmte aan; terwijl ook de Kerk van Utrecht de generale deputaten op het groote belang van deze zaak heeft gewezen.

Uwe Commissie, al het genoemde overwogen hebbende, stemt zeer in met hetgeen omtrent deze belangrijke aangelegenheid door de Kerk van Utrecht, door de broeders op Java en door de generale deputaten voor de Zending wordt gewenscht en stelt daarom aan de Synode als hare conclusiën voor; (volgen de conclusiën).

J. HANIA, *Rapporteur.*

BIJLAGE XVI. **Rapport van Deputaten voor de Zending onder de Joden.**
(Art. 36)

*Aan de Generale Synode van Gereformeerde Kerken in
Nederland, te houden in Amsterdam op 18 Augustus e. v. 1908.*

WelEerwaarde en Eerwaarde Broederen,

Na afloop der Generale Synode van Utrecht werden twee uwer deputaten niet weinig verrast, door de vereërende opdracht tot een hun geheel ongewonen arbeid, om als deputaten der Kerken werkzaam te zijn voor den Zendingsarbeid onder de Joden, zoodat zij zich daar geheel nieuw moesten inwerken, hetgeen in hen wel eens de gedachte deed opkomen, of deze arbeid niet veel veiliger zou zijn toevertrouwd geworden aan jeugdiger krachten.

Toch mochten zij op dezen voor hen onbekenden weg genieten van de rijke

ervaring huns in dezen dienst vergrijsden voorzitters, die hen, vlugger dan zij gedacht hadden, althans in dien arbeid eenigszins deed thuis geraken, zoodat zij met vereende krachten de handen aan den ploeg mochten slaan.

Zij kwamen daarom op Donderdag 28 September 1905 met den nog levenden afgetreden deputaat Ds. J. VAN ANDEL bijeen, voor het overdragen der aanwezige bezittingen en het regelen der functiën.

Aan Ds. E. KROVELD werd in die vergadering het praesidium, aan Ds. E. DOUMA het houden van bibliotheek en archief, aan Ds. A. VAN VELO het scribaat opgedragen; terwijl aan Ds. J. VAN ANDEL door den praeses werd dank gezegd voor zijne vele en belangrijke diensten, in dezen arbeid verricht, met betuiging van het leedwezen der deputaten, dat hij wegens lichaamszwakte had moeten verzoeken voor eene herbenoeming niet in aanmerking te komen.

In deze eerste vergadering namen deputaten ook kennis van de door de Gen. Synode van Utrecht aan hen gedane opdracht (Art. 144, bijlage LXXVa) luidende: „5°. b. *Aan de te benoemen deputaten op te dragen, om de oprichting te bevorderen van plaatselijke Zendingscomité's (uitgaande van den Raad der plaatselijke Gereformeerde Kerk), tot de bearbeiding van Joden binnen hun ressort en deze te steunen.*”

Al aanstonds rees nu de vraag, of de tot hiertoe gevolgde wijze van werken was in overeenstemming te brengen met deze synodale opdracht; hetgeen weder aanleiding gaf tot de overweging van onderscheidene vragen, voor het afbakenen van den voorts door deputaten te betreden weg.

Allereerst bleek hun, dat met deze opdracht niet wel was overeen te brengen de tegenwoordige positie van den Colporteur, daar hij met zijn arbeid niet in dienst stond van eenige Kerk, maar die arbeid rechtstreeks van deputaten uitging, zoodat daarin naar verandering moest worden gezocht.

Eene gereede aanleiding meenden deputaten daartoe te vinden in het verzoek van den Colporteur zelve, om naar het noorden des lands te worden verplaatst; wijl hij meende daar met meerdere vrucht te kunnen arbeiden.

Zij stonden daarom dit verzoek toe, hopende eene der noordelijke Kerken bereid te zullen vinden tot het overnemen van dezen arbeider met steun van deputaten.

Tot het voorjaar van 1907 bleef de Colporteur nog te 's Gravenhage arbeiden in verband met het daar gevestigde Comité en onder leiding van onzen Voorzitter, totdat hij voor goed naar het noorden vertrok. Hij bezocht daar nog vele Jodengezinnen, verspreidde een groot aantal tractaten en mocht langs dezen weg en op de markten onderscheidene gesprekken voeren met menigen zoon en dochter Abrahams, waarover de Heere Zijn zegen moge gebieden.

Daarna vertrok de Colporteur met zijn gezin naar Groningen en begon daar en in Drenthe te arbeiden. Ook voerden deputaten correspondentie met een tweetal, daarvoor in aanmerking komende Kerken in die provincie over zijne overneming, doch zonder resultaat; zoodat eindelijk deputaten besloten tot ontslag van den Colporteur, op voor hem zoo weinig mogelijk bezwarende conditiën, en dat wel, omdat de arbeid van dien broeder niet beantwoordde aan de verwachting, die daarvan billijkerwijze mocht gekoesterd worden, niet evenredig was met de groote uitgaven, daardoor gevorderd, en ook niet bevorderlijk bleek, om uitvoering te geven aan de Synodale opdracht, om de oprichting te bevorderen van plaatselijke Zendingscomité's, uitgaande van de plaatselijke Gereformeerde Kerk enz.

Dit ontslag is ingegaan op 31 December 1907; terwijl de finantieele gevolgen daarvan, die gedurende 1908 successievelijk minder worden, geheel afloopen op 31 December 1908.

De Heere geve dezen broeder spoedig een voor hem gepasten werkkring.

Uwe deputaten meenden echter niet alleen te moeten afbreken wat verkeerd, maar ook te moeten opbouwen wat goed is.

Zij verzonden daarom eene circulaire aan alle Raden der Gereformeerde Kerken in Nederland, waarin zij kennis gaven van de hun verleende opdracht, opwekten tot meerdere belangstelling in den arbeid der Zending onder de Joden in den dienst der gebeden en het offeren van gaven daarvoor, en wel om daarvoor, als equivalent der Pinkstercollecte voor de Zending onder Heidenen en Mahomedanen, eene Kerstcollecte te doen houden voor de Zending onder de Joden.

Aan dit verzoek om finantieelen steun werd door vele Kerken met blijmoedige mildheid voldaan; waarom wij hopen, dat ook in den dienst der gebeden deze arbeid door haar aan den Heere mag worden opgedragen, en in den dienst des Woords de gemeente op haar roeping tegenover de Joden mag worden gewezen; ofschoon daarvan bij uwe deputaten nog niet vele bemoedigende berichten inkwamen.

Voor het opwekken van belangstelling in de Zending onder de Joden en van persoonlijk arbeid onder de leden der Kerken in eigen omgeving, hebben depu-

taten ook bidstonden georganiseerd en voor het leiden daarvan Dienaren des Woords uitgenoodigd. Een veertiental Dienaren hebben zich daartoe bereid verklaard, die dan door de Kerken naar verkiezing konden worden uitgenoodigd, alleen tegen vergoeding eener collecte bij den te houden bidstond.

Slechts door een twintigtal Kerken werd daarvan gebruik gemaakt, waaruit zeker mag worden afgeleid, dat dit in alle andere bij den gewonen dienst op voldoende wijze geschiedt.

Als men echter let op de vruchten, dan schijnt daaraan wel eenigszins te moeten worden getwijfeld; want nog slechts van een viertal Kerken mochten uwe deputaten vernemen, dat door hunne tusschenkomst plaatselijke comité's zijn opgericht, die door tractaatverspreiding en persoonlijke samenspreking onder de Joden arbeiden, aanvankelijk reeds niet zonder vrucht. Deputaten hopen en bidden, dat vele andere Kerken, vooral in groote Jodencentra, dit goede voorbeeld mogen volgen en ook daarin zich van hare roeping mogen bewust worden.

„M o r d e c h a ĩ” te Rotterdam mag voortdurend met zegen onder de Joden arbeiden, en dat wel met zoodanige vrucht, dat Rabbijnen en Jodenverenigingen zich tegen haar opmaken, uit vrees voor haren invloed onder de Joden, doch zonder haren arbeid belangrijk te schaden.

Het mocht uwen deputaten gelukken deze Vereeniging te helpen in verband zetten met de Gereformeerde Kerk van Rotterdam, zoodat zij nu arbeidt onder toezicht en leiding van den Kerkeraad, die in haar bestuur vertegenwoordigd is door twee deputaten.

Ook hebben uwe deputaten onze Kerken geregeld vertegenwoordigd in de jaarvergaderingen der „Nederlandsche Vereeniging voor Israël,” alsook op de „Internationale Conferentie van de Zending onder Israël,” gehouden op 24 en 25 April 1906 te Amsterdam; terwijl door den Voorzitter uwer deputaten in een onzer kerkelijke bladen de belangen der Zending onder de Joden geregeld worden bepleit, en ook zijn „Uit duisternis tot licht,” ten bate van onze Zendingskas, nog voortdurend onder Joden wordt verspreid en door Christenen gekocht en gelezen.

Tractaten werden kosteloos verstrekt aan Kerkeraden, die daarvoor hunne begerde te kennen gaven, gelijk zij ook persoonlijk door uwe deputaten onder Joden werden verspreid. Ook over dezen arbeid gebiede de Heere genadiglijk Zijnen zegen.

Ook werd door hen, evenals vroeger, aan de bewaar- en Zondagschool te Tilburg eene geldelijke toelage verstrekt, omdat die ook door Joodsche kinderen bezocht worden en dus ook daár het zaad des Woords onder Joden wordt gezaaid.

Het resultaat van den arbeid uwer deputaten in dit driejarig tijdperk was niet groot, ofschoon de Kerken wel geneigd bleken zich ietwat meer offers voor den arbeid onder de Joden te willen getroosten. Van zelfwerkzaamheid der Kerken onder de Joden en van hare leden persoonlijk, vernamen zij echter ontmoedigend weinig.

Dit is zóó in het oogvallend, dat, waar jaarlijks door de visitatoren in iedere Kerk gevraagd wordt naar den Zendingsarbeid voor Heidenen en Mahomedanen, die zoo verre van haar verwijderd zijn, er zelfs niet aan gedacht wordt een onderzoek in te stellen naar den stand van haren arbeid onder de Joden, die de Heere, als het ware, haar voor de voeten legt, door hen in haar midden als vreemdelingen te laten verkeerden.

Voor een deel is dit gebrek aan belangstelling zeker te wijten aan de geringe opmerkzaamheid der Kerken op de wijze, waarop hare roeping tegenover de Joden nu reeds sedert jaren aan hare consciëntie werd gelegd; doch voor een deel ook aan gebrek in de wijze, waarop tot hiertoe is kunnen getracht worden, onder den zegen des Heeren meerderen invloed ten goede in deze op de Kerken te oefenen.

Ook de ijver voor de Zending onder Heidenen en Mohammedanen heeft in een groot deel onzer Kerken en onder ons Gereformeerde volk jaren lang gesluimerd; doch nu, eenmaal opgewekt en opgewaakt, is de Zendingsliefde onder ons dermate ontvlamd, dat zich zelfs reeds anderen aan hare warmte beginnen te koesteren.

Dit bezielt uwe deputaten met hope ook voor de Zending onder de Joden, wanneer maar een arbeider mag kunnen worden gevonden, die zich aan dezen arbeid grootendeels kan wijden, en die met de noodige bekwaamheid en met warme liefde in den rechten kerkelijken weg zich opmaakt, om aan onze Kerken hare roeping voor te houden en haar bij te staan in het regelen van haren plaatselijken arbeid onder de Joden.

Met het oog daarop veroorloven uwe deputaten zich de vrijheid, der Synode het volgende voorstel ter ernstige overweging aan te bieden, hopende dat het door haar mag kunnen worden aanvaard, en dat dan de uitvoering daarvan tot zóó rijken zegen voor onze Kerken mag worden, dat zij het zich eene genade en eene eere mogen gaan rekenen, ook onder de Joden te verkondigen den onnaspeurlijken rijkdom van Christus.

Het voorstel, dat zij der Synode ter ernstige overweging aanbieden, luidt aldus:

- 1°. De Synode machtige deputaten voor de Zending onder de Joden, in overleg te treden met eene der kleinere Kerken in het midden des lands, voor het beroepen van een Dienaar des Woords in die Kerk, onder medewerking van deputaten, die lust en bekwaamheid heeft, om onder en voor de Joden te arbeiden; en dat wel op zoodanige voorwaarden, dat die Kerk voor de helft van zijn dienst hem afzondert voor de Zending onder de Joden, waarvoor haar dan eene jaarlijksche toelage wordt verstrekt.
- 2°. Dat deze Zendingsarbeid dan geschiedt in overleg met en onder leiding en inspectie van deputaten dezer Zending en dat alle opbrengsten daarvan worden gestort in de Zendingskas voor de Zending onder de Joden.
- 3°. Dat de taak van dezen Dienaar, in overleg met deputaten nader te regelen, zal zijn: het optreden van dezen Dienaar, op noodiging des Kerkeraads, in de Kerken van ons Vaderland, tot het houden van bidstonden en predicatiën, om den arbeid onder de Joden te leggen aan het harte des Heeren en aan het hart van Zijn volk, het vormen van plaatselijke comité's te helpen bevorderen en voorts de Kerkeraden, op hun verzoek, van advies te dienen en hun bij te staan bij het verrichten van dezen arbeid; alsmede om de Joden te bezoeken, hen door gesprekken en tractaatverspreiding te bearbeiten en heilbegeerigen te onderwijzen in de Christelijke Religie.
- 4°. Dat bij iedere samenkomst der gemeente onder leiding van dezen Dienaar, eene collecte zal worden gehouden, welke, na aftrek der noodige reis- en correspondentiekosten, geheel zal worden gestort in de kas voor de Zending onder de Joden.

Hierbij hebben deputaten tevens de eer, der Synode ter inzage aan te bieden het kasboek der gehouden administratie, met een staat van ontvangst en uitgaaf voor de Zending onder de Joden, loopende van 16 Juli 1905 tot 15 Juli 1908.

Moge Sions-Eerekoning ook op de Zending onder de Joden ontfermend nederzien en ons aller harte daarvoor verwarmen met den gloed eener heilige liefde. En moge Hij ook deze Synode verwaardigen om, bij al haren anderen gezegenden arbeid, mede beslissingen te mogen nemen tot heil der Joden, is de bede van

Uwe deputaten voornoemd,

E. KROVELD, *Voorzitter.*

A. VAN VEELO, *Scriba.*

ROTTERDAM, 15 Juli 1908.

BIJLAGE XVIa. Advies in zake het Rapport en de voorstellen van de Deputaten tot de Zending onder de Joden.
(Art. 36).

De ondergeteekende, geroepen om te rapporteeren over punt 6 letter H en behelzende het „rapport van de deputaten voor de Zending van de Gereformeerde kerken onder de Joden”, heeft de eer U mede te deelen, dat genoemde deputaten, hunnen Scriba Ds. A. VAN VEELO van Rotterdam hebben aangewezen, om hen in deze Synode te vertegenwoordigen en dat die dan ook in de vergadering Uwer Commissie aanwezig was.

Dat van den zakelijken inhoud van het ingeleverd rapport, als een der voornaamste punten gelden mag het door Deputaten gegeven ontslag aan den Colporteur, Br. SMIT. Hadden Deputaten, in verband met het door br. SMIT zelf geuit verlangen, om elders werkzaam te worden gesteld, pogingen daartoe aangewend, toen dit pogen schipbreuk leed, meenden zij tot het geven van ontslag verplicht te zijn. Zij deden het dan ook; en wel omdat de ervaring deputaten geleerd had, „dat de arbeid van br. SMIT niet beantwoordde aan de verwachting, die daarvan „billijkerwijze mocht gekoesterd worden; niet evenredig was met de groote uitgaven daardoor gevorderd; en ook niet bevorderlijk bleek, om uitvoering te „geven aan de Synodale opdracht, om de oprichting te bevorderen van plaatselijke „Zendingcomité's, uitgaande van de plaatselijke Gereformeerde Kerk.”

Ten aanzien der financiën verwees het ingezonden rapport naar het kasboek. Volgens dat kasboek werd er van 15 Juli 1905 tot 15 Juli 1908

ontvangen f 6290.43

uitgegeven f 6191.27⁵

Saldo in kas f 99.15⁵

Bij het Kasboek was gevoegd een balans met memorie van toelichting. Uit deze bescheiden werd aan Uwe Commissie bekend, wat het bedrijf onzer Zending onder de Joden in eigendom bezit. Deze kennis meende Uwe Commissie niet onder zich te moeten houden, maar U daarvan mede op de hoogte te moeten stellen. En zoo zij U dan medegedeeld, dat er aan effecten Nat. Werk. Schuld in portefeuille is een bedrag van

is een bedrag van	f 1625.75
gelden in deposito bij Mees te Rotterdam	f 700.—
waarbij nog komt het kassaldo ad	f 99.15 ^s
	<hr/>
zijnde alzoo het gezamenlijk bedrag	f 2424.90 ^s
Aan goederen, als traktaten, boekjes enz. is aanwezig	f 763.32
voor een waarde van	f 10.—
dan nog een brandkast geschat op	f 10.—
	<hr/>
	totaal de som van f 3198.22 ^s

Schulden heeft onze Zending onder de Joden niet.

Het ingediend rapport der deputaten bevat een vierledig voorstel van den volgenden inhoud:

- 1°. De Synode machtige deputaten voor de Zending onder de Joden, in overleg te treden met eene der kleinere Kerken in het midden des lands, voor het beroepen van een dienaar des Woords in die Kerk, onder medewerking van deputaten, die lust en bekwaamheid heeft, om onder en voor de Joden te arbeiden, en dat wel op zoodanige voorwaarden, dat die Kerk voor de helft van zijn' dienst hem afzondert voor de Zending onder de Joden, waarvoor haar dan een jaarlijksche toelage wordt verstrekt;
- 2°. dat deze zendingsarbeid dan geschiedt in overleg met en onder leiding en inspectie van deputaten dezer Zending, en dat alle opbrengsten daarvan worden ges'ort in de Zendingkas voor de Zending onder de Joden;
- 3°. dat de taak van dezen dienaar, in overleg met deputaten nader te regelen, zal zijn: het optreden van dezen dienaar, op noodiging des kerkeraad, in de Kerken van ons vaderland, tot het houden van bidstonden en predikatiën, om den arbeid onder de Joden te leggen aan het harte des Heeren en aan het hart van zijn volk, het vormen van plaatselijke comités te helpen bevorderen en voorts de kerkeraden op hun verzoek van advies te dienen en hun bij te staan bij het verrichten van dezen arbeid; als mede om de Joden te bezoeken, hen door gesprekken en traktaatverspreiding te beambenen en heilbegeerigen te onderwijzen in de Christelijke religie;
- 4°. dat bij iedere samenkomst der gemeente onder leiding van dezen dienaar, eene collecte zal worden gehouden, welke na aftrek der noodige reis- en correspondentiekosten, geheel zal gestort worden in de kas voor de Zending onder de Joden.

Na dit een en ander aan Uwe Vergadering te hebben gerapporteerd, heeft Uwe Commissie de eer U te adviseeren, (volgen de conclusiën).

SCHEPS, v. d. m. *Rapporteur.*

BIJLAGE XVII. Rapport van het Moderamen van de Generale Synode van Utrecht.
(Art. 37).

In uwe samenkomst van 7 Sept. 1905 te Utrecht hebt Gij, blijkens Art. 174 der Acta, opgedragen aan de Broeders, die destijds het Moderamen uwer vergadering vormden,

- a. de notulen van de laatste zittingen vast te stellen;
- b. de uitgave van de Acta der Synode te bezorgen;
- c. achter de Acta eene lijst van de Gereformeerde Kerken in Nederland op te nemen;
- d. achter de Acta de herziene Kerkenorde af te drukken;
- e. op te treden voor alle zaken, waarvoor vergeten mocht zijn deputaten aan te wijzen.

Aan hetgeen genoemd is onder a, b, c en d is, zooals algemeen bekend is, door hen voldaan.

Onder e bleken twee zaken te vallen, waarin zij, krachtens uwe bovengenoemde opdracht, optraden:

1. de décharge van de financiële commissie dier Synode; en

2. de uitvoering van het Besluit dier Synode, genomen naar aanleiding van het verzoek van de Kerk van Brielle (Art. 115 der Acta).

Ad 1um verwijzen wij u naar het Kerkblad van Augustus 1906, waarin de rekening van uitgaven en ontvangsten voor de Generale Synode van 1905 met de ratificatie voorkomt.

Ad 2um hebben wij u te berichten, dat voor het Moderamen opgetreden zijn de broeders Ds. J. HESSELS, sinds overleden, en Ds. B. VAN SCHELVEN. Met de Deputaten van de Classe Brielle en van de Kerk van den Briel is een conferentie gehouden. Algemeen was men overtuigd van de wenschelijkheid, om de Kerk van den Briel eigenares te zien worden van het gebouw; maar van wege de er op rustende schuld dorst men het niet aan, met het oog op het gevaar in geval van opzegging der hypotheek. Toen is met gemeen goedvinden een voorstel geformuleerd, om dat ter Generale Synode te brengen, luidende:

het kerkgebouw te Brielle wordt in eigendom overgedragen aan de Gereformeerde Kerk aldaar, onder verbintenis, dat het nooit aan zijn bestemming zal worden onttrokken, noch met hypotheek bezwaard worden, zonder toestemming van de Generale Synode van de Gereformeerde Kerken in Nederland;

de gezamenlijke Gereformeerde Kerken in Nederland zullen, te beginnen met 1908, jaarlijks aan de Kerk van Brielle uitkeeren eene som van één honderd gulden ter aflossing van de op dat gebouw rustende hypotheek, welke nu nog bedraagt negentienhonderd gulden, tenzij de Kerk van Brielle door den zegen des Heeren in staat mocht worden gesteld, om zelve die schuld af te doen;

op elke Generale Synode zal de Particuliere Synode van Zuid-Holland (zuidelijk gedeelte) dienaangaande rapport uitbrengen.

Wat het andere punt aangaat, ook daarover hebben de deputaten onderhandeld. Zij hebben zich stipt bepaald tot wat reparatie te noemen is, ten einde het gebouw in stand te houden. Door hen is goedgekeurd eene som aan uitgaven van f 406.74. Br. SCHIPPERS te Vlaardingen is bereid bevonden, dit bedrag voor te schieten. De Deputaten zeiden hem toe terugbetaling hiervan met rente à 4 pct. te dezer Generale Synode.

Zegene de Heere uwe vergadering.

Namens het Moderamen der Utrechtsche Synode,

A. DE GEUS.

Aan de Generale Synode van
de Gereformeerde Kerken in Nederland,
vergaderd te Amsterdam, 18 Aug. 1908 e. v. d.

BIJLAGE XVIII.
(Art. 38.)

**Rapport van de Deputaten voor het bijwonen van
peremptoire examina in Bentheim en Oostfriesland.**

Door de Generale Synode der Gereformeerde Kerken te Utrecht gehouden in 1905, werden benoemd tot bijwonen van examens in de Kerkelijke vergadering van Bentheim de broeders: Dr. C. C. SCHOT CZN. te Hardenberg, Ds. F. TEN HOOR JZ. te Uithuizermeeden, Ds. W. A. VAN ES te Leeuwarden, Ds. C. L. F. VAN SCHELVEN te Wageningen en Ds. L. KUIJPER te Hoozevee, welke laatste broeder sinds vertrok naar de kerk van Enkhuizen.

Deze uwe Deputaten hebben tot heden nog niet behoeven op te treden, daar er vanwege de Kerken van Bentheim en Oostfriesland nog geen verzoek bij hen is ingekomen om een peremptoir examen te Bentheim bij te wonen. Zij vonden het ook niet noodig, nu nog geen vraag om bijstand inkwam, eene vergadering te houden, en om aan de Kerken kosten te besparen is voor zooveel noodig door hen schriftelijk overleg gepleegd,

Zij kunnen u dus niets anders dan dit weinige rapporteeren.

Namens Deputaten voornoemd,

C. C. SCHOT CZN.

Aan de Generale Synode te Amsterdam, 1908.